

XXXII. évfolyam, 3. szám

2025. június 15.

PRİETENIA

PRZYJAŹNÍ

ПРІЯТЕЛСТВО

URTÄSISÉ

PRİATELSTVA

PRİATELSTVO

ДРУЖБА

PRİATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ՔՐԻԱԹԵԼՅՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

AMALIPE

ПРІЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsönös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatica Kulturális, Információs és Kiadói
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Skrinné Sákán Tímea ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Boros Árpád e.v.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

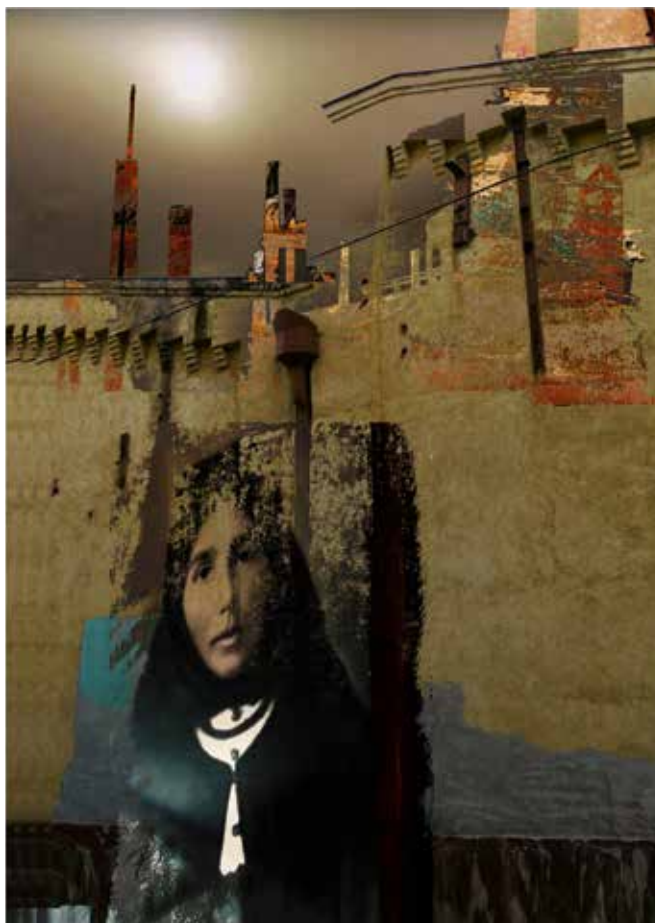
a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

Dávid Vera alkotásai

Karolina
(digitális kép, 70x50 cm,
2024)

Tej és méz
(digitális kép, 70x50 cm,
2024)

Címlapunkon – Dávid Vera: Vasárnap

digitális kép, 70x50 cm, 2024

Elballagtak...

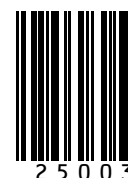

Elballagtak és érettségiztek

Blazsetin Branka, Patkás Rita, László Anita, DNG,
Marcell Gergő, Holá Anita felvételei

Ára: 300 Ft

Költők a rettenetről

A Cigány Világszövetség párizsi kongresszusának határozata alapján
1972 óta augusztus 2-a a roma holokauszt emléknapja

Surman László

Emlékezz!

Ember
emlékezz
elmélkedj
a halálba belenyugvó arctalan lelkekről
a szögesdrót húsban égő fonatáról
a kínról s fájdalomról a behorpadt arccsontokról
szárazon lepergő könnykristályok
szívedben emlékezz
ha sorsod jobb lesz majd
emlékezz arra
mikor szűk álmos ablakod árnyékba borul
s vaskesztyűs öklök dobhártyádban
tépték rágták szaggatták az ideget
mikor szűk álmos ablakod berepedt
s mint betaposott jégtakaró alól szívárgott fel a gyűlölet
s ahogy a katonák beléptek
mikor az utolsó gyertyák elégték
sáros csizmájukat láttad csak zokogó apád könnyein át
a fájdalom keserű fintorát mikor anyád csak téged ölelt
s földön fekvő apáért némán hangtalan kiált
emlékezz majd
emlékezz arra is
mikor elbúcsúztál volna családodtól
ott a fekete vonagnál hogy meghalt minden szó
s árvaság borult reád
mert nem láttál már más
csak apádnak s anyádnak könnyektől áztatott lábnyomát

Nagy Gusztáv

A holokauszt emlékére

Harapj önmagadba a csont és húskupacba,
hogyan eszmélj!
Vérben úsztak a virágok,
és lángra kaptak a rózsák,
s a szél hordta jajkiáltásukat
puskaropogás kísérte kéjjel.
S te, ember, a világ szabad embere, akkor, hol fitogtattad
értelmed és érzelmed zászlaját?
Te eltompultan, némán túrted,
hogyan tehervonatok zakatoljanak
elméd elrozsdásodott sínjein.
Te is ott voltál gondolataid aljas szándékával
a vagonok terelésénél, mint most is,
amikor csírája a gonoszságnak
burjánzik a világban. Te most is,
mint akkor, hagyod, hogy a gyenge virágokat
eltiporja a gonoszan kavargó szél?
Ember, harapj önmagadba a csont és húskupacba,
hogyan eszmélj, és óvd a virágokat!

BARÁTSÁG

XXXII. évfolyam, 3. szám

2025. június 15.

TARTALOM

KITÜNTETETTEK

Pro Cultura Minoritatum Hungariae 2025
évi díjazottjai 11824

KÖZÖS EURÓPÁNK

Nemzetiségi önkormányzati fenntartású
köznevelési intézmények országközi
találkozója 11828
Szlovák életünk változásai, 30 éves az
Országos Szlovák Önkormányzat 11832
25 éves a CROATICA 11839
Fülfutás a jövőért 11842
Kincsek az értéktárakból 11844
Gratulálunk Kállai Ritának! 11850
Varga Ilona: Joka XXVII. 11851

ÉVFORDULÓ

Szlovák oktatási intézmények 75 éves
jubileuma 11855

XX. SZÁZAD

„Erre már úgysem kíváncsi senki...”
László Mária emlékezete 11861

TANULMÁNY

Német egyesületek Bátaszéken 11867

HÁZAINK TÁJA

Hűsítő levelek – nyári forróságban 11876

INHALT, CONTENTS

Előfizethető az Országos Nemzetiségi

Önkormányzatok Szövetsége

Barátság folyóirat számlaszámán:

11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ

e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu

telefon: +36 30 211 3980

A Pro Cultura Minoritatum Hungariae 2025. évi díjazottjai

A Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjat a Nemzeti Művelődési Intézet jogelődje 2005-ben alapította a Magyarországon élő nemzetiségi közművelődési szakemberek, közösségek munkájának és kulturális tevékenységének elismerésére. A díj 2017-től a Nemzeti Művelődési Intézet fenntartóváltása miatt előbb az Emberi Erőforrások Minisztériuma, majd a Miniszterelnökség szakmai elismerései közé került. A miniszterelnök általános helyettese által adományozható elismerés átadására hagyományosan a kulturális sokszínűség, párbeszéd és fejlődés világnapja alkalmából került sor.

Az elismerésben évről évre a tizenhárom hazai nemzetiségi közösség kiemelkedő tevékenységet végző személyiségei, csoportjai vagy szervezeti részesülnek, akik vagy amelyek munkájukkal nagyban hozzájárulnak a Kárpát-medence népeinek együttéléséhez. A Bolgár Művelődési Házban május 21-én megrendezett ünnepségen Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára kiemelte: a mai bizonytalan, földrengésszerű változásokkal teli világban a stabil kapaszkodók, kiszámítható közösségek, az országok közötti kiszámítható kapcsolatok építése a feladat.

Ehhez nagy szükség van arra, hogy a Kárpát-medencében élő népek, nemzetek együtt tudjanak működni, együtt tudjanak élni, és közösen tudjanak gondolkodni. Ebben a feladatban óriási a szerepe a magyarországi nemzetiségeknek – hangsúlyozta, külön köszönetet mondva a kitüntetettek kiemelkedő teljesítményéért.

A jövő évi nemzetiségi támogatásokról szólva kiemelte: stabilak és kiszámíthatóak a számok: a helyi önkormányzatok támogatása nőni fog, folytatódhatnak a felújítások, és 2026. január 1-től emelkedni fognak a nemzetiségi felsőoktatásban tanuló diákok ösztöndíjai is.

Az ünnepséget kulturális műsor keretezte: a Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium (HOŠIG) tánckara *Bálint* Andrea néptáncosnő Zrínyi Ilona ihlette művészi koreográfiáját adta elő. Zárásként Bódi Guszti és felesége teremtett vidám hangulatot. A díjakat Soltész Miklós és Fürjes Zoltán, egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár adta át.

Elismerésben részesültek:

Dr. Tütümkov-Hrisztov Jordán, aki két évtizede oktatója a *Budapesti Metropolitan Egyetemnek*, huszonöt éve elnökségi tagja a Magyarországi Bolgárok Egyesületének, emellett a Kispesti Bolgár Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, valamint a Bolgár Országos Önkormányzat képviselője. Jelentős szerepet vállal nemzetközi kapcsolatok, testvérvárosi együttműködések létrehozásában. Szervezésében az elmúlt két évtizedben több mint 250 bolgár és ugyanennyi magyar gyermek vehetett részt csereüdülésben. Nevéhez fűződik a Kispesten létrehozott *Rodope bolgár ivókút* megvalósítása. Sokat tesz a bolgárkertészet hagyományainak megőrzése érdekében.

Taxidisz Eleni magyarországi ruhaipari tanulmányai során neves divattervezőkkel dolgozott együtt. Az ott szerzett tapasztalatainak kö-

szönhetően jelmezkészítőként több felkérést kapott színházi darabok viseleteinek tervezésére és kivitelezésére. Az 1970-es években görög fiatalokból alakult amatőr színházi csoport tagja volt, amely kortárs görög költők műveit adta elő. 2000-ben az *Ellinizmosz Tánccsoport* egyik alapító tagja. Néprajzi kutatásai alapján ő készítette a tánccsoport népviseleti ruháit, így neki köszönhető, hogy a magyarországi görögség egy autentikus, gazdag népviseleti ruhaegyüttest tudhat magáénak. A kollekciónról gyakran tart népviseleti ismeretterjesztő előadást.

A **Matusek László Horvát Kulturális Egyesület** elődje az idén huszonöt éves fennállását ünneplő *Matusek László Horvát Vegyeskar*. Nevüket a *Kökényben* is dolgozó kántortanító után vették fel, aki gyűjtőmunkájával hozzájárult a *baranyai horvátság* hagyományainak megőrzéséhez. A kórus a kökényi, a baranyai és az ország más területén élő horvátok népdalainak bemutatása mellett horvát egyházi énekeket is előad. Aranyfokozatú minősítést kaptak a Horvát Kórusok Országos Találkozóján. 2007-től kulturális egyesületté alakultak és a horvátság népzenei, néptánc és kulturális hagyományait ápolják. 2010-ben kiváló minősítést értek el a ráckevei folklórtalálkozón, később megkapták a Kökényért-díjat is. Az elismerést *Grisnik János*, az egyesület elnöke vette át.

Dr. Mitrovits Miklós történész, az ELTE BTK Történettudományi Intézet és a Nemzeti Közszerzői Egyetem Közép-Európa Kutatóintézet tudományos főmunkatársa. Kutatási területei a lengyel-magyar kapcsolatok, Közép-Európa XX. századi története és Lengyelország történelme, melyekről publikációkat is kiad. A XIX. és XX. század kelet-európai történelem doktori programon szerzett PhD fokozatot, majd 2025-ben habilitált. A budapesti Lengyel Intézetben moderálta a „Történelemórák a szabadságról” című programsorozatot. A *Bibliotheca Hungaro-Polonica* könyvsorozat, illetve szakfolyóirat szerkesztője, emellett oktatási projektvezető. A Magyar Tudományos Akadémia Magyar-Lengyel Történész Vegyesbizottságának titkára.

Winhardt Ildikó német nemzetiségi családból származik, tizenhét évesen kezdett néptáncolni. Néptáncoktatói végzettséget szerzett, majd német nemzetiségi tanítóként és táncoktatóként dolgozott. Jelenleg is aktív gyermektánc-oktató, koreográfus. Alapító tagja és alelnöke a *Szigetújfalui Német Nemzetiségi Kultúregyesületnek*, s emellett a helyi német nemzetiségi önkormányzatnak is elnöke volt. Szervezésében indult útjára a településen a „Nyitott kapuk utcája”, azaz a helyi német örökség egy-egy udvarnál történő bemutatása. Kezdeményezte a Tamás nádor Helytörténeti Gyűjtemény létrejöttét. A helyi Zenebarátok Kórusában húsz évig énekelt sváb dalokat, melyek közül sokat ő gyűjtött. Tizenhét éven át a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata Északi Régiójának irodavezetője, illetve négy évig a Pest Megyei Német Önkormányzat tagja volt.

Balogh Réka örmény gyökerekkel rendelkező családban született. A bölcsész-angol diploma megszerzése után a képzőművészet felé fordult. Grafikai kiemelt szerepet kapnak a hazai örménység életében. Kiállítási tablók, könyvek, meghívók arculatának, internetes megjelenések kidolgozása köthető a nevéhez. Aktív szerepet vállal az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadványának, a „Füzetek”-nek elkészítésében, valamint az egyesület arculatának kidolgozásában. Kutatja az ősi örmény művészetet, melyet beépít munkáiba. Közreműködött a *Magyar-örmény tudástár*, az *Örmény Arcok* és az *Örmény családnevek* weboldalak tervezésében, és azok állandó szerkesztője. A Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat és az Országos Örmény Önkormányzat képviselője.

Soltész Miklós államtitkár

Grund Lajos/Zentrum felvétele

Csurár Anikó immár 25 éve a *Boldog Ceferino Egyesületen* keresztül segíti *Mezőkovácsházán* és környékén a hátrányos helyzetű roma családokat. Figyelme nemcsak szociális és házi segítségnyújtásra terjed ki, hanem a családok között közösséget is formál. Számos fiatalot ösztönzött tanulmányai folytatására, szakma elsajátítására, ezzel is hozzájárulva a fiatalok önbecsüléséhez. A Boldog Ceferino Egyesületben húsz főnek biztosítanak munkát, ezek a munkatársak nyújtanak segítséget a mintegy 300 főt számláló környékbeli roma közösségnek. Csurár Anikó emellett képviseli és ápolja a helyi oláh cigány közösség hagyományait. Szerzője az „Üzenet” című könyvnek. Az orosz-ukrán háború kitörésekor a roma menekülteket tolmácsolással és adományokkal segítette.

Dr. Borbély Anna magyar nyelv és irodalom, valamint román nyelv és irodalom szakon szerzett diplomát, doktori értekezésében a magyarországi román nyelvjárások vizsgálatával foglalkozott. Elsők között végzett magyarországi nemzetiségi összehasonlító, többnyelvűségi kutatásokat és nemzetiségi nyelvitájkép-vizsgálatokat. 1997-ben kandidátusi fokozatot szerzett a *Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében*. 1991-1994 között az ELTE Román nyelv és Irodalom Tanszék külső előadója, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen dolgozott. Munkatársa volt az MTA Tudományos Minősítő Bizottságának, az MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Osztályának, illetve a Pszicho-, Neuro- és Szociolingvisztikai Osztály Többnyelvűségi Kutatóközpontjának, továbbá a Magyarországi Románok Kutatóintézetének. Nemzetközi és hazai konferenciák elismert szakmai előadója.

Szűcs-Vorinka Irén kárpátaljai kétnyelvű családba született, ahol meghatározó volt a vallás és a *ruszin kultúra ápolása*. Beregszászon szerzett bölcsészdiplomát. 2014-ben költözött Magyarországra, és a következő évtől a *Szarvasi Ruszin Kutatóintézetben* dolgozott. Aktívan részt vett az Országos Ruszin Önkormányzat munkájában. Nemzetközi tudományos konferenciákon képviselte a ruszin nemzetiséget. Amikor a ruszin kutatóintézetből Tudományos Intézet lett, tudományos titkárként dolgozott tovább, emellett a *Ruszin Világ* című lap szerkesztőségi titkárként is tevékenykedett. A ruszin érettségi vizsgabizottság elnökévé választották. Időközben az Eperjesi Egyetem ruszin nyelv és irodalom – magyar nyelv és irodalom szakát is elvégezte. 2023-ban az Országos Ruszin Önkormányzat *Hodinka Antal-díjjal* tüntette ki munkásságáért.

Matoricz József a Színművészeti Főiskolán végzett, majd a *Pécsi Nemzeti Színház* tagja lett. Mellette egy Horvát-Szerb Színház létrehozásán fáradozott. 1989-ben a megalakulóban levő Horvát-Szerb Színház darabjaiban játszott, de a háború miatt kettévált a közösség. Budapesten több magyar szerep mellett a Szerb Színház előadásaiiban is főszerepet kapott. *Lóréven* a Szerb Színház technikai feltételeinek biztosításával, a *Lórévi Nyári Színházi Fesztivál* szerb-magyar nyelvű előadásainak segítője. Ráckeve, Szigetbecse, Makád kulturális eseményeinek és hitéletének is alakítója. Önálló zenés műsorral készül megünnepelni a pályán eltöltött negyven évet. Számos hazai és külföldi színház darabjaiban és filmekben is főszerepet játszott.

A **Szivárvány Szlovák Táncegyüttes** 47 éve népszerűsíti és mutatja be a szlovákság népzene és néptánc hagyományát. A csoport együttműködik a Kiskőrösi Szlovák Nemzetiségi Önkormányzattal, valamint a *Kiskőrösi Szlovák Népdalkör és Citerazenekarral*. Az évtizedek alatt a szlovák mellett a magyar néptánc és a kiskőrösi hagyományok is bekerültek az együttes műsorába. Az együttes rendszeresen szervez táncházakat, hogy bevonják a fiatalokat a hagyományörzésbe. 2005 óta a Szivárvány Folklor Egyesülettel együttműködésben tevékenykednek. Rendszeres fellépői nemzetiségi folklorfesztiváloknak. Az együttes több szakmai díj és elismerés birtokosa. A díjat *Markó Jánosné*, az egyesület elnöke vette át.

A **Magyarországi Szlovének Szövetsége Apátistvánfalvi Egyházi Énekkara** idén ünnepli fennállásának tizenötödik évfordulóját. Az énekkar a szlovén nyelvű tradicionális egyházi dalkincs megőrzésére vállalkozott. A kórus egy szlovén nyelvű mise alkalmából az akkori felsőszőlőni plébános, *Merkl Ferenc* kérésére *dr. Sebestyén Gábor* kántor segítségével alakult meg. A csoport tagjait összeköti, hogy a szlovén nemzetiség tagjai, Apátistvánfáról származnak, katolikus hívők és szlovén nyelvű liturgiát énekelnek a *Harding Szent István-templomban*. Rendszeres szolgálattevői a Szombathelyi Egyházmegyében megrendezésre kerülő egyházmegyei nemzetiségi találkozóknak, búcsúknak, szentmiséknek. Többször vendégszerepeltek az anyaországban is. A díjat *dr. Sebestyén Gábor* vette át.

Nincz Erzsébet zongoraművész 1991 óta él Magyarországon, aktív szervezője az ukrán nemzetiség kulturális életének. Oktatói munkáját a *Dohnányi Ernő Zeneművészeti Szakközépiskolában* kezdte. Számos koncertet adott ukrán zeneszerzők műveiből, és zongoraversenyeken zsűrizett. Létrehozta a magyar-ukrán diákok koncert-csereprogramját, és zeneismereti előadásokat is tartott. Évekig együttműködött a *Kézzenfogva Alapítvánnyal*. Zenei és hangszerbemutató előadásokat szervezett sérült gyermekek számára. Közreműködött a „*Nem adom fel!*” elnevezésű országos esélyegyenlőségi programban. A *Veszprémi Ukrán Nemzetiségi Önkormányzat* alapítója, elnökhelyettese, majd elnöke. A Veszprém – Európa Kulturális Fővárosa rendezvény keretében „*Kulturális örökségünk határok nélkül*” címmel szervezett programot. Az Ukrán Országos Önkormányzat képviselője, egyben annak Kulturális és Média Bizottsága elnöke.

A BARÁTSÁG szerkesztősége gratulál és további sikeres munkát kíván a kitüntetettnek!

A HOŠIG táncosai

Bódi Guszti és Bódi Margó

Nemzetiségi önkormányzati fenntartású köznevelési intézmények országközi találkozója

Hetedik alkalommal rendezték meg május 8-án a Magyar Országgyűlés Felsőházi termében az intézményfenntartó nemzetiségi önkormányzatok országközi találkozóját. Az eseményen az országos és helyi nemzetiségi önkormányzatok képviselői, valamint az általuk fenntartott köznevelési intézmények vezetői ismét közösen tekintették át a nemzetiségi oktatást érintő időszzerű kérdéseket és „jó gyakorlatokat”.

A résztvevőket Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára köszöntötte. A nemzetiségi oktatási-nevelési intézmények támogatása közös ügy, közös törekvés – mondta. A koronavírus-járványból, háborúból adódó gazdasági és energetikai nehézségek, a jogosan járó, de ki nem fizetett uniós támogatások ellenére is segíteni kell a nemzetiségi oktatási intézményeket – jelentette ki. A támogatások közül az államtitkár külön is megemlítette az *energetikai pályázatokat*, amelyeknek köszönhetően három év alatt több mint 2,6 milliárd forintot tudtak fejlesztésekre fordítani ezek az intézmények, továbbá elmondta azt is, hogy tavaly az *intézményhálózat fenntartására 158 milliárd forintot fordítottak*. Az idei tanévben száznyolc oktatási-nevelési intézményt tartanak fenn a nemzetiségi önkormányzatok, amelyekben ezeröttszáz pedagógus dolgozik, és több mint húszezer gyerek tanul – folytatta Soltész Miklós megjegyezve, hogy 2010-ben még csak tizenkét ilyen intézmény volt az országban. Az államtitkár beszámolt arról is, hogy 2026-tól a nemzetiségi pedagógusnak készülő hallgatók ösztöndíját az utánpótlás erősítése érdekében a Klebelsberg-ösztöndíj szintjére emelik.

Dr. Hankó Balázs, kultúráért és innovációért felelős miniszter a megújult magyar felsőoktatásról és a nemzetiségi képzésekről tartott előadást. Azt hangoztatta, hogy a Kárpát-medence a „normalitás szigete [...]”, ahol kölcsönösen tiszteljük és becsüljük egymást és egymás kultúráját, megőrizve identitásunkat”. Bár Magyarországot támadják a hagyományai miatt, és azért, mert kiáll a normalitásért, versenyképességben és tudásban mégis az élen jár, hiszen már tizenkét magyar egyetem van a világ felsőoktatási intézményeinek legjobb öt százalékában – jegyezte meg. A felsőfokú nemzetiségi képzések vonatkozásában az a cél, hogy egyszerre legyenek versenyképesek és identitásőrzők – emelte ki Hankó Balázs. Hozzátette, ennek érdekében az elmúlt években megkettőzték a nemzetiségi képzésekre fordítható forrásokat, így idén már 760 millió forint állt rendelkezésre. Új szakirányokat hoztak létre, mint a romológia, az ukrán nyelvi tanító-, valamint a beás nyelvű pedagógusképzés, és ezért emelik meg jelentősen a nemzetiségi tanár- és tanítóképzéseken az ösztöndíjak összegét.

A továbbiakban dr. Madarász Hedvig, a köznevelési államtitkárság osztályvezetője a nemzetiségi köznevelés aktualitásait taglalta. Hajnal Gabriella, a Klebelsberg Központ elnöke a Klebelsberg-fenntartású nemzetiségi köznevelési intézmények helyzetét ismertette. Koós Roland, a Pécsi Egyházmegyei Oktatási Iroda főmunkatársa az Egyházmegye fenntartásában működő nemzetiségi köznevelési intézményeket mutatta be. Englenderné Hock Ibolya, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnöke „Az őshonos nemzetiségek közösségét érintő feladatok a Magyarországi Német Pedagógiai és Módszertani

Központ gondozásában” címmel tartott előadást, s végül Weigert József, a Magyarországi Német Pedagógiai és Módszertani Központ intézményvezetője a Nemzetiségi Pedagógus Tanulmányi Ösztöndíj kínálta lehetőségekről, azok alakulásáról számolt be.

Az esemény házigazdája Ritter Imre német nemzetiségi képviselő volt. A rendezvény fényét emelte a *vecsesi német nemzetiségi általános iskola* diákjainak színvonalas műsora, amely a hagyományörzés és a fiatal nemzedék elkötelezettségének méltó példája volt.

A következőkben a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnökének előadását olvashatják.

Englenderné Hock Ibolya

Az őshonos nemzetiségek közösségét érintő feladatok a Magyarországi Német Pedagógiai és Módszertani Központ gondozásában

A mai találkozó alkalmából módszertani központunk kettős feladatvállalását mutatom be, amelyet 2021-ben, az alapításkor a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (LdU) felvállalt. A nevezett intézmény elődje, a Magyarországi Német Pedagógiai Intézet – két munkatárssal – nem tudott megfelelni sem jogi, sem szakmai szempontból a pedagógiai intézettel szemben támasztott kritériumoknak. Azzal, hogy nőtt a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartásba átvett intézmények száma, módosult az ellátandó feladatok köre is. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a nemzetiségi fenntartók nem feltétlenül szakemberek, ezért támogatást kell kapniuk. Az önálló módszertani központ létrehozásakor, illetve a személyi ellátottság bővítésekor vállaltuk, hogy *a nem sajátos német nemzetiségi feladatokban nemzetiségtől függetlenül segítséget nyújtunk minden, a nemzetiségi önkormányzatok által átvett intézmény fenntartójának és magának az intézménynek is.*

A Magyarországi Német Pedagógiai és Módszertani Központot Weigert József vezeti, munkatársai: egy titkársági referens, két szakmai referens (az óvodai nevelés, illetve az iskolai oktatás-nevelés felelős megbízottja), egy tanügyigazgatási referens és két megfelelési tanácsadó (a későbbiekben az ő feladatukat is megvilágítom). A velük szorosan együttműködő LdU két pályázati asszisztense az ösztöndíjprogrammal kapcsolatos feladatokat látja el, illetve a rezsikompenzáció lebonyolításában segítkezik. Legújabb munkatársunk az intézményüzemeltetési tanácsadó, Kőrösi Tamás, aki jelenleg a hetvenkét átvett német intézmény ingatlanjainak műszaki állapotát méri fel, de a rezsikompenzációban is kapott még feladatot. Az oktatás-neveléshez kapcsolódó szakmai feladatok ellátását öt külsős referens segíti. Ők egy-egy területen (pl. népismeret) tartanak speciális képzéseket, készítenek módszertani anyagokat.

A módszertani központ alapfeladata – mint bármely más nemzetiség ilyen jellegű intézményének – a saját nemzetiségi oktatás-nevelés szakmai háttérének biztosítása. Mi azzal bővítettünk egy kicsit ezen a körön, hogy a köznevelési intézményeken felül nyelvi-módszertani segítséget nyújtunk német nemzetiségi szervezeteknek (önkormányzatoknak, egyesületeknek) is. Példaként említem azt a tíz héten át tartó hatvanórás nyelvtanfolyamot, amelyet a német nemzetiségi szervezetekben dolgozók számára hirdettünk. Így kívántuk ösztönözni az ún. „hivatalos” német nyelv használatát a meghívók, jegyzőkönyvek, előterjesztések és egyéb okiratok készítése során. Ugyancsak hasonló jelleggel és céllal szerveztük meg a digitális kompetencia fejlesztésére szolgáló online német nyelvű képzésünket.

Gallai Gregor felvételei

Alapfeladatunk az ún. „*módszertani ötletadás*” is, ezért a honlapunkon keresztül is hozzáférhetővé teszünk modern, nyitott oktatósi, nyelvközvetítési módszereket, mint például a padleteket (online együttműködések megvalósítására szolgáló alkalmazásokat – *a szerk.*) az egyes ünnepkörökhöz, vagy – ami hamarosan érkezik – a tizenhét tanösvényhez, amelyet településeinken létrehoztunk. Így az online térben is lehetősége nyílik majd az iskoláknak azok feldolgozására.

Nagy súllyal vannak jelen természetesen a továbbképzések, workshopok is. Ezek szerepe a jogszabályok változása miatt ugyan módosulni fog, de azon vagyunk, hogy „átmentsük őket”. Főleg az anyaországból érkező képzésekre gondolok. Igyekszünk újszerű tartalmakat bevinni a napi munkába, mint pl. a *Franz Kett-módszert* (amely a valláspedagógián alapuló kapcsolatközpontú megközelítés), a *böngésző-könyvekkel történő nyelofejlesztést*, a nyelvközvetítő modellek, mint az *egy személy-egy nyelv* modelljének bemutatását. Most készült el egy tekintélyes elméleti és gyakorlati anyagunk különféle óvodai nyelvelsajátítási modellek taglalásával. A célunk az, hogy a német nemzetiségi fenntartásban levő óvodák valamelyik bemutatott program mellett kötelezzék el magukat.

Az alapfeladatok közé sorolom azt is, hogy tankönyveket mutatunk be és ajánlunk a honlapon, közzéteszünk tanmenetjavaslatokat, az alsó tagozatos szöveges értékelés mondatait németül, de elhelyeztünk huszonhárom egyórás képi és videóillusztrálással, magyar feliratozással készült online előadást is. Ezek a népismeret tanításához adnak szemléltetést a tanulóknak, akik, mint tudjuk, már nem az élménygeneráció tagjai, így a megéléshez szükségük van hasonló segítségre. Ugyancsak honlapunkon található hatvan – a felületen megkérhető kóddal hozzáférhető – felvétel az *Unser Bildschirm* régi adásaiból.

Az átvett intézményektől elvárjuk, hogy az országos német önkormányzat stratégiája mentén fogalmazzák meg intézményi céljaikat. Ehhez is biztosítunk szakmai anyagokat.

Az eddigiekben a német nemzetiségi neveléshez kapcsolódó tevékenységünket szerettem volna körvonalazni és egyben mindenkit biztatni, aki tud németül, de nem a mi népcsoportunk tagja, hogy bátran adaptálja – szívesen ajánljuk – az említett dokumentumokat. Itt szeretném jelezni, hogy vannak magyar nyelven is megírt anyagok a honlapon, pl. a Gyermekevelés folyóiratban megjelent „*A német nemzetiségi néphagyományok átörökítése gyermekek számára*” című cikk, vagy az „*Átmenet az óvodából az iskolába*” című brossúra, amely hasznos módszertani tanácsokkal szolgál. A bajai főiskola és a módszertani központ közös szervezése, a nyári akadémia „*Sommerakademie*” plenáris előadása is azért magyar nyelvű, hogy azt a részt vevő nemzetiségek mindegyike meghallgathassa. Idén az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN) oktatási csoportjának tevékenysége lesz a téma.

A következőkben arról beszélek, hogy melyek azok a feladatok, amelyek révén támogatni szeretnénk minden, a nemzetiségi nevelésben s oktatásban részt vevő intézményt és fenntartót. *A leggyakrabban és legtöbb megkeresés a tanügyigazgatás kérdésköréhez kapcsolódik: intézményalapítás, intézményátvétel, tantárgyfelosztás, jogszabályok értelmezése és alkalmazása, költségvetés tervezése stb.* tárgyában. Appel László felel ezért a területért. Kreis Erzsébet és Karsainé Gasser Mária, akik korábban maguk is intézményvezetők voltak, szintén többször adtak segítséget ezen a téren.

Jelezttem korábban, hogy kitérek a nem szokványos, ún. megfelelői tanácsadók – *Waldmann-né Baudentisztl Éva* és *dr. Dávid Gabriella* – munkájára. Ők meghívásra ellátogatnak az intézményekbe és átvizsgálják azokat a dokumentumokat, amelyek az intézmény jogszerű működéséhez szükségesek. Feltárják az esetleges szabálytalanságokat, segítenek azok megszüntetésében. Ennek fő értelme az, hogy egy kül-

só ellenőrzés alkalmával (pl. kormányhivatali, amire tudvalévő, kétévente kerül sor) ne születhessen olyan értékelés, mely szerint az adott intézmény nem felel meg a feladatellátás kritériumainak. (Az első időszakban akadt példa arra, hogy egy-egy intézmény komoly büntetésnek nézett elébe, mivel a dokumentumok alapján nem volt igazolható a népismeret tantárgy német nyelven folyó oktatása.) A két kolléganő eddig csak német nemzetiségi intézményekben járt. Megkeresés esetén természetesen más nemzetiségi intézmények számára is rendelkezésre állnak.

A módszertani központ évente három helyszínen szakmai napot szervez, amelyre szintén bármelyik nemzetiségi intézmény is jelentkezhet (horvát és szlovák részvételre már többször volt példa). A délelőtti előadások magyar nyelvűek, az idén a *„Fenntartói feladatok a szakmai dokumentumok tükrében”*, az *„Aktuális feladatok fenntartóknak és igazgatóknak 2025-ben”* valamint a *„Nemzetiségi intézmények fenntartása jegyzői szemmel”* témákban készültek az előadók.

A módszertani központ honlapján számos dokumentum-mintát is közkinccsé teszünk, amelyeket bárki felhasználhat. Az intézményvezetőknek-fenntartóknak egyebek mellett a Szervezeti és Működési Szabályzat és a Házirend kötelező elemeit, a nemzetiségi arculat tervezéséhez készült ajánlásokat, a fenntartói értékelésmintát, a fenntartói feladat- és hatásköröket, az idei nevelési év óvodai feladatait, a nevelési év feladatainak havi lebontását, a nemzetiségi oktatás elindításához szükséges kérelmet és nyilatkozatot az abban való részvételi szándékról, valamint a nemzetiségi önkormányzati fenntartásba vételről szóló tájékoztatót ajánlom figyelmükbe.

A *„gyakran ismételt kérdések”* fül is hasznos lehet minden nemzetiség számára, mivel általános érdeklődésre számot tartó információkat tartalmaz, mint például az intézményvezetői megbízás adása, illetve maga a pályázatadás folyamata, az alapító okirat módosítása, a pedagógusok foglalkoztatásának feltételei, gyermekétkeztetés, hogy csak néhányat említsek.

A legnagyobb és legösszetettebb feladatunk „össznemzetiségi” szinten a nemzetiségi pedagógushallgatók ösztöndíjprogramja.

Zárásként engedjék meg, hogy elmondjam, miért is tartom fontosnak az olyan feladatok ellátását, amelyek nem csupán egy adott nemzetiség nevelési és oktatási tevékenységéhez kötődnek. Én szeretem magunkat – nemzetiségen belül és nemzetiségeket átfogóan – *„egységben”* látni. Úgy érzékelem – és remélem, hogy az itt jelenlévő országos elnökök is megerősítenek ebben –, hogy az *Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége*, az *országos önkormányzatok és módszertani központjaik*, valamint az *Országos Nemzetiségi Tanács* egyre inkább együtt dolgozik. *Keressük egymást, egyeztetünk, megvitatunk kérdéseket, igyekszünk egységes álláspontot kialakítani.* Ez persze néha azzal jár, hogy a sajátunkon módosítani kell, de akkor is úgy gondolom, együtt kell működnünk, hiszen a célunk ugyanaz: az oktatás és nevelés eszközeivel küzdünk nyelvünk megtartásáért s fennmaradásunkért.

Szeretném megköszönni mindazt a támogatást, amelyet ehhez a Miniszterelnökségtől a nemzetiségi és egyházi kapcsolatokért felelős államtitkárságon keresztül, a Belügyminisztérium Köznevelési Államtitkárságától, illetve szószólóinktól és országgyűlési képviselőinktől kapunk.

Úgy vélem, önrendelkezésiünk szempontjából nagyon fontos az, hogy ilyen nagy számú köznevelési intézmény fenntartói vagyunk, de azok szakmai biztonságát nekünk kell garantálnunk!

Köszönet valamennyi nemzetiségi pedagógusnak áldozatos, felelősségteljes munkájáért!

Szlovák világunk átalakulásai...

30 éve működik az Országos Szlovák Önkormányzat

Első országos önkormányzatuk megalakulásának harmincadik évfordulóját ünnepelték a szlovákok április 12-én a budapesti Bolgár Kulturális Központban. Az Országos Szlovák Önkormányzat által a Szlovák Szövetséggel együttműködve szervezett rendezvényen adták át a 2025. évi Nemzetiségünkért és az Év pedagógusa díjakat is. Ezzel egy időben megalakult a *Tiszteletbeli Testület*, melynek tagjai az első közgyűlés óta máig a közösség cselekvő szereplői.

Hollerné Racskó Erzsébet elnök az alábbi visszatekintéssel köszöntötte az egybegyűlteket:

A kulturális autonómiáról először Gyivicsán Anna professzor asszony tanulmányában olvastam, amely nemzetiségünk háború utáni szövetségi életének kezdeteiről szól. A magyarországi szlovákoknak szentelt kis füzetben adták közre a *Press Publica Kiadó* gondozásában a *Meniaci sa svet – Változó világ* sorozatban 2003-ban. Azt olvastam benne, hogy az 1948-ban alapított Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége teljesen független szervezetként kezdte meg tevékenységét a kulturális autonómia bizonyos vonásait is magán hordozva. Később, egy másik helyen találkoztam azzal az állítással, mely szerint igen fontos, hogy szlovák értelmiségünk fiatal tagjai előtt megfelelő perspektíva nyíljon, legyen lehetőségük szlovák intézményekben elhelyezkedni.

A kulturális autonómia egy kisebbségi közösség önkormányzatát jelenti úgy a kultúra, az oktatás, mint a nyelvi jogok gyakorlása területén. A kulturális autonómia biztosítása érdekében az állam jogokat ruházhat át olyan intézményekre – például iskolákra, színházakra, kiadóknak és médiaszolgáltatóknak –, amelyek egy adott kisebbség kultúrájára összpontosítanak. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy bizonyos embercsoportok önállóan dönthetnek és cselekedhetnek az őket érintő ügyekben, hogy saját dolgaikban a számukra legmegfelelőbb döntéseket hozzák meg.

Felmerülhet Önökben a kérdés, miért beszélek ilyen hosszasan a kulturális autonómiáról ezen az ünnepségen, ahol *önkormányzatunk megalapításának 30. évfordulójára emlékezzünk*. Azt hiszem, hogy 1993-ban, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény elfogadásakor csak egy nagyon szűk, a nemzetiségünkhöz tartozó kör volt tisztában ennek a törvénynek a jelentőségével. A tény az, hogy a nemzetiségi önkormányzati választások jogi kereteinek megteremtése megalapozta azt a folyamatot, amelyben a nemzetiségi közösségek legalább részben a kezükbe vehették sorsukat. Magyarországi viszonyok között ez valami teljesen új dolog volt. Habár például az evangélikus közösségekben városaink és falvaink lakóinak volt tapasztalatuk az egyházi autonómiáról, de az állam által garantált jog, hogy az emberek a kultúra és az oktatás területén saját életüket alakíthassák, olyan lehetőséget teremtett, amilyennel a hazai nemzetiségek történelmük során még sohasem élhettek.

Nemzetiségünk történetének eme új fejezetét harminc évvel ezelőtt, 1995-ben kezdték írni az Országos Szlovák Önkormányzat első közgyűlésének tagjai. Azok az emberek, akik korábban aktívak voltak a szlovák közösségi életben, új, járatlan ösvényre léptek. Az első lépések az alapok – az önkormányzat szerkezeti-szervezeti – kiépítése volt. Az első választási ciklusban a helyi szlovák önkormányzatok képviselőiből álló elektori gyűlés ötvenhárom tagú közgyűlést választott. Pontosan ilyen számú szlovákok lakta településen alakultak meg az első

helyi kisebbségi önkormányzataink. Az első országos önkormányzat elnöke a Magyarországi Szlovákok Szövetségének főtákará, a zempléni születésú *Mata Mihály* volt.

A jogi alapok megteremtésétől a mai intézményrendszer kialakulásáig hosszú, buktatókkal teli út vezetett: változások a jogi szabályozásban, bizonytalanság a nemzetiségi önkormányzatok magyar jogrendszerben elfoglalt helyével kapcsolatban, elégtelen finanszírozás. Az *Országos Szlovák Önkormányzat megalakulásakor a szlovákoknak két intézményük volt*. Az 1957-ben alapított *Ludové noviny* hetilap lett az első önkormányzati intézmény. Az újság alapítói jogainak 1999-es megszerzése volt az első lépés, mely folyamat az újság kiadásának 2010-ben történt átvételével zárult. A *Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete* a nagy társadalmi-politikai változások időszakában a dél-alföldi szlovák értelmiség kezdeményezésére jött létre. Ez volt az első ilyen jellegű intézet a hazai nemzetiségek körében. Az intézmény országos önkormányzat általi 2001-es átvétele az intézet finanszírozási bizonytalanságának végét, a folyamatos működés és a fejlődés feltételeinek megteremtését jelentette.

2003 volt az az év, amikor a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal* kezdeményezésére először hoztak létre az állami költségvetésben egy 440 millió forintos pénzügyi keretet a kisebbségi intézmények támogatására. Ez volt az a pillanat, amikor megnyílt a lehetőség új intézmények alapítására. Az akkoriban a kesztölczi születésű *Fuzik János* televíziós újságíró által vezetett önkormányzatunk megragadta a lehetőséget, és létrehozta a szlovák kulturális intézményrendszert. Megalapította a *Szlovák Dokumentációs Központot*, amelynek feladata a magyarországi szlovákokkal kapcsolatos dokumentumok szakszerű gyűjtése, feldolgozása és közvetítése lett. 2003-ban megszületett a *Szlovák Közművelődési Központ* is, amelynek székhelye *Budapesten*, regionális központjai pedig az ország szlovákok lakta területein működnek. Ez utóbbiak egyike 2012 óta – a magyar és a szlovák kormány támogatásával épített – *Pilisi Szlovákok Központja*, *Pilisszentkereszten* található. A rendezvények szervezése mellett az intézmény feladata a szlovák művészeti csoportok szisztematikus szakmai tevékenységének megteremtése. Az országos önkormányzat további intézménye a *Vertigo Szlovák Színház*, amely 1997 januárja óta színjátszó körként működött, majd az országos önkormányzat általi átvételének köszönhetően hivatásos társulattal is kibővült. A *szlovák néprajzi gyűjtemények* szakmai és anyagi támogatása érdekében az *OSZÖ* létrehozta a *Legatum Közhasznú Kft.*-t. A békéscsabai szlovák iskola tanárainak kezdeményezésére ugyanebben az évben megalakult a *Szlovák Módszertani Központ*, amely kezdetben azt a célt tűzte ki maga elé, hogy pedagógiai metodikai segítséget nyújtson azoknak az óvodáknak, ahol szlovák nevelés folyik. Abban az időben ez volt a legkomplexebb intézményrendszer a magyarországi nemzeti kisebbségek között, és modellként szolgált más nemzetiségek számára is.

Az oktatási intézmények átvételének folyamata 2004-ben kezdődött a szarvasi iskola Országos Szlovák Önkormányzat működtetésébe vételével. Ismét egy úttörő kezdeményezéssel álltunk elő, ami az iskola dolgozóinak, a város képviselőinek, az önkormányzat vezetőségének és alkalmazottainak, valamint a kormányzat illetékes szervezeti egységeinek érdeme volt. Egy egész évtizedbe telt, mire a sátoraljaújhelyi, a békéscsabai, a tótkomlói és a budapesti iskola fenntartói jogainak átvételére is sor került. Ezek a lépések gyakran a megszűnéstől vagy egy másik iskolával való összevonástól mentették meg az adott intézményt, és lehetőséget biztosítottak fejlődésére.

Önkormányzatunk intézményrendszere létrehozása óta folyamatos változáson ment keresztül és bővült. A szlovák értelmiség fiatal nemzedékének képzése érdekében 2018-ban megalapítottuk a *Budapesti Szlovák Szakkollégiumot*, amely szállást, szakmai és nyelvi programokat biztosít a fővárosban tanuló egyetemi hallgatók számára. Évről évre egyre több szlovák családból származó fiatal jelentkezik a szakkollégi-

A Tiszteletbeli Testület Tagjai (Čestné grémium): Nagy Mária, Alt Gyula, Medvegy Pálné Klimaj Zsuzsanna és Mótján Tibor

Az Országos Szlovák Önkormányzat és Hollerné Racskó Erzsébet elnök kitüntetését vehetett át a Határon Túli Szlovákok Hivatalának elnökétől, ing. Dagmar Repčėkovától

umba, s mutat érdeklődést a szlovák kulturális és társadalmi élet iránt. Az intézmény fokozatosan az egyetemisták tevékenységeinek bázisává is válik. A „Diploma előtt, diploma után” című konferenciák bemutatják a fiataloknak az intézményrendszert és a perspektívákat, amelyeket ez a rendszer kínálhat számukra. Az elmúlt választási ciklusban létrehoztuk a *Jogi és Közösségi Támogató Irodát*, amelynek feladata a helyi szlovák önkormányzatok, egyesületek és intézmények segítése. Mind a szakkollégium, mind az Iroda a *Magyarországi Szlovákok Közhasznú Alapítványán* belül működik, amelyet a *SlovakUm gazdasági társaságunk* alapított. Annak érdekében, hogy biztosítsák a békéscsabai Szlovák Kultúra Háza hosszú távú működésének feltételeit – amely a társadalmi változások utáni első nagyobb közös szlovák-magyar projekt volt Magyarországon –, önkormányzatunk megvásárolta a házat üzemeltető gazdasági társaságot a Csabai Szlovákok Szervezetétől. A magyar és szlovák kormány támogatásával megvalósuló jelentős projektnek köszönhetően minden intézményünk – beleértve a tervezett *Magyarországi Szlovákok Múzeumát* is – méltó helyiségekhez jut a Rákóczi úti, egykori *pesti Szlovák Evangélikus Templom* megvásárlása és a *Szlovák Kulturális Központ* céljaira történő felújítása révén.

A következő ötéves időszakra vonatkozó terveink között szerepel egy szlovák pedagógiai programmal működő alapfokú művészeti iskola létrehozása. Hisszük, hogy a magyarországi szlovákok népdalai, néptáncai és a hagyományos hangszerek oktatása vonzó lesz a gyermekek számára, kapcsolatot alakít ki bennük a szlováksággal, és hozzáadott értéket képvisel a szülők számára, akik mérlegelni fogják az oktatási intézmény kiválasztását. Az oktatás módszertani megújulása érdekében szükség lesz pedagógiai módszertani központunk megerősítésére, amely jelenleg is fontos szerepet játszik a tanárok szakmai és nyelvi kompetenciáinak fejlesztése területén. Számítunk kutatóintézetünkre, hogy tudományosan vizsgálja meg a szlovák közösségek, iskolák és intézmények jelenlegi helyzetét, melynek alapján célokat és konkrét lépéseket tűzhessünk ki a kívánt eredmények eléréséhez.

Nem mindenki ünnepelhet ma velünk, aki az elmúlt harminc évben hozzájárult az önkormányzatunk munkájához. Vannak, akik örökre elhagytak minket, másokat egészségi gondok vagy egyéb körülmények akadályoztak meg abban, hogy eljöjjenek, de lélekben velünk vannak. Hálával emlékezünk mindazokra, akik egyengették utunkat, és akiknek köszönhetően terveink lehetnek a jövőre nézve.

Az Országos Szlovák Önkormányzat Közgyűlése 2025-ben határozatot fogadott el a *Tiszteletbeli Testület* létrehozásáról, a *Tiszteletbeli Testületi Tag* cím adományozásáról. Az Országos Szlovák Önkormányzat Közgyűlése a „Tiszteletbeli Testületi Tag” címet adományozhatja a magyarországi szlovák nemzetiségi közösség azon személyeinek (elsősorban az OSZÖ, az OSZÖ intézményei és a szlovák nemzetiségi egyesületek volt vezetőinek s egykori tagjainak, valamint a szlovák nemzetiséghez tartozó magyarországi, illetve szlovákiai közszereplőknek), akik több évtizedes munkájukkal bizonyították a magyarországi szlovák közösség iránti elkötelezettségüket, eredményeikkel, példamutató magatartásukkal és értékrendjükkel vitathatatlan köztiszteletet vívtak ki a magyarországi szlovák közösség körében.

Az OSZÖ Közgyűlése az önkormányzat megalakulásának 30. évfordulója alkalmából a Tiszteletbeli Testület Tag kitüntető címet adományozta *Riba Etelkának*, *Nagy Máriának*, *Medvegy Pálnének*, *Alt Gyulának* és *Mótyán Tibornak*. Az ünnepség keretében ing. Dagmar Repčėková, a Határon Túli Szlovákok Hivatalának (HTSZH) elnöke is elismeréseket nyújtott át. *Emléklapot adományozott az Országos Szlovák Önkormányzatnak* a Magyarországon élő szlovákok érdekeinek következetes, magas szintű képviseléséért, valamint a szlovák kultúra és oktatás védelme s fejlesztése, a magyarországi szlovákok identitásá-

nak megőrzése érdekében végzett sokoldalú szakmai tevékenységért. Hollerné Racskó Erzsébet, az Országos Szlovák Önkormányzat elnök asszonya szakmai munkájával, emberi hozzáállásával megteremtette a szlovák öntudat fenntartásának s további erősítésének feltételeit a magyarországi szlovákok életének minden területén – beleértve a fiatal nemzedéket is.

Nemzetiségünkért díjban részesültek:

Matyóné Lami Anna

Püspökhátvanból származik. 1950-ben született néhai Lami István, a népi kultúra kutatásának és a kultúraszervezésnek kiemelkedő személyiségünk második lányaként. Általános iskolai és gimnáziumi tanulmányait a *Budapesti Szlovák Iskolában* folytatta. 1969-ben érettségizett. *Szegeden*, a *Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán* tanult tovább. Szlovák nyelv és irodalom s orosz nyelv-tanár lett. Szülőfalujában kezdett tanítani, de amikor a közeli *Nógrádsápon* megüresedett egy szlovák tanítói állás, oda telepedett le.

Tanítói pályafutása során sikeresen készítette fel a tanulókat a Magyarországi Szlovákok Szövetsége *Slovenské spievanky a versovačky* (Szlovák dalok és versek) versenyére. Tanítványai rendszeres résztvevői voltak a *Novohradské Lipky* elnevezésű gyermektalálkozónak és a szlovákiai nyári táboroknak. Ő volt a motorja a gyermekszínházi körnek, amely 1992-ben fellépett a szlovák gyermekszínházok első országos találkozásán (*Deti Deťom*), majd 1995-2006 között is rendszeresen. Anka – ahogy barátai és ismerősei hívják – a faluban női énekegyüttest és ifjúsági folklórcsoportot alapított, amely Magyarországon elsőként mutatta be a neves szlovák koreográfus, Vladimír *Urban* nógrádsápi zenei és táncmotívumai alapján készült *Párnatánc* című koreográfiáját. Legsikeresebb éveiben mindkét kulturális együttes magas szintre fejlődött. Ennek bizonyítéka volt a vanyarci *Rozmarín* folklóregyüttessel közös részvételük a *Krajanská nedela* nevű *detvai Polana-hegyaljai folklórfesztiválon*.

Matyóné Lami Anna a magyarországi szlovákok körében nemcsak a *Nógrádsápi Általános Iskola* egykori szlovák tanítónőjeként, hanem szlovák nemzetiségi aktivistaként is ismert, közéleti és társadalmi tevékenysége is jelentős. Évtizedeken át tagja, majd vezetője volt a Szlovák Klub formájában működő Magyarországi Szlovákok Szövetsége helyi fiókjának. Nagy szerepe volt a *nógrádsápi szlovák önkormányzat* megalakulásában, amelynek kezdettől fogva elnöke. Nyugdíjasként továbbra is részt vett a szlovák nemzetiségi eseményeken, a helyi, regionális és országos rendezvényeken. Napjainkban egészségi problémái miatt már nem tud olyan energikus lenni, mint aktív éveiben, de egész élete példa arra, hogyan lehet valaki kiváló szlovák pedagógus, nevelő, kezdeményező és szervező is egy személyben.

Ocsovszki Ildikó

Az első hazai szlovák értelmiségi nemzedékhez tartozó szülők lányaként született 1960-ban. Édesapja, *Ocsovszky Imre Dunaegyházáról*, édesanyja, *Offertál Judit Répáshutáról* származott. *Békéscsabán* telepedtek le. Ildikó 1979-ben érettségizett a helyi szlovák gimnáziumban, majd a *szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán* folytatta tanulmányait szlovák nyelv–zenei nevelés szakon. Friss diplomával a kezében szülővárosában kezdett tanítani. Egy tanéven át az *Irányi utcai 2. számú általános iskolában* dolgozott. Innen a *Galga-medence szlovák falvaiba* ment. 1984-től 1988-ig szlovák nyelvet, éneket és zenét tanított püspökhátvani és galgagyörki gyerekeknek. Ezt követően két éven át *népzenei előadó* volt, különböző szakkörök vezetőjeként, valamint

ének- és citeraegyüttes vezetőjeként tevékenykedett a *Püspökhátrani Művelődési Házban*. A kilencvenes évek elején visszatért Békéscsabára, ahol a jainai *Padrach Lajos Általános Iskolában* szlovák nyelvet és éneket tanított, valamint a mezőberényi Petőfi Sándor Művelődési Házban népművelőként kezdett el dolgozni. 2004 óta alma materében tevékenykedik. Kezdetben külsős énektanár volt, jelenleg részmunkaidőben tanít.

Ocsovszki Ildikó számtalan kórus és citeraegyüttes vezetője volt és ma is az, amelyek a békéscsabai Szlovák Kultúra Házában működnek, de más szlovákok által lakott településeken is, például *Mezőberényben* vagy *Nagybánhegyesen*. Vezette a *Limbor*a gyermek-folklórcsoportot a csabai szlovák iskolában, az *Orgován* népdalkórust a Szlovák Kultúra Házában, jelenleg pedig a *Čbianska ružička* vegyes kórust vezeti, amellyel 2010-ben elnyerte a Békéscsaba Szlovákságáért díjat.

1989 óta művészeti vezetője a minden nyáron Békéscsabán, illetve az utóbbi években több más szomszédos településen is megszervezett citeratáboroknak. Mindig is fontosnak tartotta, hogy bővítse tudását és szakértelmét. „C” kategóriás néptáncpedagógus, kollektívák és egyesületek fejlesztésére szakosodott művelődésszervező, 2013-ban pedig nemzetiségi szlovák nyelv és irodalom tanárként szerzett egyetemi diplomát. A Magyarországi Szlovákok Szövetsége 1993-ban a szlovák nemzetiségi területen végzett munkáját jutalmazta elismeréssel, 2003-ban és 2008-ban pedig a Népdalénekesek Országos Minősítő Versenyén aranydiplomát kapott.

Gyűjtőként is tevékenykedik, kiadta a *békéscsabai és a mezőberényi népdalgyűjteményeket*, a *mezőberényi dalokat pedig CD-n is rögzítette*. Tanulmányokban és cikkeiben olyan témákat tárgyal, mint a magyarországi evangélikus szlovákok vallásos énekei; népzenei áttekintése (dalok, hangszerek, táncok, szokások); középkori elemek a népdalokban; ételek és szokások a gasztronómiában, melyek a dél-alföldi szlovákok népzenejéhez kapcsolódnak.

Gyümölcsöző munkakapcsolatokat ápol különböző kulturális szervezetekkel. A közelmúltban például a zenész-zeneszerző *Sutyinszki János* tiszteletére közös koncertet adott a *Čbianská Ružička* és a Budapesti Ozvena Kórusal. Már tíz éve jár hétről hétre *Nagybánhegyesre*, hogy a gyerekeket, az Igrice zenekar tagjait szlovák és magyar népdalokra tanítsa és citeraoktatásban részesítse.

Papucsekne Glück Márta

Munkában a Domovina stábja

1961-ben egy pilisszentkereszti szlovák családban született. Környezetében a helyi szlovák dialektus volt a kommunikáció közös nyelve. Magyarul csak az iskolában tanult meg. Rendkívül büszke szlovák gyökereire, és akivel csak tud, a mai napig szlovákul kommunikál. Miután szülőfalujában elvégezte az általános iskolát, a budapesti Szlovák Gimnáziumban tanult, ahol 1979-ben érettségizett. Ezt követően a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola szlovák-orosz szakán folytatta a tanulmányait. Még diákként, 1981-ben kezdett el dolgozni első és egyben egyetlen munkahelyén, a pilisszentkereszti Szlovák Nemzetiségi Iskolában. 1996-ban német szakos tanári diplomát, majd 2008-ban a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen közoktatásszervezői diplomát szerzett. A pilisszentkereszti iskola mindig is szívügy volt számára. Szlovákul, oroszul és később németül tanított. Gyermekei is ebbe az iskolába jártak, ő volt a felső tagozatos munkaközösség vezetője, ifjúságvédelmi felelős, először igazgatóhelyettes, majd az iskola igazgatója. Sok diákot készített fel a regionális és országos szlovák versenyekre. Tanította azokat a tanulókat, akik elsőként tettek sikeres szlovák nyelvvizsgát, és ő készítette fel a tanulókat a német nyelvvizsgára is. Szakmai pályafutása során végig tanított szlovák nyelvet, és anyanyelve iránti szeretetét tanítványai százainak adta át.

Munkája mellett részt vett a szlovák nemzetiségi ügyekben, először a falujában, majd a tágabb régióban is. 1995 óta tagja a Magyarországi Szlovákok Szövetségének, és hosszú éveken át a szervezet pesti régiójának vezetője volt.

Szorosan együttműködött a szövetség pilisszentkereszti alapszervezetének korábbi vezetőjével, a néhai *Molnár András* néval, majd e kollektíva jelenlegi vezetőjével, *Szivek József* nével is. Ő a szakmai képzések, konferenciák motorja és különböző rendezvények szervezője.

1998 óta tagja a Magyarországi Szlovákok Országos Önkormányzatának, 2024-ig az Oktatási Bizottság tagja volt, jelenleg a Pénzügyi Bizottság munkáját segíti. 2016 óta az Országos Nemzetiségi Önkormányzati Tanács szlovák delegáltjaként dolgozik a közoktatásért felelős államtitkárságon, ahol lehetősége van érdekeinket képviselni olyan területeken, mint például az iskoláink számára kiadott tankönyvek. A mai napig tart előadásokat különböző kiadványok népszerűsítésére és együttműködik a *Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetével*. A szlovák nemzetiségi iránti szenvedélyét és lelkesedését gyermekeinek is átadta.

Az Év pedagógusa díját vették át:

Ing. Viera Mohayová

1961-ben született a *Pôtor* községhez tartozó *Slatinkán*. 1998 óta dolgozik Magyarországon. *Sátoraljaújhelyen* a Magyar-Szlovák kéttanítási nyelvű általános iskola és kollégiumban, pedagógiai asszisztensként kezdett dolgozni. Egyetemi erdőmérnöki diplomáját 2002-ben pedagógiai szakiránnyal egészítette ki, és szakmai műszaki tantárgyak tanítására jogosító engedélyt szerzett.

Számos iskolán kívüli tevékenységben is részt vett, többek között színjátszó kört vezetett, amellyel felléptek a kassai regionális gyermekszínjátszó versenyen. Rendszeres résztvevői voltak a Szlovák Vertigo Színház *Deti detom* elnevezésű rendezvényének is.

Folyamatos önképzésének részeként 2006-ban a sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztése terén szerzett képesítést, 2010-ben pedig a kassai *Pavol Jozef Šafárik Egyetemen* szerzett diplomát a biológia tanári szakterületen, amelynek a mai napig elkötelezettje. A biológia tantárgyból tanítványai rendszeresen részt vesznek az egészségügyi középiskolák helyi és területi versenyén.

Modern és interaktív, kétnyelvű tanítási módszeréről ismert. Ezeknek köszönhetően a tanulók a logikus gondolkodást és a szlovák nyelvet is fejlesztik. 2010-től az igazgatóhelyettesi tisztséget is betölti, ahol szervezőképességével és határozottságával segíti az iskola működésének alakítását. Ezért vállalta, hogy 2013-ban ismét továbbképzzi magát, és közoktatásvezetői diplomát szerzett. Jelenléte a pedagógusok között garantálja a szlovák nyelvű kommunikációt, ezzel is hozzájárulva a szlovák nyelv megőrzéséhez és fejlesztéséhez.

Tevékenysége túlmutat az iskolai feladatokon. Együttműködik a helyi szlovák önkormányzattal, és tanítványai aktív felkészítésével cselekvően hozzájárul a zempléni helyi, valamint területi szlovák kórusok által szervezett programokhoz. Biztosítja a szlovák nyelvű rendezvények magas színvonalát, erősítve a nemzetiségi öntudatot a tanulók és a szélesebb közösség körében. Munkájának fontos része még az *iskolai Harličky tanári kórusban*, s a *Perilla szlovák gyermekszínház* próbáin való közreműködés, valamint a szlovák nemzetiségi programok előkészítése és megvalósítása. Évtizedek óta részt vesz az adventi kassai kirándulások szervezésében, melyek során a résztvevő tanulók felejthetetlen élményeket szereznek. Részes a tanulók iskolai s országos szlovák nyelvi, irodalmi és szlovák műveltségi versenyekre történő felkészítésének, ezzel is elősegítve kulturális-nyelvi tudatosságukat. Tanítványai rendszeresen részt vesznek a *Magyarországi*

Paulik Antal szónokló köszönti az egybegyűlteket

Képviselek az ünnepségen

Szlovákok Kutatóintézetének pályázatain, ahol évek óta kutatják az iskolában tanuló diákok családjainak származását, felfedezik a térség hagyományos mesterségeit (például a bádogosmesterséget) és megörökítik a zempléni szlovák kulturális egyesületek tevékenységét. Az iskola egykori tanáraival készített interjúk rögzítésével a múlt tiszteletére neveli a jelenlegi diákokat. A művészetek iránti elkötelezettségét az iskola évfordulóinak tiszteletére rendezett művészeti versenyek értékelésével mutatta meg. Tanítványainak alkotásai a *Szlovák mesék a világ minden tájáról* című nemzetközi sorozatban is megjelentek. Néhány tanítványa azt is tanárnőjének köszönheti, hogy felkészítette őket a sikeres nyelvvizsgára.

Elhivatottsága, szakmaisága s az oktatás és a kulturális identitás terén végzett fáradhatatlan munkája kimagasló tanárrá teszi. Természetes tekintéllyel rendelkezik a tanárok, a diákok és a szülők körében, szemléletmódja pedig elősegíti a kölcsönös tiszteletet, a kommunikációt és az együttműködést.

Kain Melinda

Piliscséből származik, 1969-ben született. Az általános iskola elvégzése után az egykori budapesti *Bem József Óvónőképző Szakközépiskolában* tanult. 1987-ben lett szlovák nemzetiségű óvodapedagógus. Általános iskolai alsó tagozatos tanítói diplomáját azon az egykori esztergomi Vitéz János Tanítóképzőn szerezte, amely később a Pázmány Péter Katolikus Egyetem része lett. Ugyancsak 1995-ben óvodapedagógusi diplomát szerzett a Szarvasi Egyetemen. 1990-1993 között alsó tagozatos tanárként dolgozott a sárisápi általános iskolában, 1998 óta a kesztölci „*Horička*” óvoda munkatársa.

Szakmai pályafutása során számtalan továbbképzésen, tanfolyamon vett részt Magyarországon és Szlovákiában. Érdeklődik közvetlen környezetének népi kultúrája és folklórja iránt. Szüleitől s nagyszüleitől tanulta a szlovák népdalokat, rigmusokat és népi játékokat melyeket lejegyzett. Még lánya diplomamunkájának elkészítéséhez is hozzájárult a népviseletek kutatásával. Huszonhét éve megbízható tagja a kesztölci óvoda pedagógusi karának. A szlovák hagyományok iránti érdeklődése és a gyerekek számára való közvetítésükért tett erőfeszítései eredményeként magától értetődően lett szlovák munkaközösség vezetője.

Rendszeresen szervez kiállításokat az óvodában a naptári ünnepekhez kapcsolódóan, például a karácsonyhoz vagy a húsvéthoz kötődő népi tárgyakból, eszközökből és viseletekből. Ezeket lehetőség szerint a csoportokban is felhasználja, a gyerekek pedig kipróbálhatják valamennyit, így általuk is megismerhetik őseik mindennapi életét. Munkája során olyan eszközöket és szokásokat használ, amelyeket különböző nemzetiségi rendezvényeken ismert meg. Ilyen például az ozembuch nevű hangszert, vagy a nagybögő eltemetésének szokását, amely a farsangi időszak végét jelképezi. A szlovák hagyományok mellett a kortárs szlovák gyermekirodalomból és a modern gyermekdalokból vett példákkal is gazdagítja az óvodások szókincsét. Továbbképzéseken és szakmai tanfolyamokon való részvételei után tapasztalatait mindig megosztja kollégáival.

Az úgynevezett Mesés Napokon szlovák nyelven bábszínházat játszanak, gyerekeknek szóló meséket dramatizálnak, sőt néhányat le is fordítanak szlovákra. Egyszerűbb meséket is írt szlovák nyelven, amelyeket kollégái papírbábszínház formájában szintén előadtak. Kis tanítványaival együtt szlovák nyelvű programokkal képviseli az óvodát a városi és megyei rendezvényeken. Rendszeres mentora az egyetemi hallgatóknak. A *Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pedagógiai Karának* óvodapedagógus szakán sokan végeztek szakmai gyakorlatot az ő irányításával.

Gratulálunk a kitüntetetteknek és további sikeres munkát kívánunk a szlovák közösségnek!

25 éves a Croatica

A Croatica Kulturális, Információs és Kiadói Nonprofit Kft. fennállásának 25. évfordulóját és a Magyarországi Horvát Sajtó Napját ünnepelték május 8-án az Országos Horvát Önkormányzat és a Croatica szervezésében. Az alkalomra megjelent a kiadó tevékenységét bemutató évkönyv, a vendégek megnézhették az erről szóló kisfilmet, és a kiadványokat kézbe is vehették a tematikusan rendezett kiállításon.

Balányi Klára felvételei

Az ünnepségen részt vett dr. Mladen *Andrić*, a Horvát Köztársaság magyarországi nagykövete, jelen voltak a magyarországi és határon túli horvát oktatási és kulturális intézmények vezetői, a horvát nyelvű sajtó munkatársai, a horvát önkormányzatok elnökei és tagjai. Beszédet mondott *Gugán János*, az Országos Horvát Önkormányzat elnöke, *Marina Sikora*, a Horvát Köztársaság magyarországi nagykövetségének tanácsosa, *Katarina Živković*, a Horvát Köztársaság Határon Túli Horvátokért Felelős Központi Állami Hivatalában működő nemzetiségi jogi, kulturális, oktatási és gazdasági osztályvezető főtanácsosa. *Mirko Čurić*, a Horvát Írószövetség Dél-dunántúli és Szlavóniai Tagozatának elnöke, a Horvát Írószövetség alelnöke a Croatica horvátországi intézményekkel való együttműködéséről beszélt.

A köszöntő beszédek után egy promóciós kisfilm következett „25 év a horvát szó szolgálatában” címmel. Az imázsfilm elsősorban a Croatica jelenlegi tevékenységeit mutatta be abból a szemszögből, hogy az intézmény milyen szerepet tölt be a magyarországi horvát közösség életében. Átfogó képet adott arról, miként teljesíti a Croatica a XXI. században azt a küldetését, hogy a horvát szó, kultúra és közösségi jelenlét élő és látható maradjon Magyarországon, valamint arról, hogyan tudja megszólítani a fiatalokat. A forgatókönyv írója, *Skrlinné Sákán Tímea*, a Croatica igazgatója előadásában hangsúlyozta, hogy kezdettől fogva egy céllal működnek: szolgálni kívánják a magyarországi horvát közösséget, őrizni annak kultúráját, nyelvét és identitását, valamint erősíteni jelenlétét a nyilvános térben.

A horvát sajtó napját már nyolc éve május 2-án ünnepeljük annak emlékére, hogy 1991-ben ezen a napon jelent meg az első magyarországi horvát nyelvű hetilap, a *Hrvatski glasnik* – mondta Skrlinné Sákán Tímea. Ezt az alkalmat, a horvát sajtó napját minden évben különböző tartalommal tölti meg az Országos Horvát Önkormányzat. Mivel a *Croatica* 1999 végén alakult, működését 2000-ben kezdte meg, idén ezt helyeztük a középpontba, hiszen éppen az írott szó az alapja munkánknak, küldetésünknek, annak az állandó törekvésnek, hogy a magyarországi horvát nemzetiség hangja hallható és felismerhető legyen – fejtette ki. Emlékeztetett arra is, hogy a *Croatica* fennállásának huszonöt éve alatt folyamatosan fejlődött, alkalmazkodott a körülményekhez, de mindig hű maradt alapvető feladatához: követni, rögzíteni és bemutatni a magyarországi horvát közösség életét. Több ezer cikk, számos könyv, műsor, kiadvány és kulturális program révén a *Croatica* rendszeresen építette, tágította azt az információs és kulturális keretet, amelyben a horvát identitás megnyilvánul. A huszonötödik évforduló emlékeztető arra, hogy érdemes kitartani, mert a horvát szó erejének valódi hatalma van. Új kihívások előtt állunk, de új lehetőségek is nyílnak – egy gyorsan változó világban még fontosabb, hogy a lényegre koncentráljunk: a minőségi tartalomra, a hiteles hangra és a közösségünkhöz fűző valódi kapcsolatra – jelentette ki az igazgató.

Elmondta azt is, hogy a mai felgyorsult időben a folytonosságot fenn kell tartani, ugyanakkor fejlesztésekre is szükség van. „Úgy képzelem el a *Croaticát*, mint egy korszerű és nyitott multimédiás kulturális központot, amely egyszerre őrzi a hagyományokat és bátran él a korszerű technológia kínálta lehetőségekkel. Hútnak kell maradnunk a nyelvünkhöz, a horvát kulturális kötődésünkhöz, de meg kell találnunk olyan digitális platformokat is, amivel a fiatalabb nemzedékeket is magunkhoz vonzhatjuk. Például közösségi felületeken vagy videós tartalmakkal, illetve az újság online változatával. Nemrég vezettük be négy új weboldalunkat, ami ennek a folyamatnak a kezdete. Horvát újságunk nyomtatott formában jelenik meg, hiszen olvasóink kilencven százaléka az idősebb korosztályokhoz tartozik, de válaszul arra a legnagyobb kihívásra, hogy a fiatalokat is elérjük, az újság pdf-formátumban a weboldalon is elérhető. Kulturális eseményeinket is úgy szervezzük, hogy az ifjúságnak is nyújtsunk élményt. Lehet, hogy számukra egy könyvbemutató kevésbé vonzó, de nagyon népszerűek a pub-kvízek, amelyeket a *Collegium Croaticum Szakkollégiummal* szoktunk szervezni, és olyan zenekarokat hívunk, amelyek az ő érdeklődési körükbe tartoznak.”

Az igazgató elmondta, hogy ma, amikor az interneten nagyon sok tartalom elérhető, magasak az elvárások. Ezért minőségi és korszerű tartalmakat nyújtanak az információ és megjelenítés tekintetében is. Arra törekednek, hogy az eseményekről minden esetben hitelesen és professzionálisan tudósítsanak, annak ellenére, hogy a pénzügyi és személyi erőforrások korlátozottak. „Meg kell tartanunk a nyomtatott formát az újságnál, emellett digitális tartalmakat is készítünk a *Croatica TV* és *Croatica Rádió* számára, s ez emberi erőforrást is feltételez. Vannak a horvát újságírás iránt érdeklődő fiatalok, reméljük, hosszabb távon is a pályán maradnak.”

Az igazgató hangsúlyozta, hogy a kiadói tevékenység megtartása mellett nagy erővel, kitartóan szervezik a kulturális életet is, mert tapasztalják ennek közösség-szervező erejét. „Amikor a *Croatica* huszonöt évvel ezelőtt könyvkiadó vállalként kezdett működni, nemzetiségi tankönyveket és más nemzetiségek kiadványait is nyomtatta. 2019-ben a minisztérium átvette a tankönyvkiadási jogokat, továbbá a nagyobb nyomdák jobb árajánlatot tudtak adni, de az is igaz, hogy összességében kevesebb könyvet nyomnak, mert nem olvasnak annyit az emberek. Megfogyatkozott az olvasótábor, és ezen belül is kevesebben vannak, akik nemzetiségi anyanyelvükön olvasnának. Az ország öt

horvát kulturális központja egyikeként a *Budapesten és környékén* élőknek nyújtunk kulturális programokat. Az elmúlt évben harmincöt rendezvényünk volt többnyire a Croatica székhelyén, de máshol is szervezünk könyvbemutatókat, kiállításokat. Ide vonzzuk az embereket, tehát közösségformáló feladatot is folytatunk. A személyes jelenléti alkalmakon az emberek jobban meg tudják élni horvátságukat, mert a kulturális tartalom után kötetlen beszélgetések alakulnak ki.”

Az ünnepségen Skrlinné Sákán Tímea bemutatta a Croatica kiadványaiból összeállított kiállítást. A polcokon témák szerinti elrendezésben sorakoztak a Hrvatski glasnik hetilap és az évente megjelenő kalendárium példányai, a gyerekeknek szóló könyvek, horvát nyelvkönyvek, vallási, néprajzi, szépirodalmi kiadványok. Az igazgatónő kiemelte közülük a százhetven évvel ezelőtt Pesten nyomtatott, első, gyerekeknek készült horvát nyelvű képes biblia tavalyi új, frissített kiadását. A *Mala Biblija* korszerű változatában az eredeti szöveget a mostani helyesíráshoz igazították, az egykori fekete-fehér képek pedig „színt kaptak”. A kiadvány a Horvát Írószövetség alelnökével való együttműködés eredménye. Az igazgatónő megemlítette, hogy a Croatica Mirko Ćurić révén bemutatkozási lehetőséget kapott a horvát írószövetség fennállásának százhuszonötödik évfordulója alkalmából tartott rendezvényen, s a későbbiekben kiadványaival a zágrábi *Interliber könyvfesztiválon* is megjelent. Az idei év tervei között szerepel még egy horvát gyereverseket tartalmazó kötet és a horvát államalapítás ezeregyeszedik évfordulójára emlékező, gyerekeknek szóló történelmi könyv megjelentetése.

A huszonöt éves jubileum alkalmából készült évkönyvet *Blazsetin* Branka, a kiadvány szerkesztője, a Hrvatski glasnik és a Croatica Médiaközpont felelős főszerkesztője mutatta be. A *Croatica – 25 godina* (25 éves a Croatica) című emlékkönyv áttekintést nyújt az intézmény 1999-es megalakulásától napjainkig tartó fejlődéséről. A gazdagon dokumentált kötet szövegben és archív anyagokon keresztül mutatja be a Croatica megalakulásának körülményeit s útját a nyomtatott, rádiós és televíziós médiumokban, valamint kiadói tevékenységét, kulturális munkáját.

A Croatica jelenlegi munkatársai közül hárman huszonöt éve folyamatosan itt dolgoznak – mondta Blazsetin Branka –, de az évek során igen sokan álltak kapcsolatban a kiadóval. A jubileumi kiadványhoz felkértük őket, hogy írjanak erről a kapcsolatról, az együttműködésről. A bevezető cikkben pedig, melynek címe *Az ötlettől a megvalósulásig*, az első lépéseket, az indulást magam írtam le. Az első nemzetiségi önkormányzatok megalakulása után hamar látszott, hogy szükség van saját horvát sajtóra. A magyarországi nemzetiségek közül elsőként a horvátok rendelkeztek saját kiadóval, és ebben fontos szerepet játszott *Horváth Csaba*, aki 1998-ban lett az Országos Horvát Önkormányzat alelnöke, s meglátta a lehetőséget a nemzetiségi tankönyvkiadásra. A könyvek és sajtókiadványok gondozása mellett aztán megalakult a Croatica Rádió, Croatica TV és a médiaközpont. Az évkönyv – tért ki rá a kötet szerkesztője – tartalmazza a Croaticánál megjelent mintegy négyszáz kiadvány címlistáját, továbbá számos fényképet az intézmény életéről, eseményeiről.

Az évforduló alkalmat adott arra is, hogy az igazgatónő köszönetét fejezze ki Gugán János elnöknek, Horváth Csaba alapítónak, valamint minden munkatársnak, akik hittek abban, hogy a horvát közösségért végzett munka értékes, és hogy minden szó – bármilyen kicsi is – nyomot hagyhat. Az ünnepség a nagykanizsai *Stoboš* tamburazenekar műsorával zárult.

Balányi Klára

Faültetés a jövőért

Környezettudatos összefogás a Koch Valéria Iskolaközpontban

A Koch Valéria Iskolaközpont újabb lépést tett a fenntarthatóság felé: többségében őshonos, illetve az egyre nagyobb szárazságot tűró fákat ültettek el az iskola udvarán. A Baranyáért Egyesülettel közösen végzett akcióval nem csupán a környezet szépítése volt a cél, hanem a diákok szemléletformásának erősítése is. A faültetés során a tanulók, tanárok és az egyesület önkéntesei közösen dolgoztak azért, hogy a fenntarthatóbb jövő kézzelfogható valóságként is megjelenjen.

Az Iskolaközpontban nemcsak egy projekthónap része vagy egyszeri kampány a környezetvédelem, hanem a hétköznapok állandó alkotóeleme. Az intézmény oktatási terve az alsó tagozattól a gimnáziumig tartalmazza és beépíti a tananyagba a fenntarthatóság alapelveit. Az alsós tanulók évek óta színes növényeket ültetnek a virágládákba, melyek gondozása a napközis csoportok feladata. Ezzel teszik vidámabbá az iskolaudvart. A szülők is szívesen vesznek részt az iskola zöldítésében: felajánlásokat tesznek, virágokat, kiegészítőket biztosítanak. Ugyancsak több éve minden évfolyam magaságzásokat gondoz, amelyekbe saját kezükkel ültetik a növényeket. Ezzel nemcsak a biológia alapjait sajátítják el, hanem megtanulják a felelősségteljes gondoskodást is, és természetesen egy-egy uzsonna formájában meg is kóstolják munkájuk eredményét: a metélőhagymát, spenótot, a mentával és citromfűvel ízesített limonádét. Az iskola udvarán kialakított kültéri tanterem lehetőséget ad arra, hogy a tanulás természetközeli környezetben valósuljon meg. Akár felsősökről, akár középiskolásokról van szó, számtalan osztály használja előszeretettel ezt az alternatív oktatási helyszínt.

Az iskola nem csupán a tanítási programjában ösztönzi diákjait, hanem mindennapi tevékenységekben is példát mutat. Egy városi pályázatnak köszönhetően az esővizet is hasznosítják: az összegyűjtött csa-

padékot a kert gondozására fordítják. Az iskolaközpont komolyan veszi a klímaváltozással járó kihívásokat is. Amennyiben szükségessé válik, akkor – a szakmai alapelvek és módszerek alkalmazásával – komoly erőfeszítéseket tesz a nehezen kiirtható invazív fajok (pl. a bálványfa) kordában tartására is. Az elmúlt évben az udvaron felállítottak egy rovarhotelt, amely a hasznos, beporzó állatok fennmaradását segíti.

A faültetési akció az iskolai élet kiemelkedő eseménye volt. A résztvevők nemcsak fizikai munkát végeztek – az ültetőgödröket gimnazisták ásták ki iskolai közösségi szolgálat keretében –, hanem hasznos ismereteket szereztek az ökológia és a fenntarthatóság összefüggéseiről. *Amrein-Pesti Ágnes* igazgatónő hangsúlyozta: „Nagy örömmel csatlakoztunk ehhez az egyedülálló kezdeményezéshez, és felajánlottuk a rendelkezésünkre álló szabad területet. A faültetés olyan befektetés, ami nemcsak jelenlegi diákjaink, hanem a következő nemzedékek számára is hasznos. Ezek a fák túl azon, hogy oxigént termelnek és széndioxidot kötnek le, jelképesen azt is kifejezik, hogy a Koch Valéria Iskolaközponttal hosszú távú céljaink vannak.”

A projekt a Baranyaért Egyesület támogatásával valósult meg. *Illés Zoltán*, az egyesület alapító tagja is tevélegesen közreműködött a kezdeményezésben. „Fontos számunkra – mondta –, hogy a fiatalok testközelből átéljék, milyen hatással vannak környezetükre. Nagyon sok fát kell ültetnünk ahhoz, hogy a klímaváltozás hatását csökkentsük. Ezzel az akciónkkal ugyan kis mértékben járultunk csak hozzá, de ez az összefogás mégis nagy jelentőségű. Az üzleti partnereink által adományozott facsémétéket saját kezűleg ültettük el, és ehhez iskolák támogatását kértük. Nagyon örülünk, hogy a Koch Valéria Iskolaközpontban tizenhét fát ültethettünk, annak pedig különösen, hogy ebben a diákok is aktívan részt vettek.”

A többször iskolázott facséméték szakszerű elültetése csak az első lépés. Az iskolaközpont vállalta, hogy rendszeresen öntözi majd a fácskákat. A későbbiekben német-magyar nyelvű táblákat is készítenek az egyes növények mellé, ezzel is fejlesztve a diákok nyelv- és növényismeretét.

Az ilyen kezdeményezések erősítik a közösségi érzést, és hozzájárulnak ahhoz, hogy a fiatalok környezettudatos felnőttekké váljanak.

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. A Nemzeti Értéktár alsó szintjét – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik. Ezúttal is az értéktárakba felvett, ott nyilvántartott kincsek közül válogattunk.

Sváb emlékhely (Budapest XXII. kerület, Budafok-Tétény Értéktára)

A sváb emlékhely létrejöttének ötlete 2008-ban fogalmazódott meg a Nagytétényi Polgári Kör tagjaiban. A közadakozásból elkészült emlékmű alapanyagául szolgáló hatalmas (9,5 tonnás) mészköszikla a dorogi mészkőbányából került a nagytétényiekhez. A kerület önkormányzata a nagytétényi urnatemető mögötti területen adott lehetőséget a kifaragott emlékkő felállításra, egyben biztosította a hely díszkivilágítását is. Az emlékmű előoldala egy hajóorrot formál, amely a több mint háromszáz évvel ezelőtti betelepülésre utal (1711-ben hét sváb család lakott Nagytétényben). Hátoldalánál viszont egy vasúti vágányszakaszt helyeztek el, hogy az 1947. augusztus 25-i gyászos estére emlékeztessen, amikor a nagytétényi svábok marhavagonokba szállva voltak kénytelenek elhagyni szülő- és lakóhelyüket. Az emlékkő felállításakor annak közelében – Ulmból hozott termőföldbe – hársfát ültettek, amit az Emlékezés fájaként gondoznak. A kerületi Német Nemzetiségi Önkormányzat és a Nagytétényi Polgári Kör rendszeresen tart itt megemlékezéseket. Az emlékhely környékét az önkormányzat parkosította, játszótérrel, szabadtéri tornahellyel és csúszdaparkkal látta el.

Keresztúri Szlovák Asszonykórus (Budapest XVII. kerülete, Rákosmente települési Értéktára)

A kórus Linkéné Gács Éva vezetésével – Epress Rezsőné és az alapító tagok kitartó szervezési munkájának köszönhetően – 1996-ban alakult meg hivatalosan. Létrehozásához és működéséhez a helyi Szlovák Kisebbségi Önkormányzat biztosított megfelelő keretet. Az énekkar már alapítása évében megnyerte a Budapesti Népdalversenyt. A kórus tagjai szlovák asszonyok, akik jól ismerik a keresztúri szlovákok történelmét, hagyományait, népdalait, hiszen sorra keresték fel az idős dédszülő-

ket, nagyszülőket, szülőket, hogy a régi dalokat, szokásokat feljegyezzék, összegyűjtsék. 2007-ben a szakszerű feljegyzések elkészítéséhez, a dalok lekottázásához egy szakmai képzettséggel rendelkező unoka, Gácsi Éva pedagógus, énektanár fogott hozzá nagy lelkesedéssel. Évenként át tanította a gyerekeket a táncokra, mondókákra és az asszonyokat a szép éneklésre. Az általa szerkesztett kiadvány címe: „Keresztúrske hrd'ied'jovke – Keresztúri büszke lányok”. A Szlovák Asszonykórus munkáját az évtizedek során több képzett pedagógus, tánctanár is segítette. 2018-ban jelent meg Leskó-Dely Tercia „Rákoskeresztúri kincsesláda” című könyve, amelyben a kórus tagjai mint adatközlők szerepelnek. Az eltelt évek alatt egyre szélesebb körben váltak ismertté. Két hangkorongot is megjelentettek, a másodikhoz már kottás, szöveges kísérelő kiadvány is készült. Ennek segítségével bárki megtanulhatja az általuk gyűjtött keresztúri dalokat.

2015-ben Szarvason, a „Vo Víre Tanca – Táncforgatag” minősítő versenyen táncsoportjukkal bronz, majd ugyanabban az évben a KÓTA Országos Szlovák Nemzetiségi Népzenei Minősítő Seregszemlén, Píliszentkeresztben arany minősítést szereztek. Több évtizedes hagyományőrző tevékenységüket 2017-ben Nemzetiségünkért Díjjal, 2024-ben Rákoskeresztúrért Díjjal ismerték el.

Román ortodox templom (Battonyai települési Értéktár)

A battonyai román ortodox hitközség 1868-ban döntött úgy, hogy önálló templomot épít. A munkálatok 1869-ben kezdődtek el és 1872-re fejeződtek be. Az épület főbejárata előtt – 1873. október feliratú – szürke márványból készült, bizáncias stílusjegyeket mutató, három méter magas kőkereszt áll, amelyet 1983-ban újítottak fel. Valószínű, ekkor kapta a csiszolt műkő talapzatot. A templom egytornyos, egyhajós kialakítású. Dél-nyugati sarkában található a keresztelő helyiség. Az épület hossza huszonhat, szélessége tizenegy, a torony magassága a kereszttel együtt harminckét méter. Tornyát vörösrézrel fedték le. 1932-ben a kétegyházi Simonka Gy. (templomi festő) a belső teret bibliai jeleneteket ábrázoló képekkel festette újjá.

A templom legértékesebb része az oltári ikonosztázion, melyet 1908-ban egy oravicai szobrász és a Bánátban letelepedett karánsebesi olasz

Bartolomeo Delliomini készítette. Állványzata fafaragványokkal tagolt fal, amely nem tölti be a teljes szentélynyílást. Szerkezetében a gyulai „nagy román” templom ikonfalát követi. A képi díszítés négy zónába, illetve kazettába beépítve harminchét kompozícióból áll. A templom középtengelyében védőszentjének nagyméretű ikonja – Szent György a sárkánnyal – áll. Az „Isten Anya trónja” felett egy ugyancsak értékes, 1836-ban festett ikon található. Az oltárkompozíciók mellett figyelemre méltó a templom boltíves mennyezete, mely öt freskóval díszített, valamint a középen elhelyezkedő, csiszolt kristályos, függő gyertyacsillár is. 2010-ben jelentős jégkár érte a templomot, megrongálódott a tetőszerkezete és a homlokzata. Az épületet a helyi román kisebbségi önkormányzat szervezésében, részben közadakozásból újjították fel. A templom a gyulai román ortodox püspökséghez tartozik, mint önálló parókia.

I. világháborús hősök temetője (Nyíregyházi települési Értéktár)

Tizennégy nemzet katonái, közel háromezren nyugszanak az 1915-ben alapított temetőben. Magyarok, bosnyákok, csehek, horvátok, lengyelek, montenegróiak, németek, olaszok, oroszok, osztrákok, románok, szerbek, szlovákok, szlovének és ukránok alusszák itt örök álmukat. Jórészt azonosítottak, de vannak közöttük olyanok is, akiknek személye, neve mindmáig felderítetlen.

Az első világháború óriási emberáldozatokat követelő harcai során a frontról visszatérő vasúti szerelvények ezrével hozták az országba a sebesülteket. Ellátásukra a határhoz közeli nagyobb városokban szükségkórházakat rendeztek be. Nyíregyházán 1914 novemberében egy ötven épületből álló barakk-kórház építésébe kezdtek a huszárlaktanya közvetlen szomszédságában. Ez lett az Osztrák–Magyar Monarchia egyik legnagyobb hadikórháza, a 2700 ágyas úgynevezett Barakk-kórház. Ehhez a kórházhoz tartozott az 1915-ben megnyitott temető is, melyet 1916-tól Hősök temetőjének neveznek. „Az emlékhely nem véletlenül került a települési értéktárba. A hősök tettei ugyanis páratlan értéket képviselnek” – írja a sírkert hivatalos ismertetője. Önfeláldozásuk az áldozatvállalás legmagasabb foka – fogalmazott a helyről Róka Zsolt, a megyei temetkezési vállalat igazgatója. – Mindenképpen szükséges az, hogy a jelen és a jövő nemzedéke ezt az értéket és az érték képviselőjét, a temetőt megismerje. 2014-ben a ma már kegyeleti parkként működő temetőt felújították. A helyreállítás során kétszáznegyven síremléket cseréltek újra, háromszázat pedig helyreállítottak, új díszkaput építettek, megjavították a kerítést és rendbe tették a sétányokat.

Rózsavölgyi Márk munkássága (Bajai települési Értéktár)

Rózsavölgyi Márk (eredeti nevén Rosenthal Marcus) 1788 körül született Balassagyarmaton egy zsidó kereskedőcsaládban. Nyolcéves korától hegedülni tanult. Tizenkét évesen már önálló keresetéből folytatta zenei tanulmányait. Húszévesen a Magyar Színháznál lett hegedűs, az előadások zenei irányítója: a Magyar Színjatszó Társulat elsőhegedűse. 1810 körül már saját szerzeményeit is játszotta a híres Hacker-szálában.

1813-ban felmondta állását, mivel oroszországi koncertkörútra készült. Útközben azonban megállt Baján, ahol két nagyszerű hangversenyt adott. Itt ismerte meg Szlovák Henriettet, akit 1814-ben feleségül vett. Ezzel lemondott a további hazai és külföldi turnéjairól is. A városban sikeres zeneesteket adott, s a társasági életben is nagy megbecsülésben részesült. Rózsavölgyi Márk Baján a mai Madách utcában állt házban lakott, melyet 1817. április 17-én egy tűzvész műveivel, kottáival együtt elpusztított.

Ezután elköltöztek, de kalandos és vándorló élete során többször is lakott a városban, majd 1821 és 1833 között ismét Baján élt. Itt alkotta műveinek egy részét, illetve itt tartózkodásának élményei ihlették azokat. Rózsavölgyinek a nemzeti kultúra felvirágoztatásának idején nagy szerepe és hatása volt a magyar zenére, táncra. A verbunkos zene egyik utolsó, igen magas színvonalú képviselője, „a csárdás atyja” volt. 1835-ben jelent meg a „Rózsavölgyi lassu csárdás”, melyet számos lassú- és gyors csárdásszerzeménye követett. A csárdás a verbunkos zene utolsó részéből, a frissből alakult ki, és az idegen táncok egyeduralkodó ellen folytatott küzdelemben nemzeti táncunk megtestesítője lett. 2010-ben a város Szentháromság térről kiinduló közterületét Rózsavölgyi udvarnak nevezték el, melyben emléktáblát is avattak a tiszteletére.

Csolnoki Német Nemzetiségi Vegyes Kórus (*Komárom-Esztergom vármegye Értéktára*)

A Csolnoki Német Nemzetiségi Vegyes Kórus 1951-ben alakult. Vezetőik *Meixner József*, *Reichenbach Ferenc*, *Seregi József* voltak. A kórus a megalakulása óta végzett tevékenységével, a magyarországi német nemzetiség nyelvének, dallamvilágának ápolásában elért eredményeivel, külföldi és hazai fellépéseivel, elnyert díjaival nemcsak a község, hanem az egész vármegye jó hírét is öregbítette.

1955-ben a magyarországi nemzetiségek kulturális ünnepén a német nemzetiséget a csolnoki kórus képviselte a MOM színháztermében tartott rendezvényen. 1970-ben nívódíjjal tüntették ki az együttest. 1972-ben felléptek a „Reicht brüderlich die Hand!” elnevezésű német nemzetiségi seregszemle pécsi országos döntőjében, és ugyanebben az esztendőben nagy sikerrel szerepeltek a Magyar Rádió népzenei fesztiválján.

A csoport többszöri megszakítással működött. 1986-ban újjászerveződött, és ekkor a zenei vezetést *Fódi János* zenetanár, karmester vette át. 2022-ben bekövetkezett haláláig a kórus az ő szakmai irányításával működött. Az énekkar szervezési, kapcsolattartási feladatait *Major Róbert* látja el.

1987-ben Siófokon, az Országos Nemzetiségi Gálán léptek fel, majd a következő évben megjelent a „Bei uns in Tscholnok” című nagylemezük. 1997-ben első alkalommal szerepeltek a németországi Jettingenben, a testvértelepülés meghívására. Részt vettek az Országos Nemzetiségi Népzenei Gálán, majd Arany Rozmaring kórusminősítést nyertek Tatabányán. 2001-ben megjelentették első hangkorongjukat. Vendégszerepeltek Ubstadtban, és második alkalommal léptek fel Jettingenben. A környei kórusminősítőn először kitüntetéses arany minősítést, majd újabb Arany Rozmaringot nyertek. 2004-ben a Kossuth Rádió „Népdalkörök pódiuma” című műsorában mutatták be a kórust, és felléptek a bonyhádi Landesfestival-on is. 2010-től több rangos egyházzenei hangversenyen is énekeltek. Részt vettek a „Csolnoki Sváb Lagzi” hagyományőrző rendezvényen is. 2011-ben „Glück auf!” című, bányászdalokat tartalmazó hangkorongjukat is megjelentették. 2021-ben megyei értéké nyilvánították a kórust.

Bogdán József, a papköltő (*Vajdasági Magyar Értéktár*)

Bogdán József (1956-2023) Zentán született roma származású, magyar nemzetiségű vajdasági katolikus pap, torontáltordai plébános, szentszéki bíró, történelmi ügyvezető, költő volt. Anyja huszonhét éves korában meghalt, testvéreivel Magyarokanizsára kerültek nevelőszülőkhöz, akik pénzért nevelték őket. Verték, éhezették őket, a lányokat pedig eladták, mert ez volt a szokásuk. Ő Nagybecskereken a vasútállomáson érezte otthon magát. Már fiatal korában kedvelte a templo-

mokat. 1983-ban teológiai és filozófiai diplomát szerzett a horvátországi Diakováron. Pappá szentelték, és a Nagybecskereki Egyházmegye tagja lett.

Lelkészi hivatását a következő településeken látta el: plébános volt Nagybecskereken, Opován, Homokréven, Törökkanizsán, Tordán és Törzsudvarnakon, Fehértemplomon, Magyarcsernyén és Tamásfalván; kihelyezett lelkész Sztarcsován és Kevevárán (1987); plébániai kormányzó Oroszlámoson; őszentsége kápolnájának lelkésze és a szegedcsanádi székeskáptalan tiszteletbeli kanonokja (2006-tól). A magyaron kívül cigányul, latinul, szerbül, románul, csehül és németül is jól beszélt, miseképes volt. Anyanyelvén szólt valamennyi hívéhez. Alapvető kötelességeként a drámaian apadó számú vajdasági magyarság lelki gondozásának terhe nehezedett rá. (Temesváron ő temette el az utolsó magyart.) Volt, hogy egész héten egymagában prédikált, de elképzelte, hogy tele van a templom hívőkkel. Az irodalom számára menekülés volt a hétköznapi szürke fellegek alól.

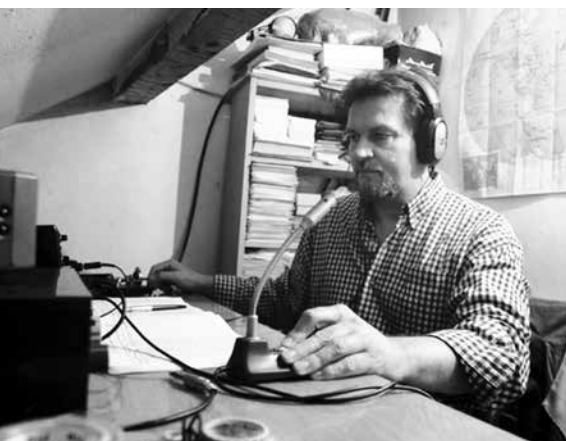
Haláláig tizennégy verseskötete, egy verses irodalmi dokumentumkötete és két szociográfiai munkája jelent meg. Kiemelkedő kultúraszervező tevékenységet is folytatott. Az Oroszlámoson alapított Kálmány Lajos Könyvtár és a Kálmány Lajos Művelődési Egyesület valamint a Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny létrejötte fűződik a nevéhez. Ez utóbbit az újvidéki Magyar Tanszék tanárával, *Bányai Jánossal* szervezte meg. Munkásságát 2013-ban Magyar Érdemrend lovagkeresztjével, 2017-ben pedig Magyar Örökség Díjjal ismerték el.

Muity Sándor-emlékmű (*Mélykúti települési Értéktár*)

Muity Sándor, a mélykúti Alkotmány mezőgazdasági termelőszövetkezet akkori elnöke kezdeményezésére a téesz megépítette európai színvonalú fogathajtó pályáját, ahová versenyenként több ezren is ellátogattak. Szervezésében Mélykúton nemcsak országos, hanem nemzetközi versenyeket is rendeztek, amit utódai is folytatnak. Muity maga is versenyzett, és annak ellenére, hogy csak fél szemére látott, Ferenc fiával többször is megnyerték a csapatbajnokságot, 1975-ben pedig az országos négyesfogathajtó bajnokság egyéni számában – a később világversenyeket nyerő – *Bárdos Györgyöt*, *Fülöp Sándort*, *Fintha Gábort*, és *Abonyi Imrét* maga mögé utasítva szerezte meg az elsőséget. Emlékére állították a fogathajtó pálya előtt azt a juharfából, igényesen faragott – lovakkal, kerekekkel, hajtókkal és Muity arcmásával tarkított oszlopot (*Pálosi Mihály* faragóművész alkotását), melyet a város értéktárába is méltónak tartottak felvenni.

Provincs Ferenc rádió gyorstávírás eredményei (*Jászszentlászló helyi Értéktára*)

Provincs Ferenc 1974-ben, negyedik iskolásként ismerkedett meg a Morse-jelekkel. Négy évvel később már több járási, megyei távírás-versenyen szerepelt sikerrel. 1977-ben rádió-töbttusaversenyeken indult. Ennek versenyszámai: táviratok adása-vétele, rádióháló, lövészet, gránáthajtás, tájékoztató futás. 1981-ben már a gyorstávírás és a rádió-töbttusa válogatott keretének tagja lett. Az 1981-ben Bukarestben megrendezett Duna Kupán szerzett harmadik helyével tízéves magyar „éremtelenségi” sorozatot zárt le.

„Amikor felteszem a fülhallgatót, egy másik világ nyílik meg előttem” – mondta a Délmagyar vele készített interjújában. 2016-ban a Magyar Olimpiai Bizottság az olimpia programjában nem szereplő sportágak harmincöt legeredményesebb versenyzőinek egyikévé választotta. Az ezt megelőző évben Macedóniában megnyerte a gyorstávírás-világbajnokságot, 2018-ban Kazahsztánban is világbajnoki címet szerzett.

Hatamov híd (Zalaszentgróti települési Értéktár)

A négynyílású – két hídfőre és három középpillérre támaszkodó – kőből épült híd a *Batthyány* család XVIII. századi fa vámhídja helyén 1844-1846 között épült fel. Magyarország kiemelt műemléke. A visszavonuló német seregek a II. világháború során aláaknázták. 1945. március 28-án – mint sokáig hirdették – a felrobbantástól Havdam *Hatamov* szovjet felderítő törzsőrmester mentette meg élete feláldozásával. Tettének huszadik évfordulóján, 1965-ben a Zalaszentgróti Járási és Községi Tanács a hidat Hatamov hídra keresztelte, és ezt emléktáblával is megörökítette. Az ünnepi eseményre az egykori szovjet katona családját is meghívták. A Szovjetunió széthullása után kutathatóvá tett orosz katonai levéltárak tükrében kiderült, hogy a hadra kelt Vörös Hadsereg nevezett üzég nemzetiségű katonája valóban Zalaszentgróton vesztette életét, de nem március 28-án, hanem 29-én. Nem a hídra rakott robbanószerkezet égő kanócára vetve magát, hanem egy fahíd építése közben, aknátalálát következtében. Nem törzsőrmester volt, hanem őrmester, nem felderítő, hanem utászkatona. Ahogy mondani szokás: „a többi stimmel”. Nem ő mentette meg a kőhidat... Azaz, hogy mégis. Csak nem 1945-ben, hanem az 1970-es években, mivel a híd neve és az emléktábla, no meg a lakossági felháborodás segített abban, hogy több más öreg hídtól eltérően az itteni elkerülte a lebontást. Talán ezért is hálásak neki a helybeliek. Emléktábláját ugyan a rendszerváltást követően levették, de a város értéktárába ezt a jeles műemléket „Hatamov híd – zalaszentgróti kőhíd” néven jegyezték be.

HRS-vasúti kézi jelzőlámpa (Szigetszentmiklósi települési Értéktár)

A HRS-vasúti kézi jelzőlámpa Pest megyében, Szigetszentmiklóson a HRS-Traffic Kft. által fejlesztett, speciális vasúti üzemre alkalmas, korszerű kézi jelzésadásra szolgáló berendezés. A termék fejlesztése *Hájas Róbert Sándor* cigány származású közlekedésmérnök nevéhez fűződik, akit roma példaképnek is jelöltek. „Az egyik oldalon szeretném megmutatni a társadalomnak, hogy a romák között is van »kakukktojás«. Nyilvánosan is felvállalom a származásom, szeretném, ha a romák rossz társadalmi megítélése változna” – nyilatkozta egy interjúban. Az általa kifejlesztett termékcsoportot valamennyi hazai vasút-vállalat használja, ugyanis Magyarország egyetlen vasúti lámpakészítő családi vállalkozásának készítményei. Mára már a „HRS” brand lett a kötőpályás szakterületen. A 2010 óta folyamatosan fejlesztett terméknek jelenleg kilenc típusát gyártják Szigetszentmiklóson elemes és akkumulátoros kivitelben. Jelenlegi fejlesztés révén a nemzetközi vasúti elvárásoknak is megfelelő típus készült. Számos külföldi – cseh, szlovák, lengyel és román – vasúttársaság is érdeklődik a termék iránt.

Szigetszentmiklós város Ifjúsági, Sport és Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága 34/2014 (IV.17.) számú határozatával döntött úgy, hogy a vasúti kézi jelzőlámpát, mint Szigetszentmiklóson található, „ipari és műszaki megoldások szakterület” szerinti osztályba tartozó nemzeti értéket felveszi a város települési értéktárába. Egy évvel később a Pest megyei Értéktárba is felkerült.

(h)

Gratulálunk!

A Társadalmi Esélyekért és Roma Kapcsolatokért
Felelős Államtitkárság felvétele

Kállai Ritát, a Máltai Szeretetszolgálat Drégely utcai Jelenlét Programjának vezetőjét *Balázs János-díjjal* tüntették ki a roma kultúra napja alkalmából rendezett ünnepségen április 8-án a Belügyminisztériumban. Az elismerést Vecsei Miklós társadalmi felzárkózásért felelős miniszterelnöki biztos adta át. Az ünnepi beszédet Sztojka Attila társadalmi esélyekért és roma kapcsolatokért felelős államtitkár mondta. A 2019-ben alapított Balázs János-díjjal a Belügyminisztérium azok munkáját ismeri el, akik a hátrányos helyzetű emberek és közösségek társadalmi felzárkózását, oktatását, társadalmi beilleszkedését segítik, illetve akik a roma identitás és kultúra megőrzéséért, gyarapításáért munkálkodnak. Az ünnepségen Kállai Rita alábbi méltatása hangzott el:

Abonyban nőtt fel, de *Ferencvárosban* is otthon van. Ugyanígy a rászoruló emberek és az őket segítők között is egyaránt „idevalósi”. Szociálpedagógus, szociálpolitikus és művészetterapeuta. Vezetett tanodát, dolgozott hátrányos helyzetű gyerekeket oktató óvodák, iskolák fejlesztésén, és évek óta részt vesz egy anyaotthon munkájában is. Nyolc éve a Máltai Szeretetszolgálat munkatársa: a *Drégely utcai Jelenlét Program* vezetője, mely 2017-ben indult. Akkoriban a „Drégely9” Ferencváros egyik legrosszabb hírű bérháza volt, ide a rendőröket szinte minden nap kihívták, sokan éltek foglalt lakásokban, és a helyszínt a jobb helyzetű családok messze elkerülték.

Kállai Rita hozzáértő, érzékeny és türelmes vezetésével a Drégely utca 9-ben ma már egy biztonságos, nyitott, színes közösségi térben találkozhatnak a házban és a környéken élők. Ötletei és döntései mindig egyszerre szolgálják a rászoruló emberek időszerű és hosszú távú szükségleteit. A szociális munka, az adományok szervezése és a kollegák munkájának irányítása mellett mindig újabb lehetőségeket kutat fel, pályázatokat ír, szolgáltatásokat tesz elérhetővé a helyi nehéz helyzetű, döntően roma közösség számára: például sport-, zene-, dráma- és kézműves programokat. 2024-ben szociális témákról szervezett interaktív ismeretterjesztő alkalmakat, sokan így foglalkozhattak először tudatosan például a bántalmazás, a munkanélküliség vagy a függőség témájával. 2025-ben Hang-Hely-Szín-Tér címmel dolgozott ki programot, mely a művészi alkotás által segíti az összetartó, befogadó közösség építését.

Kállai Rita fő törekvése, hogy felszámolja a szegénységgel együtt járó és azt súlyosbító elszigetelődést. Mindig elérhető, folyamatosan készen áll a segítségre és a megértésre. Szüntelenül ajtókat keres és nyit meg, hogy hozzáférést adjon azoknak, akik még a lehetőségeket is nélkülözik. Szabadidejében gyönyörű képeket fest és szeret kerékpározni. Tíz keresztgyermek van, akik – mint mondja – bearanyozzák az életét.

Szerkesztőségünk szeretettel gratulál Kállai Ritának!

Joka XXVII.

(részletek)

Beszélgetés a paplakban

Janó még mindig a paplakban időzött. A plébános úr aprósüteménnyel is megkínálta. Ő engedelmet kért, hogy amit megenne, inkább hazavihesse a gyerekeknek. A pap őszinte elismerést jelentő mosollyal és helyeslő bólogatások után a tányér teljes tartalmát a szalvétába bugyolálta, majd Janó minden tiltakozása ellenére a tarisznyájába erőltette.

– Hát hogyan fiam, vidd csak nyugodtan. Csókoltatom őket.

Rögtön hozzáfűzte ezt is:

– Látod? Egyebek mellett erre is utaltam, amikor az imént dicsértetek. Jó apa vagy!

Janó mindig kényelmetlenül érezte magát, ha magasztalták, így igyekezett gyorsan összesodorni a beszélgetés korábban széthasadott fonálát. Őszintén örült ugyanis, hogy a szó a kéthetente péntekente tartott hitoktatásra terelődött. Örült, hisz ehhez kötve a gyerekek iskoláztatását is megpuhathatta.

– A gyerekek mindenképpen járni fognak. Nyica nevében nem tehetek ígéretet... Bár meg vagyok győződve, mivel valóságos anyaként félti őket, minden alkalommal idekíséri majd őket... És, ha már úgyis itt van, talán be is ül. Ha dolgom engedi – mert, ha valaha, most aztán igen sok dolgom kell, hogy legyen –, én is elkísérem őket... Már csak azért is, mert én mindhármukat félttem. (A félttem szót igencsak megnyomta, s egy sóhaj is kiszakadt belőle.)

– Miért ez a nagy-nagy félelmed, Joka? – kérdezte a plébános úr, mert tudta: egy őszinte sóhaj beszédesebb, mint sokszor a szavak.

Janó erre rendre elbeszélte bérlővé válásának történetét. Azt, hogy miként és miért utasította vissza a falubíró hálától fűtött ajánlatát. Azt, hogy fizetett gondnokká nevezze ki. Hogy maga a bíró is azt mondta, nagyot csalódott volna benne, ha a kecsgetetőbb és jövedelmezőbb megoldást választja a tisztességesebb helyett. Saját kiábrándulásáról is szólt, falubeli szomszédjaival kapcsolatban. Elmondta, hogy titkon számított a segítségükre – hiszen olyan ígéretesen kezdődött az ismeretségük. Ők pedig gyakorlatilag feléjük sem néztek az építkezés során. Pesta szomszéd gyalázatos vendégeskedése is felfakadt belőle. A plébános úrnak nagyon tetszett, amit Nyica határozott fellépéséről hallott. Nemcsak az, ahogyan kiebrudalta a kéretlen és szemtelen látogatót, hanem az is, hogy Joka mennyire büszkén és megmelengetett hangon számol be a lány hősiességéről. Janó aztán megemlítette a temető felé tett úton esett találkozását, amikor az is megerősödött, hogy mi állhat a dolog háttérében. Nem is „mi”! Sokkal inkább „ki”! Bözsi néne!

Amikor azt is elmondta, hogy mit kért Gergőtől, akitől tudomást szerzett erről az egészeiről, a plébános megint elismerőleg bólogatott. Száz emberből talán, ha egy akad, aki ezt így intézné, akit nem a boszszú gondolata, vagy a személyes számonkérés tüze fűtene.

– Ne higgye azt, plébános úr – mondta Janó –, hogy ok nélkül félttem a családomat. Egy cigányember esetében a jóhiszeműség könnyen megbosszulja magát. Sajnos sokszor megéltem (az öregeink még többször), hogy lebecsültük az ilyen Bözsi néne félék keltette veszélyt. „Csak egyetlen ember. Mit számít az ő ellenszenve? A többiek nem olyanok.” Ó, hányszor hallottam ezt. Aztán az az egy-kettő megmetyeltyezte az egész sokaságot. Betört koponyáink, folyó vérünk, égő sátrink jelez-

ték a tévedésünket. Ami egyszer megtörtént, mindig megtörténhet. Az erdőtűz is kis szikrából támad.

– Hidd el, fiam, e faluban nem kell félned. Neked már nagyon sok barátod van. A személyes sorsodat nézvést tenéked is be kell látnod: a Jóisten őrzi lépteidet, valójában a tenyerén hordoz.

Janó ezen kissé elmerengett, s képtelen lett volna nem igazat adni az iménti szavaknak. Hangosan nem, csak magában mondott hálát, majd a többi, nem ennyire szerencsés cigány sorsát méregette. Vendéglátója mintha csak beleolvasott volna gondolataiba.

– Ne legyen kétséged: más cigányokkal is éppúgy törődik, mint veled. Ezen aztán mindketten merengtek egy sort.

– Nem is jönnék velük mindig, csak ha dolgom engedi. Azért mondtam így, mert igen sok lesz mostantól a dolgom – tért vissza Janó a korábbi szavaihoz. – Olyan is, sőt, főleg olyan, amit még soha meg sem kíséreltem. A bérelt földet meg kell művelni. Okosan kell gazdálkodni, mert nem kevés a fizetendő árenda. Meg aztán tandíjra is kell a pénz. Azt szeretném – újságolta –, ha Flaré és Mirkó nemcsak péntekenként tanulna... Beíratnám, előbb a lányt, utóbb a fiút az iskolába. Az írnok úr említette, hogy igencsak költséges. Magas tandíjat kell fizetni... Leg-alábbis a mi mértékünkhöz mérten magasat. Megfizetem én! Meg ám! A magam bőrén tapasztaltam, mennyit ér, hogy olvasni és írni..., gondolkodni is megtanultam. Nincs az a pénz, amit – ha tehetném – meg ne adnék azért, hogy senki se kicsinyelhesse le életük során a gyermekemet. Szeretném hinni, hogy csak rövid időre kell belefeszülnöm a szándékba, mert amint hallom, a kitűnő nebulókat tandíjmentességgel jutalmazták. Ezért aztán a gyerekeim kitűnő tanulók lesznek!

Olyan határozottsággal jelentette ezt ki, hogy a plébános úr gondolatban ismét fejet hajtott előtte.

– Az írnok úr említette, hogy van valamiféle lehetőség arra, hogy a plébánia ösztöndíjat adjon az első félévre próbaképpen, hogy ingyenesen kezdhesse meg valaki a tanulást. Tudom előre, hogy mi a válasz... Mégis nézze el nekem a tisztelendő úr. Végül is apa vagyok. Nem tehetem meg, hogy fel ne tegyem a kérdést. Látna-e lehetőséget arra, hogy Flarém térítés nélkül kezdhesse az első félévét?

A plébános úr hosszasan hallgatott, alaposan át kellett gondolnia szavait, hogy meg ne bántsa ezt a jó embert. Hogy némasága ne legyen sértő, tenyerét közben Janóéra helyezte.

– Bárcsak minden szülő ilyen felelősséggel gondolkodna gyermekeiről! A legtöbb falufinak azonban sajnos nem fontos ez. Persze meg is érthető valamelyest, hisz ők sem tanulhattak. Gondolkodtam már sokat ezen. Elárulom neked, az is megfordult a fejemben, hogy az államhatalomnak valamiképp kötelezővé és ingyenessé kellene tennie az iskolába járást. Akkor aztán nemzedékről nemzedékre okosabb lenne a szegény ember gyereke is. Ha pedig okosabb lenne, megkevesebbédne a nincstelenek száma. Márpedig, ahogy a legszegényebbek száma megszűkülne, úgy gazdagodna szellemében, de vagyonában is ez az egész ország... De érdekel is téged, hogy miről ábrándozik egy pap?!

– Nagyon is! – kapott szavába lelkesülten Janó.

A tisztelendő néhányat bólogatott, de nem folytatta. Visszatért az elhangzott kérdésre.

– Azt mondtad: tudod előre a válaszom. Ha így van, az okát is tudod. Nagy szerencsém, hogy okos ember vagy. Így fel sem tételezheted rólam, hogy cigányságotok miatt mondok nemet... Még csak nem is azért, mert ingatag lábon áll gyermekeid hitbéli tudása. Azért vagyok kénytelen elzárkózni kérésed teljesítése elől, amire – reményeim szerint – te is gondoltál, fiam. Alig vagytok még bötönyeiek! Csak igen kis ideje költöztetek ide. Voltak régen itt lakók, akiknek, mivel tehetősebbek voltak, elutasítással végződött az ösztöndíjkérelme. Másoknak – hogy finoman szóljak – az érdemtelenységük vezetett a visszautasításra. Megint mások pedig pusztán azért utasítottak el, mert az erre

fordítható összegkeretünk meglehetősen véges. Egyszerre legfeljebb, ha három tanulóra futja. Volt, aki akkor folyamadt ilyen segítségért, amikor már három diákot istápolunk... Még, ha akartuk is képtelenek voltunk támogatást adni... Bözsi nénét az ostobaságán és rosszindulatán kívül semmi sem fűti ellenetek. Láthatod, hogy ennyivel is mennyi bajt kavart. Ezeket az ösztöndíj-folyamodványukkal elutasított embereket a sértettség és bosszúvágy is hajtáná, ami sokkal veszélyesebb gyúelegg. Lehetőség éppen adódna az ingyenes félévre, hiszen most csak két, pénzeinkkel támogatott gyermek koptatja az iskolapadot... Ha azonban tégedet követve bárki ösztöndíjat kérne – hidd el, tüstént akadna több is –, kénytelen lennék őt, illetőleg őket visszautasítani. Újabb ellenlábásokkal tekinthetnél szembe. Nem csak te, hanem a kislányod is megszenvedné. Hogy az én tekintélyemet megtépázná, az nem érdekel. Én csak az Úrral vagyok elszámolásban. De éppen ez kényszerít arra, hogy ne csak a révet, hanem a vámot is lássam. Az iskolabérnél nagyobb árat kellene fizetned.

– Magam is úgy véltem, hogy korai a kérés. A többit azonban nem tudhattam, így nem is gondolhattam végig. Ha ismertem volna ezeket az érveket is, fel sem teszem a kérdést.

– De igenis jó, hogy szóba hoztad. Mert különben nem mondhatnám el, hogy másként viszont segíteni tudok... Persze ezzel is neked adok gondot. Az iskolamester már huzamost rágja az ottani hitközség fülét, hogy áldozzon pénzt az intézmény fejlesztésére. Elképzelhetetlenül rosszak az iskolaasztalok, padok, táblák, székek. Minden nyeklik-nyaklik, ahogy panaszolja... A keresztállításnál láttam, milyen remekül értesz a famunkákhoz. Ha megírnám, hogy egy féléves mentességadásért helyreütöd náluk mindazt, ami helyreüthető, és elkészíted, ami azon felül szükséges, úgy hiszem, hogy beleegyeznének a tandíjmentességbe. Könnyebb arról lemondani, ami nem jött kézhez, mint arról, ami befolyt, de kiadásként ezer helye van... Voltaképpen nem vesztenének semmit, hiszen ledolgoznád a tandíj összegét. Ez a munka gyerekeid iránt is nagyobb bizalmat szülne. Gondold meg: írjak-e nekik?

– Nincs mit ezen meggondolni! Ez egy remek ötlet! Írjon nekik, tiszteendő úr! Egy próbát megér. Köszönöm szépen – lelkesedett Janó.

Úgy megvidámodott a gondolattól, hogy már búcsúzni is kezdett. Túl is volt rajta, amikor a küszöbötől visszalépett.

– Azám! Ni, de buta vagyok! Amiért voltaképpen jöttem, azt szóba se hoztam.

– Hát ülj le újra, fiam. Kerülj ismét beljebb!

– Eredendően azért jöttem, mert tájékoztatásra szorulok, és a temetőőr szerint, ha valami segít, az a plébánia anyakönyve lehet... Azért jártunk kint a gyerekekkel és Nyicámmal..., akarom mondani: Nyicával a temetőben, hogy a hagyatéki föld néhai tulajdonosának sírja elé járuljunk. A holtában egyelőre rokotalanná lett öreg Sárközi emléke előtt kívántunk tisztelegni. Sírját azonban sehol sem leltük, hiába kerestük órákon át.

– A Sárközi cigányt? Csak annyit tudok, hogy a falu temettette. Ha előáll az örököse, a hagyatékat átadásakor levonják majd a szertartás árát. Nálunk nincsen róla nyilvántartás. Óhitű volt! Maga is hirdette: keresztény ugyan, de nem pápista. Be nem tette volna lábát a templomunkba, hiába hívtam... Amikor úton volt, akkor térhetett be az őféle imahelyekre, mert kemény hite volt, az el nem vitatható. Ő is keresztény módra élt, csak a maga módján...

Bárhol is szolgáltam, akit rokon nélkül temettek, mindig ott voltam a földbetételénél. Még, ha kálomista, lutheránus, vagy zsidó ember volt is. Persze náluk papi ornátus nélkül. Ember az emberhez... Csakis, mint közönség. Sárközi temetésére is szándékoltam elmenni. Számon is tartottam, ezért emlékezek csak rá... Ha érdekel, még a napját is ki tudom keresni. Abban segít a mi anyakönyvünk. Hiszen azért nem tudtam mégsem elkísérni legvégső útján, mert az utolsó kenettel

kellett házhoz igyekezni. Pont azon időben hívtak Zsíros-Tóth Istvánhoz. Fél órára rá, hogy odaértem, már a halotti imát mondtam felette. Amikor elhalálozott, azon órákban temették Sárközi cigányt is. Az időpontra kívül sajnos mást nem mondhatok. Ha az segítene, kikeresem neked. Egyet ígérhetek: tudakozodom, hátha emlékszik rá valamelyik hívem, ki fuvarozta koporsóját a temetőbe. Gondolom, az a személy ásta ki a sírt is. Ő eresztette mélybe a segítőjével... Zalavári barátja inkább tudna segíteni...

– Az írnok úr? – vágott közbe Janó!

– Bizony, hogy ő. A számadáskönyvükben benne kell, hogy legyen, kinek adták kezeihez az eltemetésért járó kifizetést.

Janó ezek után tényleg hazaindult. Az írnok urat hiába kereste. Vagy, mert csakugyan hivatalán kívül tartózkodott, ahogy az összevont szemöldökű hajdú állította, vagy csak azért, mert az illető fölöttébb rosszindulatú volt vele, és kicsinyesen becsapta. Mindegy is volt.

Otthon várta a munka. Fűrészelt, gyalult, csiszolt és füttyörészett. Amikor úgy alakult kezei közt, akként formálódott szerszámok alatt a fa, amint azt kigondolta – mindig jókedvre derült. Kiskorában még kovács- és lakatosszerszámok közelében élt. Munkálkodó édesapjától azonban már akkor megtanulta: munka közben csakis és kizárólag a munkára szabad összpontosítani. Ha nem hallgat a szóra, s nem így tesz az ember – mondta – szétlapított ujjak, törött csontok, súlyos égésnyomok vezetnek rá erre. A famunkáló szerszámok se veszélytelenebbek, sőt olyik még veszedelmesebb is. Munka közben tehát nem vethetett fészket agyában semmi más gondolat, mint az a munkafolyamat, amit éppen végzett. Ezért is szeretett minden indulattal vagy kétségbeeséssel teli időszakban azonnal nekilátni valami munkának. Mostanában azonban nem ilyen szándék vezette. A Borba Bálintéknál látott ágyakat és saroklócát igyekezett elkészíteni. A maguk házába, a maguk szobáiba... a maguk számára. Előbb mindegyikhez külön-külön elkészítette a szükséges lapokat, deszkákat, léceket. Megfúrta vagy kifűrészelt a csapolások helyeit is. Most készült el az utolsó munkadarabokkal. Díszítményekkel nem fecsért az idejét. Hozzájuk az egyszerű, letisztult formák illenek. Már az is nagy dolog, hogy igazi ágyuk, ülőkékük lesz. Nem olyan lócák, meg szedett-vedett ülőalkalmatosságok, mint eddig.

Minden kész alkatrészt, szükséges szerszámot, szegeket, vasalatokat összehordott. Csakis ő volt képes átlátni, hogy mi, és miért került éppen oda, ahol van.

Nyica tréfásan meg is jegyezte.

– Tehetnél már egy kis rendet, mert a végén még cigányoknak néznek bennünket!

Szlovák oktatási intézmények 75 éves évfordulója

Hazánkban 1949 szeptemberében hat településen indult szlovák tanítási nyelvű iskola: Tótkomlóson, Békéscsabán, Szarvason, Nagybánhegyesen, Sátoraljaújhelyen és Budapesten. Az intézmények egy kivételével ma is működnek, négy közülük a 2024/25-ös tanévben ünnepelte fennállásának 75. évfordulóját. Osztálytalálkozók és műsorok szervezésével, évkönyvkiadással emlékeztek az elmúlt évtizedekre, és idézték meg a múltat, mutatták be a jelenet.

Szlovák Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium,
Békéscsaba

Az intézmény a 2024/25-ös tanév őszére szervezte meg a hetvenöt éves évforduló megünneplését. A kulturális műsorral és fotókiállítással egybekötött gálaeseményre október 19-én került sor. Az intézmény jelenlegi tanulói és munkatársai az egésznapos programra mintegy négyszáz résztvevőt vártak, ám ennél is több visszatérő diák, tanár és vendég érkezett. Idősek és fiatalok, a különböző évfolyamokba járó volt diákok örültek egymásnak az osztálytalálkozókön. A vendégeket az óvodások és diákok kulturális műsorával vezették be az iskola életébe. A verses, dalos és zenés előadások a szlovák kultúra, valamint az intézmény mindennapjainak egy-egy szeletét tárták a megjelentek elé. Az ünnepi műsorban a szlovákság több hazai és nemzetközi képviselője is beszédet mondott. A hazai intézmények és szervezetek vezetői mellett szerbiai és horvát vendégek is tiszteletüket és jókívánságaikat fejezték ki az intézmény vezetése és közössége felé. Az eseményen köszöntőt mondott Dagmar Repčėková, a Határon Túli Szlovákok Hivatalának elnöke.

Pecsenya Edit intézményvezető elmondta, a szlovák gimnázium 1949. szeptember elsején nyitotta meg kapuit. Megalapítása hatalmas jelentőségű volt a magyarországi szlovákok számára: abban az időszakban a szlovákság egyetlen gimnáziuma volt idehaza. Felidézte az iskola történetének több fontos, meghatározó és nem könnyű pillanatát is. Hozzátette, az is kisebb csodával ér fel, hogy hetvenöt éve folyamatosan működik. „Egy nemzetiségi intézmény fenntartása, működtetése az alkalmazkodásról és az állandó küzdelemről szól. Így volt ez régen is, és így van ez ma is. Küzdelem a szlovák nyelv és kultúra megtartásáért, alkalmazkodás a társadalomban végbement változásokhoz, az oktatás tartalmi és szerkezeti módosulásához, a globalizációhoz, a családok változó igényeihez. Iskolánk emlékeket és értékeket őriz, teremt. A város szlovák újratelepítőinek emlékét őrizzük. Az általános iskolába és különösen a gimnáziumba nemcsak a városból, hanem a környező tanyavilágból, valamint a megye szlovákok lakta településeiről érkeztek tanulók. 2005-től az intézmény fenntartója az Országos Szlovák Önkormányzat. A fenntartóváltás új távlatokat nyitott számunkra, és elkezdődhetett az intézmény rekonstrukciója. Két évtized alatt sikerült a teljes felújítás a villamoshálózattól a fűtési rendszeren keresztül az épületszigetelésig. A tantermek új, korszerű berendezést, bútortartot kaptak, a digitális technológiák mindenütt jelen vannak. Ma modern oktatási intézménynek számítunk, amely az angol nyelv, az informatika világa mellett szlovák nyelven is tanítja a diákjait. A nemzetiségi oktatásban azonban nem elég a kifogástalan nyelvtudás, ennél sokkal többre, elkötelezettségre és szívre is szükség van.”

Bálint József, Békéscsaba alpolgármestere beszédében hangsúlyozta, hogy a város vezetése és lakosai méltán lehetnek büszkék az intézményre, Magyarország legrégebbi és legelismertebb szlovák iskolájára.

Papp Gábor felvételei

„Ez az iskola értéket őriz, pedagógusai révén értékeket, hagyományokat ad át. Nagyon fontosnak tartom, hogy a gyermekeink, a felnövekvő nemzedék, akár ennek az intézménynek a falai között is nevelkednek, megtanulják a szlovák nyelvet, megismerik a szlovák kultúrát és a szlovák hagyományokat, amelyek később végigkísérik egész életüket. Az évforduló nemcsak az intézmény múltjára és elért eredményeire emlékeztet, hanem a jövőbe vetett bizalmat is erősíti” – mondta az alpolgármester, és – ezzel is kifejezve a településvezetés nagyrabecsülését az iskola iránt – átadta az intézménynek a város elismerő oklevelét.

Hollerné Racskó Erzsébet, az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke az intézmény fenntartója képviselőjében, de egykori diákként is meghívottja volt az eseménynek. „Rendkívül szerencsésnek tartom, hogy gimnáziumi éveimben ebbe az intézménybe járhattam, és falusi lányként a kollégium négy évre a második otthonom lett. Innen vezetett az utam *Pozsonyba*, egyetemi tanulmányaim helyszínére. A sors azt is lehetővé tette, hogy az Országos Szlovák Önkormányzat elnökeként – amely 2005 óta az intézmény fenntartója – rendszeresen visszatérjek alma materembe” – fogalmazta meg gondolatait. Utalva az igazgatónő szavaira elmondta, az elmúlt hetvenöt év mindig tele volt küzdelemmel a túlélésért, és nem csak az iskola, hanem az egész magyarországi szlovákság túléléséért. „Alkalmazkodni kellett a háború utáni viszonyokhoz, a lakosságcsere után kialakult új helyzethez, az egypárti rendszer politikájához, a szocialista rendszer összeomlása utáni politikai, gazdasági, társadalmi változásokhoz, a folyamatos oktatási reformokhoz, a globalizálódó világhoz, a koronavírus-járványhoz, a szülők és a társadalom elvárásaihoz” – tette hozzá, majd kiemelte: az iskola az évtizedek alatt a szlovákság egyik szigetévé vált. Mint mondta, mindez igazgatóinak, tanáraiknak és dolgozóinak hősiességéről és elhivatottságáról is tanúskodik, akik életük jelentős részét ennek az iskolának szentelték, fiatal nemzedékek tanításának, nevelésének, családi, barátságos légkörben, ami az iskolát mindig is jellemezte és jellemzi.”

A vendégeket az ünnepség után fotókiállítás várta a tornateremben, ahol az elmúlt hetvenöt év legszebb pillanatait megörökítő fényképeket állították ki, majd Hornokné Uhrin Erzsébet, az intézmény volt igazgatója mutatta be a *75 év* című jubileumi kiadványt. Az eseményen résztvevők átélhették, hogy „a kicsiket és a nagyokat” a szlovák nyelv és kultúra szeretete köti össze. Az alkalom méltó módon állított emléket a megalakulástól folyamatosan végzett értékteremtő és értékmegőrző munkának.

Szlovák Általános Iskola, Óvoda és Kollégium, Szarvas

Több hónapos tervezés, szervezés, egyeztetés, megbeszélés után került sor tavasszal a szarvasi szlovák iskola jubileumi ünnepségére. Alkalmához illő díszbe öltöztették a jó öreg alma matert, Szarvas főutcájának, a Szabadság utcának méltán híres impozáns épületét, ami az elmúlt évek alatt teljesen megújult, sok-sok változáson és fejlődésen ment keresztül. Nem változott azonban az évtizedek alatt az intézmény mindenkori vezetőinek és dolgozóinak eltökéltsége, hogy a Szarvasra települt, itt élő szlovákság anyanyelvét, hagyományait megőrizték és átörökölték.

2025. március 8-án minden egykori „szlovákos diák” úgy érezte, hogy itt a helye, vissza kell térnie szeretett iskolájába, találkoznia kell volt osztálytársaival, egykori pedagógusaival. Néhányan közülük azt is elvállalták, hogy az évforduló alkalmából összeállított ünnepi gálaműsorban szerepelnek. A műsort Hollerné Racskó Erzsébet, az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke nyitotta meg. Beszédében megemlítette, hogy a szarvasi Szlovák Általános Iskola és Óvoda sikerének kulcsa: „az a hármas egység, ami a pedagógusok, a szülők s a gyermekek kölcsönös és folyamatos együttműködésén alapszik. Valamint az az innovatív gondolkodás és tetterekészség, ami az intézmény minden dolgozójára jellemző.”

Pavle Kunovac felvételei

Wéberné Hanzó Teréz, az intézmény igazgatónője ünnepi beszédében áttekintette az oktató-nevelőmunkában történt változásokat, újításokat, a 6-8. osztályos diákok hármass csoportbontásban történő tanítását az idegennyelvek, a matematika, a történelem és a készségtárgyak területén. Hangsúlyozta, hogy fontosnak tartja a gyerekek szabadidejének hasznos eltöltését is, ezért a diákok az intézményen belül tizenhat féle szakkör közül választhatnak. Elmondta továbbá, hogy az elért eredményekhez vezető út soha nem volt könnyű. Szükség volt a nyugállományba vonult vezetők tapasztalataira, az egymást segítő, összetartó pedagógusokra, munkaközösségekre, a támogató és őszinte szülőkre, valamint a fenntartó szlovák önkormányzat iránymutatásaira.

Wéberné Hanzó Teréz beszéde után *Hodálik Pál*, Szarvas város polgármestere köszöntötte a megjelent vendégeket, majd külön köszönetet mondott a szlovák iskola nyugállományba vonult pedagógusainak.

Az ünnepi gála valamennyi műsorszáma tükrözte azt a sokszínűséget, ami az intézményben folyó oktató-nevelőmunkát jellemzi. Az is erről a sokszínűségről árulkodik, hogy tizenhat olyan fiatal kolléga dolgozik pedagógusként, óvónőként, pedagógiai asszisztensként vagy dajkaként az intézményben, akik egykor a szlovák iskola diákjai voltak. A gálaműsoron lehetőséget kaptak arra, hogy néhány mondatban beszéljenek önmagukról, eddigi pályafutásukról, majd ők konferálhatták fel az egymást követő műsorszámokat. Öröm és meghatottság érzése töltött el mindenkit, amikor a színpadon a jelenlegi iskolások és óvodások együtt léptek fel az egykori szlovák diákokkal, akik most középiskolások, egyetemisták vagy már dolgozó felnőttek. Ilyen volt az a fergeteges, látványos, vidám néptáncprodukció is, amit *Bakró Erzsébet* és *Szabó Róbert* vezetésével most mutattak be először. *Bakró Erzsébet* évek óta az óvodások néptáncoktatója és a *Tessedik Táncgyűttes* művészeti vezetője. Feledhetetlen emlék marad a *Zima-család* fűvös hangszereken előadott rövid koncertje is. *Dr. Zima János* a hétköznapi állatorvosként dolgozik, a rendezvényen három felnőtt gyermekével lépett fel. Mindhárman a szlovák iskola legkiválóbb, legszorgalmasabb tanulói közé tartoztak. Örömenét játszott *Ivancsó József*, a *Chován Kálmán Alapfokú Művészeti Iskola* harmonikatanára és tanítványa, *Földvári-Nagy Amira*, aki a harmonikázás mellett szarvasi szlovák népdalok éneklésével is bemutatkozott. Az iskolai *Jelenček énekkar* tagjai szlovák népdalokat énekeltek szlovákiai vendégtanárokkal, *Ivancsó József* harmonikakíséretével. Az iskolai szlovák drámaszakkör

diákjai Arany János: *A fülemile* című művét adták elő, majd zenés, táncos produkciók következtek. A gálaműsort a tanárokból és diákokból álló, vegyes korcsoportú kórus közösen előadott dala zárta. A program osztálytalálkozókkal folytatódott.

Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium, Budapest

Lampert Csaba felvétele

Fotókiállítás fogadta április 5-én a Lomb utcai épület aulájában a szlovák iskolaközpontba lépő egykori és jelenlegi diákokat, tanárokat és vendégeket, akik a több évtizedes s kevésbé régi felvételeken kereshették magukat, osztálytársaikat, ismerőseiket. A számos programot kínáló ünnepség a fotókiállítás megnyitójával kezdődött. *Szabó Mónika*, az intézmény igazgatója a vendégek üdvözlése után örömet fejezte ki, hogy olyan sokan részt vettek a kiállítás és az ünnepség szervezésében, hiszen ez találkozások teréül is szolgál. Az iskola hatvanadik évfordulója alkalmából megjelent évkönyv folytatásaként készült el a hetvenötödik évfordulós kiadvány az elmúlt tizenöt esztendő eseményeiről. Az emlékkönyvet a szerkesztő, dr. Anita *Holá* vendégtanárnő mutatta be. A borítón az intézmény jelenlegi óvodásai, általános iskolás diákjai, gimnazistái és tanárai szerepelnek. Egy-egy fejezetet szenteltek az iskola történetében és jelenében valamilyen szempontból kiemelt szakasznak, projektnek, művészeti társulatoknak, fontos személyiségnek, mint például a 2024 őszén Tessedik Sámuel-díjjal kitüntetett szlovák nyelvtanárnőnek, *Zatykó Margit*nak, a *Lipa Szlovák Folklóregyesület*nek és a *Junior Vertigo színhátszó kör*nek. A könyv összefoglalja a *Ludové noviny* azon cikkeit, amelyek az intézmény életéről tájékoztattak.

A program a Láng Művelődési Központban ünnepi beszédekkel és műsorral folytatódott. A vendégek között köszöntötte az igazgatónő Magyarország és a Szlovák Köztársaság állami képviselőit, a szlovák közösség vezető személyiségeit, valamint korábbi és jelenlegi tanárokat, diákokat és szüleiket.

Pavol Hamžík, a Szlovák Köztársaság magyarországi rendkívüli és meghatalmazott nagykövete köszönetét fejezte ki a tanári karnak az intézmény szlovák jellegének évtizedeken át tartó megőrzéséért, valamint a magyar kormánynak a támogatásért, amely biztosította az iskola működését. Egyúttal kijelentette, hogy a Szlovák Köztársaság és annak magyarországi nagykövetsége továbbra is támogatni fogja az intézményt. Kiemelte a magyarországi szlovákokkal ápoló gyümölcsöző munkakapcsolatot és baráti viszonyt, örömet fejezte ki, hogy az Országos Szlovák Önkormányzatnak sikerült előrelépést tenni a Rákóczi úti egykori evangélikus templom újjáépítésének ügyében, és így ott valódi központ jöhet létre minden magyarországi szlovák számára.

Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára beszédében hangsúlyozta: a legfiatalabb generáció jelenléte az ünnepségeken annak bizonyítéka, hogy az iskolának és a szlovák nemzetiségnek van és lesz jövője. - „Óriási dolog volt egy ilyen intézményt létrehozni a második világháború után – amiért hálásak lehetünk az akkori generációnak –, éppen a kommunizmus legnehezebb időszakában, amikor a lakosságcsere következtében drasztikusan csökkent a szlovákok száma... Az elmúlt tíz-tizenöt évben hatalmas munkát végeztünk az intézmény vezetőivel, a fenntartó országos önkormányzattal, a szlovák közösség döntéshozóival... Az elmúlt időszakban a budapesti iskola 630 millió forintot kapott rekonstrukciós munkálatokra, a befejezéshez közeledő sportpálya építését 70 millió forinttal támogattuk, és az energetikai korszerűsítés is folytatódik. Olyan időszakban vagyunk, amikor a magyarországi szlovák oktatás történetének jelentős éveire emlékezünk. Miután

megünnepeltük a szlovák iskolák alapításának 75. évfordulóját Tótkomlóson, Békéscsabán és Szarvason, ma Budapesten találkoztunk, hogy együtt ünnepeljük ennek az iskolának a jubileumát.”

Paulik Antal, az Országgyűlés szlovák nemzetiségi szószólója köszöntőjében személyes kötődései megemlégtetését követően a budapesti szlovák iskolaközpont jelentőségét méltatta. „Bár én a békéscsabai szlovák gimnáziumban végeztem, a lányom nyolc évig járt ide, a feleségem itt dolgozik, és sok barátom is ebben az iskolában kötött ki. Ennek az iskolának egyik legnagyobb érdeme, hogy az itt végzetek közül sokan a magyarországi szlovák nemzetiség elismert személyiségeivé, tanárokká, közösségünk vezetőivé, művészekké, nemzeti intézményeink munkatársaivá váltak, továbbfejlesztik azt, amit ebben az iskolában elsajátítottak... A hetvenöt év sikerei megerősítenek minket a folytatásban. Nyelvünk, kultúránk, közösségünk megőrzése nemcsak a múlt generációinak kötelessége volt, hanem a kortársaknak is folytatniuk kell ezt a folyamatot. Másik nagy érdeme ennek az intézménynek abban rejlik, hogy az általános iskola mellett Budapesten tanárképző intézetet is létrehozta, amely fennállása alatt felkészítette tanáraink első nemzedékét. A későbbi gimnáziumból szlovák értelmiségiek generációi kerültek ki, akik meghatározó szerepet játszottak és játszanak ma is a szlovák nemzet kulturális, társadalmi és politikai életében Magyarországon. A 2014/2015-ös tanév óta az Országos Szlovák Önkormányzat felelős a működési feltételek biztosításáért. Az iskola üzemeltetőjének, vezetőségének és tanárainak közös erőfeszítései eredményeként létrejött egy harmadik csoport az óvodában, és elindult a nulladik, nyelvi előkészítő évfolyam a gimnáziumban. 2018 szeptembere óta az intézmény területén működik a szlovák nemzetiségi egyetemistáknak otthont adó Budapesti Szlovák Szakkollégium is, amely az első ilyen jellegű intézmény volt.”

Király Katalin, az Országos Szlovák Önkormányzat alelnöke személyes emlékeit elevenítette fel. „Hálámat fejezem ki alma materem, a Mező Imre úti egykori *Komensky Ámos János Szlovák Tanítási Nyelvű Gimnázium* tanárainak és nevelőinek, akik – bár szerény körülmények között – igyekeztek úgy gondoskodni rólunk, mintha a sajátjaik lennénk. Mit adott nekünk ez az iskola? Tizenkét év alatt folyamatosan felkészített minket az életre, annak minden bánatával és örömeivel együtt. Egy nagy család tagjaként éltünk.”

A beszédek után következő gálaműsorban minden korosztály fellépett, az óvodásoktól a középiskolásokig, valamint tanárok, sőt korábbi évfolyamok végzősei is tánccal, verssel, zenével, énekkel lepték meg a közönséget, majd a Junior Vertigo ifjúsági színjátszó csoport a *Térbe zárva* című színdarabot mutatta be. Az ünnepség végén évfolyamtalálkozókat tartottak. Az itt végzetek örömmel találkoztak nemcsak osztálytársaikkal, hanem azokkal is, akikkel egykor együtt nőttek fel, legyen szó akár a nyolcadik kerületi Mező Imre úti, akár a tizenharmadik kerületi Lomb utcai épületről.

Magyar–Szlovák Két Tanítási Nyelvű Nemzetiségi Általános Iskola és Kollégium, Sátoraljaújhely

Az iskola tanulói, szakkörei és a partnerintézmények képviselői nagyszabású, kétórás gálaműsorral köszöntötték a hetvenöt éve alapított sátoraljaújhelyi oktatási-nevelési intézményt. A műsorban az iskola valamennyi tanulója, mintegy százhetven diák vett részt, bemutatva az intézmény teljes működését. Mindazt, amit a mindennapi iskolai életben folyamatosan tanultak: szlovák énekeket, néptáncot, társas táncokat, de volt tornabemutató is, felléptek az iskola citerásai, énekkara és színjátszó csoportja. Az egyes osztályok saját produkcióval is bemutakoztak, így a megemlékezés egyúttal közösségkövacsoló is volt.

Körtvélyesi Ivett és Lampert Csaba felvételei

A rendezvénynek a *Kossuth Lajos Művelődési Központ Latabár Színháza* adott méltó helyszínt. A háromszázötven fős vendégsereg jó részét a szülők tették ki. Jelenlétével megtisztelte az eseményt *Richard Kmet*, a Szlovák Köztársaság főkonzulja, *Paulik Antal* szlovák nemzetiségi szószóló, *Hollerné Racskó Erzsébet*, az Országos Szlovák Önkormányzat (OSZÖ) elnöke, *Nyiri Péter*, Sátoraljaújhely város alpolgármestere, valamint a határon inneni és túli partnerintézmények képviselői, a Hegyköz térséghez tartozó községek helyi önkormányzatai, a város más nevelési-oktatási intézményei, az egyház és a rendőrkapitányság képviselői is.

Az ünnepség első részében köszöntő beszédek hangzottak el. Az *Országos Szlovák Önkormányzat* – fejtette ki beszédében *Hollerné Racskó Erzsébet* – büszke az állami nemzetiségi oktatás múltjára, melyben kiemelt szerepe van az újhelyi iskolának is. Az intézmény 2007-től működik az OSZÖ fenntartásában, amely biztos hátteret nyújt számára a nemzetiségi autonómia, a nevelő-oktató munkába épített kulturális tevékenységek terén. Fontos – tette hozzá –, hogy ez alatt a hetvenöt év alatt az egyre színesebb és folyamatosan változó oktatási rendszerben ezek az iskolák megtalálták a maguk szerepét, megállják a helyüket, színesítik a kínálatot, amikor a szülők iskolát keresnek a gyerekeiknek. Az állami, alapítványi, egyházi iskolák mellett a nemzetiségi oktatási intézmények valami egyedit kínálnak, amit mások nem.

Paulik Antal arra emlékeztette a jelenlévőket, hogy mit jelentett az alapítástól eltelt időszak az oktatási intézmény történetében. Egy iskola életében nem jelent olyan hosszú időt a hetvenöt év, mint egy ember életében, de akik az első években itt voltak tanárok, jórészt már nem élnek és az első végzősök is idősek már. Északkelet-Magyarországon ez az iskola az egyik utolsó intézményi bástyánk, amely összefogja a város körüli szlovák falvakat, onnan gyűjti be a gyerekeket a szlovák tanításba. Jó alapot képez arra – jelentette ki –, hogy az itt végzett diákok később ide jöjjenek vissza tanítani, vagy más intézményekben jelenjen meg általuk a szlovákság.

Az intézménynek otthont adó város büszke erre a színfoltra – mondta *Nyiri Péter* alpolgármester. Beleszervesült a város szövetébe, nemcsak oktatási rendszerébe, hanem a kulturális életébe is. Azzal, hogy itt van egy ilyen iskola, a szlovák-magyar hagyományokat, kapcsolatokat is ápolják. A városban több általános iskola is van, tehát színes az oktatási kínálat. Ez az iskola jó választás azoknak, akik érdeklődnek a szlovák kultúra iránt, vagy szlovák gyökereik vannak.

Az üdvözlő beszédek után minden nevelési terület bemutatta az oktató-nevelő munka egy-egy szegletét, minden tanuló aktív részvételével zajlott a műsor. A magyar és szlovák himnusz elhangzása után a hangszeres zenét tanulók kamarazenekara adott elő szlovák és magyar népdalcsokrot. Ezt követte az első és második osztályosok gyermeknéptánc előadása egy Szlovákiából, *Liptó* régióból érkezett – az iskolával jó kapcsolatot fenntartó – zenekar kíséretével. Ezzel a néptáncbemutatóval képviselik majd az iskolát a másodikosok július 5-én *Bükkszentkereszten* a Szlovákok napján. Ezután társastánc, esernyőtánc, hip-hop következett. Végül egy vidám, szlovák nyelvű színdarabot adtak elő a gyerekek zenei kísérettel, énekkel, sok mozgással. A sátoraljaújhelyi iskolai színjátszók a most is előadott *Bölcs Matyi és a bolondok* című darabjukkal korábban már nagy sikert arattak a sarvasi *Gyermek a gyermekekért* színjátszó csoportok találkozóján is. A tornabemutató elemei a diákok ügyessége és összeszedettsége mellett a testnevelő tanárok munkáját is dicsérték. A záróképre valamennyi diák felvonult a színpadra, majd a tanárokat, közönséget is bevonva énekelték a *Buborékok – Bublincácsi* záródalt. Ezzel köszönték meg *Kötelesová Dagmar* vendégtanár munkáját.

Volt tanítványaink ma már szülőként vannak jelen intézményünk életében. Ők is megerősítik, hogy ez alatt az idő alatt olyan nevelő-oktató munkát végeztünk, amely méltó a folytatásra. Az ünnepelés kis megálló, de nem jelent megállást, erőt ad a folytatáshoz. Már nyugdíjas, korábbi tanáraink is örömmel látták a megújulást, tizennyolc tagú tantestületünk fiatal tagjait – hangsúlyozta Kuczik Júlia iskolai igazgató.

Lampert Csaba felvételei

További sikeres munkát kívánunk a jubiláló szlovák nemzetiségű oktatási intézményeknek!

Bogdán Péter

„Erre már úgysem kíváncsi senki”

Portré László Máriáról, a magyarországi roma mozgalom első vezéralakjáról

Erre már úgysem kíváncsi senki – mondta László Mária, amikor halála előtt nem sokkal elégette élete munkásságának dokumentumait. Vagy mégis? 2024-ben, harmincöt évvel az ominózus kijelentés után, újra kutatjuk hagyatékát. Úgy tűnik, elérkezett az a pillanat, amikor az utókor mégis fontosnak tartja, hogy feltárja és megírja: ki volt ez az úttörő roma nő? Honnan jött? Hogy volt ereje ahhoz, hogy egyedülálló nőként kigondolja és tíz évig küzdjön azért, hogy 1957-ben – egy évvel az '56-os forradalom után – hivatalosan is megalapítsák az első roma érdekképviselői szervezetet, a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét?

László Mária (1909-1989) a magyarországi roma emancipációs mozgalom első vezéralakjaként kiérdemelte méltó helyét a nemzeti emlékezetben. Édesanyja Czinka Rozália volt, aki a családi legendárium szerint Czinka Panna, a XVIII. századi híres primás, zeneszerző, zenekarvezető leszármazottja, édesapja pedig László Farkas, aki lókereskedésből tartotta el a családot. A mai felfogásban szociális munkát, feltárást, adatgyűjtést (kutatást), közösségszervezést, érdekérvényesítést, érdekvédelmet, hálózatépítést, kisebbségi kulturális érvényesítést egyaránt végzett, és meghatározó volt a mozgalmak iránti érdeklődése, kötődése. Olyan roma értelmiségi volt, aki nemcsak romaként, hanem nőként is, többnyire egyedül állta meg a helyét a körülötte dúló hatalmi harcokban. Roma értelmiségi nőként ambíciói voltak, és ha munkásságát áttekintve olvasunk a sorok között, akkor kiviláglik, hogy nőként és romaként egyaránt szélsőséges ideológiákkal terhelt patriarchális társadalmi struktúrában kellett megtalálnia az utat az érvényesüléshez. Nyilvánvaló, hogy az uralkodó hatalmi eszmerendszerek között nem volt egyszerű lavírozni és érvényesítenie a hazai romák érdekeit. Az első roma mozgalmi vezéralak volt, aki nőként megküzdött azért, hogy megalakuljon országos szervezete, amely hivatalos, intézményes keretekben is támogatja a roma emancipációt hazánkban.

Tíz év harc a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége megalapításáért

László Máriát élénken foglalkoztatta Magyarország szélsőjobboldal felé tolódása, ezért 1937-ben a pándi roma közösséget lázadásra szólította fel. Ezen tette következményeként, mint kommunista-gyanús egyént, izgatásért letartóztatták, és évekre csendőri felügyelet alá helyezték, ami miatt hosszú ideig munkát sem kapott. A pándi roma közösség megszervezése tekinthető a magyarországi roma emancipációs mozgalom „előszobájának”, a mozgalom első lépésének.¹

A második világháború után tagja lett a Szociáldemokrata Pártnak. 1947-től kezdve kereste a kapcsolatokat a minisztériumokkal, a pártfunkcionáriusokkal, majd elkészítette a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége Alapszabályát, és petíciót küldött több minisztériumnak, amelyben megfogalmazta, hogy a hazai roma közösséget hogyan

¹ Sággy Erna, *Cigánypolitika Magyarországon az 1950-1960-as években*, Múltunk, 2008, 1, 279.

A szerző a budapesti Tom Lantos Intézet megbízásából kutatta László Mária életútját és tevékenységét.

kellene bevonni a társadalmi fejlődésbe. Még tíz évet kellett várnia, mire a belpolitikai helyzet megérett arra, hogy érveit meghallgassák. 1957. október 26-án mondta csak ki a Művelődési Minisztérium miniszterhelyettesi értekezlete, hogy megalakítja a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét, amelynek főtárgya 1958 végéig László Mária lett.²

A roma entellektüel ezen évtizedes harca méltán érdemel kiemelt figyelmet. 1908 és 1940 között volt ugyanis Magyarországon három érdekvédelmi tömörülés cigány zenészek számára, akik a többségi vezetők szerint a szalonképes romák voltak.³ Azonban sem ebben az időintervallumban, sem máskor nem létezett országos hatókörű érdekvédelmi szervezet a hazai cigányságnak. Az '50-es években László Mária egyedül állt azzal az elképzelésével, hogy a hazai romák számára egy országos szintű szervezetet kell megteremteni. Nemcsak azzal kellett megküzdenie, hogy ő maga is cigány volt, de azzal is, hogy egy patriarchális mikro- és makroközösségben nőként akarta érvényesíteni célkitűzéseit egy olyan politikai környezetben, amely aztán rövid időn belül meg is bukta.

Ahogy az korábban említésre került, László Mária 1947-től azt követelte a különböző minisztériumoknál és pártfunkcionáriusoknál, hogy a romák is legyenek részesei a társadalmi fejlődésnek. Ebben segítette a nemzetközi jogi környezet is, hisz 1948. december 10-én elfogadták az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát*. Tíz évig az ilyen irányú politikai tevékenysége mégsem talált értő fülekre. László Mária ezért 1954 augusztusában megkereste levélben a *Budapesti Pártbizottságot* is, amelyben azzal az előterjesztéssel élt, hogy szükség van egy olyan speciális bizottságra, amely a magyarországi roma közösségek ügyeivel foglalkozik. Ezt követően 1956. január 9-én petíciót juttatott el a Minisztertanácshoz is. Többek között azt írta, hogy miközben a magyarországi nemzetiségek, kisebbségek ügyeit rendező az államhatalom, nem térnek ki a hazai cigányságra, pedig a többi nemzetiségnek már – a többségi társadalommal azonos – gazdasági, politikai és kulturális jogok is biztosítva vannak. Úgy fogalmazott: „Kiestünk a haladás hivatalosan biztosított menetrendjéből, véletlen szerencsétől, jószándékú emberektől függ sorunk.”⁴ Éppen ezért a petícióban követelte a lovári nyelv hivatalos használatát, az anyanyelvi oktatást az óvodákban és iskolákban, a cigány nyelvű sajtót és a roma kultúra elismerését. A beadványhoz csatolt egy 1955 novemberében neves cigányzenészek (Járóka Sándor, Lakatos Vince, Toki Horváth Gyula, Oláh Kálmán, Pécsi József) által aláírt hasonló tartalmú levelet, de csatolta a pándi roma közösség kétszáznyolcvan lakójának nyilatkozatát is, amelyet képviselőikben negyvenketten írtak alá.

1957-ben a Művelődési Minisztérium és a Minisztertanács elkezdett egyeztetni egy cigány szövetség megalapításáról, de akkor még arra is lehetőség volt, hogy a szaktárcák képviselőiből és a témát jól ismerő roma származású emberekből társadalmi bizottság alakuljon.⁵ A kezdeményezés sikeressége céljából László Mária előre futott, és még több aláíróval kiegészítve küldte el kérelmét a kormány titkárságához is. Így 1957. október 26-án a Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Osztálya alá rendelve megalakították a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét (MCKSZ).⁶

Úttörő kezdeményezések az MCKSZ-ben László Mária idején (1957–1958)

A Szövetségben László Mária mellett három előadó dolgozott és néhány önkéntes társadalmi munkában. A főtárgya az önkéntesek segítségével megpróbált országos hálózatot fejleszteni, de anyagi erőforrások hiányában ez nem sikerült. Ugyanakkor voltak igazolt megyei koordinátorok/összekötők, akiknek azonban nem voltak hatósági jogköreik, miként az MCKSZ-nek sem.⁷

² Érdekeség ezzel kapcsolatban az, hogy László Mária 1957. október 15-i hatállyal már 1957. október 17-én megkapta a kinevezését, de hivatalosan a szervezetet csak tíz nappal később alapították meg.

³ Magyar Czigányzenészek Egyesülete (1908-1910), Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete (1918-1933), Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége 1935-1940 [Hajnóczky Tamás, *Magyar Czigányzenészek Egyesülete: Cigányzenészek mozgalma a boldog békeidők Magyarországon*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2020, 10.o.]

⁴ Sággy Erna, *A magyarországi cigányság története a Holocausttól az 1961-es párthatározatig – A politika tükrében*, 1996, 29. (kézirat)

⁵ A rendelkezésre álló források azt nem említik, hogy kik voltak a kommunista állam által elfogadott romaügyi szakértők.

⁶ Sággy Erna, *Cigánypolitika Magyarországon az 1950-1960-as években*, Múltunk, 2008, 1, 276-278.

⁷ uo., 281.

Kezdetben a kommunista rezsim irányítói valószínűleg nemzetiségi szervezetként tekintettek az MCKSZ-re, mert László Máriát 1957-ben még több nemzetiségi jellegű fórumra meghívták, de azt követően inkább kulturális és érdekvédő szervezetként kezelték. Ahogyan a nevéből is kitűnik, a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségének elsősorban kulturális feladatokat szántak. László Mária is erős művészeti vonalban gondolkodott (roma írók, roma művészegyüttesek, roma színház), de főtitkárként kiemelt célja volt a roma próza felkarolása is, valamint a lovári nyelv nyelvtanának leírása és a hozzá kapcsolódó szótárkészítés is, valószínűleg annak okán, hogy ő maga is lovári anyanyelvű volt. A főtitkárnak szívügye volt a cigányzenészek helyzete, mert azok a zenei kultúrában és a szórakoztatóiparban lezajló változások miatt egyre inkább kiszorultak a munkaerőpiacról. Elsősorban ez utóbbi motiválta László Máriát abban, hogy előtérbe helyezze az állásközvetítői tevékenységet, de a későbbiekben az is, hogy a romák többsége munkaügyi kéréssel fordult az MCKSZ-hez, így napi szinten helyeztek állásba roma embereket.⁸

László Mária – a romák elégtelen munkaerőpiaci alkalmazása miatt – rendkívül fontosnak tartotta, hogy a roma hagyományokra épülő, az 1940-es évek végétől megalakuló cigány szegkovács kisipari termelőszövetkezetek (ktsz-ek) ügyét felkarolja. Különösen azért tartotta fontos kezdeményezésnek, mert a roma ktsz-ek önálló gazdasági egységként kiválóan illeszkedtek a szocialista iparba, hisz (például a szénbányák esetében) rendkívül nagy szükség volt a sínszegek gyártására. Ennek ellenére már 1958-ban arról tettek jelentést, hogy a cigány ktsz-ek helyzete romlik. Ez egyrészt annak volt betudható, hogy a nem cigányok által alapított ktsz-ek is hasonló munkaprofil váltást követtek, másrészt pedig annak, hogy a szénbányák modernizálásával feleslegessé váltak a roma ktsz-ek termékei. Mindemellett a nyersanyagok beszerzése is nehézkessé vált, s ez utóbbi területen nagyon jó tárgyalási és üzletkötői készségekre volt szükség. A cigány vezetők nem rendelkeztek megfelelő kompetenciákkal, annak ellenére sem, hogy az 1958-as jelentés szerint az MCKSZ időszakában már tíz cigány vasipari szövetkezet volt, négy részleggel és 477 dolgozóval.⁹

Az MCKSZ 1958 elején létrehozta a Budapesti Szegkovács Ktsz.-t, és továbbiak megalapítását is tervezte. László Mária jó kapcsolatot ápolt az Országos Kisipari Szövetkezetek Szövetségével (OKISZ), amely felügyelte és irányította a cigány ktsz-eket is. Kapcsolatainak köszönhetően ki tudta harcolni, hogy 1958 nyarán úgy döntsenek, hogy a roma ktsz-eket ne építsék le, ne szüntessék meg. Engedjék meg számukra a munkaprofil-átalakítást, annak érdekében, hogy az új termékek gyártásával még több munkást lehessen foglalkoztatniuk.¹⁰

László Mária 1958 szeptemberében több cigány ktsz vezetőjével közös értekezletet tartott arról, hogy a roma kisipari termelőszövetkezeteket miként lehetne átállítani más gyártási profilra, és arra ösztönözte a jelenlévőket, hogy gondolkodjanak vályogvető, kosárfonó és famegmunkáló ktsz-ek alapításában is. A főtitkár munkalehetőséget akart teremteni a kézműves hagyományokkal rendelkező roma közösségeknek, meg akarta őrizni a hagyományosan cigány szakmákat, amelyeket egyben a roma közösségek fenntartójának és fejlesztőjének is tartott. László Mária egy év alatt tizennégy vasipari ktsz-t hozott létre, amelyek betagozódtak a Vas-, Fém és Villamosipari Dolgozók Szakszervezetébe is.

László Mária érdekvédelmi tevékenységet is folytatott. Az MCKSZ megalapításának napján azonnal munkához látott, és levelet írt a Nácizmus Magyarországi Üldözötteinek Országos Érdekvédelmi Szervezete címére. A levélben felhívta a figyelmet a romák második világháború alatti üldöztetésére, és kártérítési igénnyel lépett fel az érdekében.¹¹ A későbbiekben szóvá tette a sok tízezer romának kiállított diszkriminatív „fekete személyi igazolványok” ügyét is.¹² A Belügymi-

⁸ uo., 281-282.

⁹ Sággy Erna, *A magyarországi cigányság története a Holocausttól az 1961-es pártthatározatig – A politika tükrében*, 1996 (kézirat); Sággy Erna, *Cigánypolitika Magyarországon az 1950-1960-as években*, *Múltunk*, 2008, 1, 284-285.

¹⁰ uo., 285-286.

¹¹ uo., 286-287.

¹² Az évente megújítandó és a „kóbor cigányok” számára rendszeresített „fekete személyi igazolványok” bevezetéséről 1955-ben döntöttek, aztán – többek között – László Mária nyomására 1961-ben kivezetették. (Purcsi Barna Gyula, *Fekete személyi igazolvány és munkatábor*, *Beszélő*, 2001, 6.szám)

nisztériumhoz írt levelében kirekesztőnek minősítette ezek kiállítását, és kérte a belügyi szerveket, hogy ne különböztessék meg a romákat azzal, hogy még a személyi igazolványuk színe is eltér a nem roma állampolgárokéétól.¹³

Az MCKSZ eredeti céljain túl más érdekvédelmi tevékenységet is el kellett, hogy lásson. A szervezet megalakulása után a romák tömegesen keresték meg levélben a Szövetséget, de az államapparátus is az MCKSZ-hez delegálta a cigányok ügyeit, így a szervezetnek elkerülhetetlenül minden panaszos ügyben el kellett járnia. Ez utóbbi tevékenység miatt László Mária több alkalommal is konfliktusba keveredett a hatóságokkal.¹⁴

Miután 1958 tavaszától elkezdtek internálni a hazai romákat, 1958. június 16-án levelet írt a Legfőbb Ügyésznek, amelyben a több hónapja tartó tisztogatási akció kapcsán arra hívta fel a figyelmet, hogy annak ártatlan roma emberek is áldozatai lettek. László Mária szerint Tökölön az internáltak 25%-a volt roma. Ezért kérte a Belügyminisztert, hogy az egyes esetek jogszerűségét vizsgálja felül, s hogy vessenek véget az őrizetességgel tanúsított kegyetlen bánásmódnak is.¹⁵ Valószínűleg ez idő tájékán fogalmazódott meg az igény személyének eltávolítására az MCKSZ éléről, s kezdődött meg ellene a lejárató kampány. Farkas László, a Nemzetiségi Osztály vezetője megvádolta, hogy a Horthy-rendszerben egy fasiszta szervezetnek, az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Nemzeti Munkaszolgálatának volt a tagja, majd ezt követően elszigetelték munkatársaitól, és annyira beszűkítették a mozgásterét, hogy arra kényszerüljön, ő maga mondjon le. A másik vád szerint a főtítkári tisztséghez nem volt meg a megfelelő végzettsége, azaz nem szerzett egyetemi vagy főiskolai diplomát.¹⁶

Mivel László Mária emancipációs és polgárjogi tevékenysége nem volt összeegyeztethető a kommunista rezsim asszimiláló politikájával, tizenhárom hónap leforgása után kikényszerítették távozását.

1959. január 26-án még írt egy levelet Ortutay Gyulának, aki akkor országgyűlési képviselő volt és a Kulturális Bizottság elnöke (valamint az Elnöki Tanács tagja és a Hazafias Népfront főtitékára – a szerk.), hogy az MCKSZ főtítkári pozíciójából való elüldözése után szeretne romákkal kapcsolatos történeti kutatásokat folytatni. Ortutaytól azonban nem kapott választ,¹⁷ így a postánál helyezkedett el, ahonnan főpénztárosként ment nyugdíjba.¹⁸ A fellelhető információk szerint teljesen visszavonult, soha többé nem vállalt semmilyen közéleti szerepet. Feltehetően azért, mert ezt a Kádár-rendszer nem tette számára lehetővé.

A Néprajzi Múzeumban megtalálható, hat dobozba rendezett hagyatéka szerint továbbra is érdeklődött a romák sorsa iránt. Fellelhető közöttük egy szigorúan titkos jelentés másolata is a Magyar Dolgozók Pártja romaügyi összefoglalójáról. Ezen kívül kiváló minőségű roma verseket gyűjtött, és voltak lovári nyelvű feljegyzései, táblázata a lovári rokonnnyelveiről. Figyelemmel kísérte a '60-as évekbeli roma telepfelezés számolási kísérleteket és terveket. Mindezek alapján azt feltételezhetjük, hogy László Mária nem sikerült teljes mértékben elszigetelni a roma társadalom és kultúra ügyeitől. Valószínűsíthető, hogy 1958 után – akár állami körökből is – lehettek olyan kapcsolatai, amelyek révén, ha nem is hivatalosan, de informáltak arról, hogy az államszocialista rezsim miként viszonyul a magyarországi cigánykérdéshez.¹⁹

1989. november 7-én halt meg Budapesten, tíz nappal a nyolcvanadik születésnapja előtt. Ságghy Erna kutatásából tudjuk, hogy: „Hagyatékában – egyéb dokumentumok mellett – megtalálhatók jegyzetei egy cigány nyelvtankönyvhöz és szótárhoz, összeállított egy terjedelmes kéziratot a magyarországi cigányzenészekről, kutatásokat végzett a cigány történelemről.”²⁰ „Pécsi Ilona elmondta: halála előtt néhány héttel nagy mennyiségű iratot és dokumentumot égetett el, mondván: »erre már úgysem kíváncsi senki«.

Megmaradt hagyatéka csupán töredéke lehet mindannak, amit éveken keresztül őrzött, ám így is rendkívül fontos forrás együttes. Enélkül

¹³ Kadét Ernő, *ROMA50 – Nemzetközi Roma Nap – Én történelmem – László Mária (1909-1989) – az első értelmiségi roma nő*, Roma Sajtóközpont, 2021. 03. 09

¹⁴ Ságghy Erna, *A magyarországi cigányság története a Holocausttól az 1961-es párthatározatig – A politika tükrében*, 1996 (kézirat)

¹⁵ Ságghy Erna, *Cigánypolitika Magyarországon az 1950-1960-as években*, Múltunk, 2008/1, 289.

¹⁶ Nem állnak rendelkezésre közvetlen bizonyítékok László Mária végzettségéről, de az biztosnak látszik, hogy újságírói képesítése lehetett. 1933. augusztus 9-re datálva fennmaradt egy igazolvány, amely szerint a *Balatoni Kurír* belső munkatársaként dolgozott Ivánka Mária néven, az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Nemzeti Munkaszolgálatára pedig 1944. január 9-én állított ki neki sajtóelőadói igazolványt, míg a II. világháború után a Gresham Palota sajtóosztályán dolgozott (Ságghy Erna, *A magyarországi cigányság története a Holocausttól az 1961-es párthatározatig – A politika tükrében*, 1996 (kézirat); Ságghy Erna, *Cigánypolitika Magyarországon az 1950-1960-as években*, Múltunk, 2008/1, 279.; Kadét Ernő, *ROMA50 – Nemzetközi Roma Nap – Én történelmem – László Mária (1909-1989) – az első értelmiségi roma nő*, Roma Sajtóközpont, 2021. 03. 09

¹⁷ László Mária hivatkozott levele megtalálható: Néprajzi Múzeum – EA MK 5333 – Kéziratgyűjtemény – NM EA SZK 50, László Mária 3

¹⁸ Kadét Ernő, *ROMA50 – Nemzetközi Roma Nap – Én történelmem – László Mária (1909-1989) – az első értelmiségi roma nő*, Roma Sajtóközpont, 2021. 03. 09

¹⁹ Néprajzi Múzeum – EA MK 5331 – EA MK 5336, Kéziratgyűjtemény, NM EA SZK 50, László Mária 1 – László Mária 6

²⁰ Ságghy Erna, *Cigánypolitika Magyarországon az 1950-1960-as években*, Múltunk, 2008/1, 280.

nem lenne rekonstruálható többek között a szövetség története sem, hiszen László Mária szerepét a Cigányszövetség létrehozásában, példának okáért, egyetlen minisztériumi irat sem említi.²¹

Vigasztaló magánélet

A második világháború alatt László Mária életének különlegesen nagy vállalása volt, hogy egyedülálló nőként magához vett és felnevelt egy árván maradt – több forrás szerint is – zsidó származású kislányt. A későbbiekben így vallott a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában megtalálható levelezésében, amit a pécsi Széchenyi Gimnázium Diákotthonának igazgatójával, Bognár Józseffel folytatott: „A sors néha kifürkészhetetlen. Ön nevelt, irányított egy cigány gyereket, én pedig neveltem egy magyar gyereket. 1945-ben, Budapest ostroma közben, egy sérült ház beomlott pincéjében halottak, haldoklók és sebesültek között találtam egy kislányt, aki egy nap, egy éjjel volt magára hagyatva. A vészkijáraton hoztam ki, utcai harcok között, s azóta az enyém. Itt él, jár, naponként »rohan« az iskolába (ebben az iskolaévben érettségizik). Szeretem, és ő is szeret engem. Ő a gyermekem és én vagyok az »édesanyám«. Minden év nov. 1-én virágot és gyertyát viszünk az ismeretlen hősök sírjára. Az édesanyja sajnos eltűnt, lehet valahol egy bomba áldozata lett.”²²

László Mária emlékezete

László Mária, mint megannyi női történelmi alak, egyszerre hős és áldozat. Ha az ügy megkívánta, akkor belépett a Szociáldemokrata Pártba, és tíz évet küzdött azért, hogy intézményesüljön a romák érdekvédelme, társadalmi fejlődése, anélkül azonban, hogy a szervezet hatósági jogköröket kapott volna. A nők szinte semmilyen módon nem kerülhettek a politikai és társadalmi döntéshozatal közelébe: roma nőként ez ma is kihívás, de akkor még sokkal több akadályba ütközött. Áldozattá vált, mert bátor kiállással képes volt arra, hogy 1958-ban a Legfőbb Ügyészhez forduljon az ártatlanul internált hazai romák ügyében, és a Belügyminisztertől kérjen jogérvényesítést az őrizeteseiket ért kegyetlen bánásmód megszüntetéséért.

1957-ben felismerte a történelmi lehetőséget, és lépett, ám közel a nyolcvanadik életéhez, az 1989-es általános összeomlás időszaka után úgy érezte, hogy az ő munkája semmit sem ért. Így az 1947-ben nagy lendülettel politikai színpadra lépő László Mária, halálához közeledvén, önmaga semmisítette meg élete munkájának dokumentumait. Negyven évvel a közszereplői szférába történő belépése után tűzre dobta a fontosabbnál fontosabb iratokat, mert úgy érezte, hogy abban a roma ügyben, amire rátette az egész életét, nem történt érdemi előrelépés. Elkeseredésében fel sem merült, hogy esetleg valamikor még emléktáblával is megemlékeznek róla és a munkásságáról. Azt gondolta, hogy rá és a tevékenységére már senki sem kíváncsi. Ám az utókor emlékezésre méltónak tartja. A még rendelkezésre álló információteredékek alapján leporolják és rekonstruálják László Mária történetét, akinek személyében felfedezhetjük azt a roma értelmiségi nőt, aki közel fél évszázaddal megelőzve saját korát, küzdött a társadalmi igazságosságért, az elismerésért. Elkötelezettségét az sem rendítette meg, hogy a hatalom mindent megtett közéleti, társadalmi és politikai szerepvállalása, tevékenysége ellehetetlenítésére, és korlátozta társadalmi aktivitását.

Végül elmagányosodott: kortársai nem értették meg, magára hagyták miközben a hatalom partvonalra szorította. Egy nem demokratikus korban kezdte meg civil, közéleti szerepvállalását, amikor érdekvédőként, civil aktorként létezni és működni nemcsak újdonság volt, hanem bátor tett is. Igazi civil volt, aki érdekeket képviselt, védett, és emelt be a közbeszédbe. A nyilas üldöztetés és az államszocializmus korában

²¹ uo.

²² Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége, Levelezés – 1957, László Mária válasza Bognár József kollégiumi igazgatónak, Budapest, 1957. november 5., MOL P2153 283. oldal

volt »mozgalmár«, aki vállaltan roma nőként vívott ki tiszteletet és ért el jelentős eredményeket.

A magyarországi roma emancipációs mozgalom első vezéralakjának halála után harmincöt évvel, 2024-ben végre megvalósulni látszik a roma közélet azon törekvése, hogy a budapesti köztérben is megkapja méltó helyét. Ez utóbbit a *Cigányságkutató Intézet – Romano Instituto Alapítvány* munkatársa, dr. Bársony János kezdeményezte. *Budapest Főváros Önkormányzata* vállalta László Mária emléktáblájának a finanszírozását, a *Fővárosi Roma Nemzetiségi Önkormányzat* és az *Országos Roma Önkormányzat* pedig erkölcsileg támogatta azt. Ennek eredményeként 2024. december 20-án elhelyezték a Magyarországi Romák Országos Önkormányzatának külső falán a roma emancipációs mozgalom prominens alakjának (90x70 centiméteres) emléktábláját, melyet Kalmár János Munkácsy-díjas szobrászművész készített.²³

Irodalom:

Dokumentumok a „Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége 1957–1961” életéből. Népművelési Intézet, 1986.

Ivánka M., *Beszélgetés dr. Ripka Ferencsel a balatoni aktualításokról*, Balatoni Kurír, 1933. augusztus 16., 1. oldal

Ivánka M., *Dr. Krivoss Árpádné budai villájában a Balatonról*, Balatoni Kurír, 1934. május 23., 6. oldal

Kadét Ernő, *ROMA50 – Nemzetközi Roma Nap – Én történelmem - László Mária (1909-1989) – az első értelmiségi roma nő*, Roma Sajtóközpont, 2021. március 9.

László Mária 1957. november 5-én kelt válaszlevele Bognár Józsefnek, a pécsi Széchenyi Gimnázium Diákothona igazgatójának, 1957. október 22-én kelt levelére (Országos Levéltár)

R. László Mária, *Tábortűz*, Balatoni Kurír, 1933. augusztus 2., 4. oldal

Sághy Erna, *A magyarországi cigányság története a Holocausttól az 1961-es párthatározatig – A politika tükrében*, 1996 (kézirat)

Sághy Erna, *Cigánypolitika Magyarországon az 1950-1960-as években*, Múltunk, 2008/1, 273-308.

²³ 2024 szeptemberében a Tom Lantos Intézet is lezárta a László Mária-hoz kötődő kutatást, s még az évben megkezdte az erről készült ismeretterjesztő írás közreadását a különböző szakmai lapokban, folyóiratokban és internetes portálokon.

Kedves Barátaink!

Idén ünnepeljük a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata 30. születésnapját, és szeretnénk közösen emlékezni az elmúlt három évtized eseményeire, pillanataira. Ennek kapcsán keressük régi fényképeiteket, amelyek a MNOÖ életének fontos állomásait, rendezvényeit, közösségi pillanatait örökítik meg.

Ha van otthon őrzött, a '90-es évektől induló időszakból származó fényképek, kérjük, osszátok meg velünk:

Digitális formátumban: Szkenneljétek be a képeket minimum 300 dpi felbontásban, nyomdai minőségben, és küldjétek el e-mailben a következő címre: ldu@ldu.hu

Papírképként: Ha csak az eredeti, fotópapírra nyomtatott fényképek van meg, bátran postázzátok nekünk az alábbi címre – és ha szeretnétek, természetesen visszaküldjük eredetiben:

Magyarországi Németek Országos Önkormányzata
1537 Budapest, Pf. 348

Kérjük, mindenképpen jelöljétek meg az évszámot, helyszínt és ha ismert, a fotón szereplők nevét, így könnyebben összeállíthatjuk jubileumi kiállításunk és albumunk anyagát.

Beküldési határidő: 2025. június 15.

Érdeklődni lehet: +36 1 212-9151

Előre is köszönjük, hogy részesei vagytok ennek az ünnepi gyűjtésnek, és hozzájárultok közös emlékeink gazdagításához!

Englenderné Hock Ibolya,
a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnöke

Fotos gesucht | Fotókat keresünk

30 JAHRE ERINNERUNGEN

30 ÉV EMLÉKEI

Tarjányi Pálné

Német egyesületek Bátaszéken

(részlet)

Bátaszék történetében az egyesületi élet első időszaka az 1867-től 1914-ig terjedő időszak. Szigorú korszakhatárokat szabni azonban lehetetlen, mivel jónéhány akkor virágzó egyesület alapítása jóval korábbi időkre tehető. Az egyesületi életet szabályzó törvényekhez a már működő egyesületeknek is alkalmazkodniuk kellett. Így került sor újjáalakulásukra, alapszabályaik újrafogalmazására.

Egyesületek, amelyek 1867 és 1914 között alakultak (Tolna Megyei Levéltár Alapszabálygyűjtemény):

- *Bátaszéki Lövésztestület* (alapítva 1736-ban, újjáalakult 1874. szeptember 18-án),
- *Máriacelli Társulat* (alapítva 1832-ben, újjáalakult 1872-ben),
- *Polgári és Kisgazda Népkör* (alapítva 1880),
- *Bátaszéki Temetkezési Egylet* (1881),
- *Bátaszéki Általános Ipartestület* (1891),
- *Bátaszéki Gyászokcsi Társulat* (1891),
- *Bátaszéki Polgári Kaszinó* (1892),
- *Bátaszéki Magyarosító Egylet* (1893),
- *Bátaszéki Önkéntes Tűzoltótestület* (1894),
- *Bátaszéki Katolikus Kör* (1897),
- *Bátaszéki Katolikus Legényegylet* (1898),
- *Bátaszéki Katolikus Ifjúsági Önképzőkör* (1898),
- *Bátaszéki Iparos Olvasókör* (1900),
- *Olvasókör* (1905),
- *Bátaszéki Keresztény Munkásegylet* (1906),
- *MÁV Vasutasok Köre* (1906),
- *Bátaszéki Dublér Egylet* (1908).

A felsorolt egyesületek tevékenységük szerint csoportosíthatók. Eszerint megkülönböztetünk:

a) *Szakmai, érdekvédelmi egyesületek* (pl. *Bátaszéki Általános Ipartestület*, *MÁV Vasutasok Köre*, *Bátaszéki Katolikus Legényegylet*). Ezeknek az egyesületeknek az iparosok érdekképviselése, érdekeik előmozdítása, valamint a köztük és a tanoncok, illetve segédek közötti súrlódások elrendezése volt a céljuk.

b) *Társasági és kulturális egyesületek* (pl. *Polgári és Kisgazda Népkör*, *Bátaszéki Polgári Kaszinó*, *Bátaszéki Iparos Olvasókör*, *Olvasókör*, *Bátaszéki Katolikus Ifjúsági Önképzőkör*). Olvasókörök majdnem minden településen működtek abban az időben. Könyvtárakat hoztak létre. Ippal, mezőgazdasággal, általános műveltséggel kapcsolatos ismereteket terjesztettek. A szabadidő hasznos eltöltésének és a társasági életnek a színterei voltak. Nők is lehettek tagjai.

A bátaszéki templom (Fóris Zsolt felvétele)

A szerző a Pécsi Tanárképző Főiskolán 1978-ban végzett német nemzetiségi és történelem szakon. 1978-tól 1991-ig a Bátaszéki Általános Iskolában tanított németet és történelmet, 1991-től a Bátaszéki II. Géza Gimnáziumban németet. Péccsett az egyetemen német nyelv és irodalom nemzetiségi szakon újabb diplomát szerzett. A kétnyelvű diplomamunkáját a bátaszéki német egyesületekről írta. 2018 óta nyugdíjas.

Bátaszék Tolna vármegye Szekszárdi járásában található, mintegy 6700 lakosú kisváros. Már a honfoglalás előtt is lakott hely volt, története messzire nyúlik vissza. 1142-ben II. Géza király ciszterci szerzeteseket telepített le Széken az ausztriai Heiligenkreuzból, akik monostort építettek a régi falu helyén, s ezt Cikádornak nevezték el. A cikádori apátok új gazdálkodási eljárásokat honosítottak meg, rendszeresen utaztak Franciaországba, pápák és királyok megbízásából. Az apátság gazdaságilag is jelentős központtá vált, amit az jelez a legvilágosabban, hogy még a pápa és a negyedik lateráni zsinat is foglalkozott a cikádori ciszterciek szőlőfelvásárlásával és borügyleteivel. A tatárjárás véget vetett a virágzó monostori életnek. 1242 március elején ugyanis egy portyázó tatár csapat felgyújtotta és porig rombolta a monostort és a templomot. A pusztítás oly mértékű volt, hogy a ciszterciek száz évig sem tudták befejezni a helyreállítást.

1419 őszén érkeztek meg a benedek szerzetesek, s ezzel új fejezet kezdődött Bátaszék történetében. Apátjuk Imre, a hatalmas Újlaki család tagja, nem csak a monostor helyzetét erősítette meg, de gazdasági téren is sokat köszönhet neki a környék. Bátaszék például az ő idején fejlődött mezővárossá, jelentős iparosréteg alakult ki, a lakosság számának növekedését mutatja, hogy új városrészrel gyarapodott; a korábbi Alsóvárosnak nevezett településmag mellett Szék-Felsővárossal. A békés belső fejlődésnek a törökök előrenyomulása vetett véget.

A török uralom alatt a település elnéptelenedett. Maga a város a török kor elején kb. száz, a XVII. század közepén ötven szegényes, deszka tetejű házból állt. A palánk mély és széles árokkal volt körül véve, melynek csapóhidját minden éjjel felvonták - tudjuk meg Evlia Cselebi híres török utazótól. A török helyőrség, mely főleg bosnyák martalócokból állt, egy aga parancsnoksága alatt élt a széki palánkban. A XVII. századra a lakosság nagy mértékben megfogyatkozott. A török kiűzése után

c) *Sportegyesületek* (pl. Bátaszéki Lövésztestület). Céllövési alkalmak, lövészversenyek révén biztosította tagjainak a rendszeres sporttevékenységet, szórakozási lehetőséget.

d) *Önsegélyező egyesületek* (pl. Bátaszéki Temetkezési Egylet, Bátaszéki Gyászokosi Társulat, Bátaszéki Önkéntes Tűzoltó Testület). Ezeknek az egyesületeknek volt a legnépesebb tagsága. Havi csekély tagdíjából segélyt, támogatást adtak tagjaiknak bizonyos esetekben (pl. temetésre).

e) *Politikai célokat kifejező egyesületek* (pl. Bátaszéki Magyarosító Egylet, Bátaszéki Keresztény Munkásegylet). Az egyesületek tagsága általában hasonló véleményen volt bizonyos dolgokról. Rendszeresen találkoztak, véleményt cseréltek. A szigorú előírások ellenére nem zárhatták ki a politikát az egyesületi életből.

f) *Egyházi egyesületek* (pl. Máriacelli Társulat, Bátaszéki Katolikus Kör, Bátaszéki Katolikus Legényegylet, Bátaszéki Katolikus Ifjúsági Önképzőkörök). Céljuk a vallási élet és a hívők hitükben való erősítése s bizonyos újonnan jelentkező társadalmi-politikai törekvések hatásainak kivédése volt. A XVIII. századi német betelepítés jelentősen megváltoztatta a települést, gazdasági és kulturális téren egyaránt.

Bátaszék a XIX. és XX. század fordulóján

1867 és 1914 között alakult a legtöbb egyesület. A lakosság megoszlása ekkor a népszámlálási adatok alapján a következő volt:

Év	magyarok (fő)	németek (fő)	szerbek (fő)	közülük magyarul beszélők (fő)
1900	1968	5287	205	4623
1910	2119	5605	226	5589

Ha a magyar és német lakosság arányát vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a helyi némettség 1900-ban és 1910-ben is közel két és félszerese a magyarságnak. Érdekes a népszámlálások azon adata, amely a magyarul beszélni tudókat említi. Ha a két népességet, a magyarokat és a németeket eszerint vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a Bátaszéken élő némettség közelítőleg fele 1900-ban és 1910-ben sem beszélt magyarul.

A német lakosság foglalkozása

A lakosság, köztük a némettség túlnyomó többsége a mezőgazdaságból élt. Az 1910-es népszámlálás adatai szerint mezőgazdaságból 3363, iparból pedig 2700 személy tartotta fenn magát és családját. A mezőgazdaságból élők birtokviszonyait vizsgálva a következő megállapítást tehetjük: száz holdon felüli birtokos csak három volt a településen. Tíz és száz hold közötti nagyságú birtokkal 192-en rendelkeztek. Tíz holdnyi és annál kisebb birtoka 711 személynek volt. A némettség többsége a jómódú kisbirtokosok köréhez tartozott, de sokan közülük valamilyen iparos mesterséggel keresték a megélhetést.

Az 1900-as népszámlálási adatok pontosan megadják az egyes szakmákban dolgozók számát is: 332 kőműves, 68 ács, 45 szabó, 34 cipész, 31 kovács, 31 fonó-szövő, 21 asztalos, 19 vendéglős, 14 gépgyártó, 12 lakatos, 10 pék, 8 fazekas, 7 téglagyártó és 7 mészáros került összeírásra. Feltűnően nagy az építőipari szakemberek, a kőművesek és az ácsok száma. Sok kőműves kereste boldogulását más községben vagy városban, illetve idegenben. Az 1910-es népszámlálás egyik adata szerint 119 személy külföldön dolgozott. Többen *Törökországban, Perzsiában* és más országokban vállaltak munkát. Havonta pénzt küldtek az otthon maradt családnak: feleségnek, gyerekeknek, szüleiknek, akik ennek következtében jólétben éltek. (Többen házat is építettek a küldött pénzből.) A munkát gondosan megszervezték. A kőműves szakszervezet

helyi csoportja előre küldött valakit, aki felderítette Törökországban a munkafeltételeket és a kereseti lehetőségeket. Ez a „hírnök” jelentette Bátaszékre, hogy hány személyre van szükség. Az otthoniak addig pénzt gyűjtöttek az utazásra. *Törökországban* abban az időben bőven akadt munka, mert *Kemal* pasa akkor építette fel a modern *Ankarát*. Iránban a sah palotáján is dolgoztak bátaszéki kőművesek, de megfordultak *Belgrádban* és számtalan más építkezésen is. A kis-ázsiai és balkáni országokon kívül *Svájcban*, *Belgiumban* és más nyugat-európai országokban is alkalmazták őket.

A német lakosság részvétele a közéletben, a település vezetésében

A bátaszéki németek nem voltak közömbösek lakóhelyük sorsa iránt, tevékenyen bekapcsolódtak és aktívan vették ki részüket a mindennapok alakításából. 1902. november 12-én Bátaszéken községi tanácsi választások voltak. A megválasztott személyek névjegyzékét a Bátaszék–Sárköz hetilap őrizte meg:

1. körzet: *Feindl Márton – Tir Jeromos*
2. körzet: *Bauerle Márton – Wolf Mátyás*
3. körzet: *Szélig Gáspár – Mayer Mátyás*
4. körzet: *Szebényi Mihály – Nagy Simon*
5. körzet: *Schausenbacher Mihály – Preller József*

1903. április 19-én került a községi tanács ülésén napirendre az új templom építési és festési munkálatai támogatásának ügye. A községi tanács tizenkét-tizenháromezer koronát szavazott meg erre a célra. A jegyzőkönyv szerint az ülésen negyvenkét képviselő vett részt, s nevek közül csak kilenc magyar, a többi német.

A németek bekapcsolódtak a településen alakult különböző egyesületek munkájába. A legtöbb, a XIX. század utolsó harmadában alakult egyesület alapszabályzatában úgy fogalmaztak, hogy a szervezetnek „minden magyar állampolgár a tagja lehet”. Az egyesületek tagságában tükröződött a település etnikai összetétele. Ugyanakkor voltak olyanok is, amelyben csak németek, illetve magyarok vettek részt. A németeknek saját egyesületeik is voltak, amelyeket maguk alapítottak (pl. a Lövésztestület, amelynek tagjai csak német parasztgazdák lehettek. Bár alapszabályzata ennek is úgy fogalmazott, hogy minden bátaszéki római katolikus felvételét kérheti, mégsem fordult elő, hogy magyar származású lépett volna az egylet tagjai közé.

A másik, a németek által alapított egyesület a Máriacelli Társulat, amelyet 1832-ben kezdte működését. Az 1872-es és 1901-es alapszabályokat német nyelven írták. Tagságáról névsor nem maradt, csak a zarándoklatokról németül írt útikönyv szerzőjét, *Michéli* Mihályt ismerjük név szerint. Mivel az egyesület tagságát a vallásuk gyakorlása, elmélyítése kötötte össze, feltételezhető, hogy rendezvényeikben, zarándoklataikon nem csak a német lakosság vett részt.

Az egyesületi tagság a német lakosságnak a társadalmi élet, a szórakozás, az egymással való találkozás lehetőségét, a közéletbe való bekapcsolódást jelentette. Egy egyesület tagjainak lenni kötelezettségekkel járt. A mindennapok során is az egyesületi alapszabályzatot betartva kellett élni, cselekedni. Így ez nevelő célzatú és hatású is volt. Ezek az egyesületek az ifjúság szabadidejének szervezésén túl bizonyos nevelési feladatokat is elláttak (pl. a Katolikus Ifjúsági Önképzőkör).

A sehová sem tartozás vezethetett olyan cselekedetekhez, amilyenről 1902. december 7-én a Bátaszék–Sárköz hetilap is tudósított. Néhány bátaszéki fiatalember kilépett az ifjúsági egyletből, mivel a szabályzatának nem voltak hajlandók alávetni magukat. Így elfoglaltság híján az utcán garázdálkodtak. Egy táncmulatság után verekedésbe is keveredtek. A cikk név szerint is megnevezte az elkövetőket, akik már

a bátai apátságot Jány Jakab Ferdinánd olasz származású földesúr kapta meg, aki birtokai központjával Bátaszéket jelölte ki. Jány már az 1710-es évek elején foglalkozott a környék betelepítésével, mivel a török kivonulása után a vidék majdnem lakatlan maradt. Először szerbekkel próbálkozott, majd Németországba küldött ügynököket telepesek verbuválására. 1718-ban kezdődött el a németek betelepítése, akik három évi adómentességet is kaptak. Helyreállította számukra a középkori templom szentélyét, s papot is küldött Bátaszékre. A telepítés nem csak Bátaszékre, hanem a környező apátsági birtokokra, Leperdre, Dolinára, Furkóra, Kövesdre és Lajvérra is kiterjedt. A település fejlődése Jány 1727-ben bekövetkezett tragikus halála után is folyt, sőt az 1739-es nagy pestisjárvány sem tudta lassítani. Közben az új apát, Kollonich Zsigmond bécsi érsek a régi templomot átépíttette, s toronnyal látta el. Kollonich halála után 1751-től Mária Terézia a birtokot és Bátaszéket a bécsi Teréziánumi Akadémiának adományozta az ott nevelkedő magyar ifjak eltartására. A XVIII. század közepére Bátaszék jelentős mezővárossá fejlődött. Lakossága meghaladta a kétezret, a németek mellett jelentős magyar és szerb népesség is élt a városban. A katolikusoknak és a szerbeknek is volt templomuk, és a szerb gyerekeknek már ekkor külön tanítója volt. E korból valók Bátaszék legszebb műemlékei, az Orbán-, a Kálvária-, és a Mária-kápolnák, a teréziánumi épületek közül az 1770-es években épült kastély (mai Városháza), a XVIII.-XIX. század fordulóján készült számvevőség székháza (volt tévésziroda).

A lakosság főleg mezőgazdasággal foglalkozott, de a XVIII. század közepétől jelentős céhes ipar is ott honra lelt Bátaszéken. A fazekasok, ácsok, bádogosok, kőművesek, bognárok, lakatosok, takácsok és a csizmadiaalkottak ilyeneket. A bátaszéki céhes múlt értékes emléke az az 1848-ból származó céhzászló, amely ma az egyházművészeti kiállításon látható.

A mezőváros fejlődését az is mutatja, hogy lakossága tovább nőtt. A XVIII. század végére há-

romezerre emelkedett, a XIX-XX. század fordulóján elérte a hétezeret, s azóta alig változott. A XIX. század legfontosabb eseménye az 1848-as forradalom és szabadságharc volt. Bátaszéken is sokan támogatták a szabadság ügyét. Három századdal alakult meg a helyi nemzetőr zászlóalj, s majdnem hatszázan szolgáltak benne (564 főnyi legénység és 33 tisz) magyarok és németek vegyesen. 1849-ben, amikor a Dunántúl a császáriak kezére került, osztrák helyőrséget helyeztek Bátaszékre.

Az 1860-as évek közepén egy tűzvészben a település nagy része megsemmisült, ám az újjáépítés gyorsan megtörtént. A fejlődés innen töretlen az I. világháborúig. 1866-ban a város táviróállomást kapott, 1871-73 között pedig megépült az első vasútvonal, a dombóvári. A 1890-es években összeköttették Bátaszéket Szekszárddal is, majd elkészült a pécsi, végül a bajai vonal és a dunai híd, így Bátaszék jelentős vasúti központtá vált. A bajai hidat 1908-ban adták át, s ekkor készült a mai vasútállomás épülete is.

A századforduló legnagyobb eseménye az új neogótikus templom felépítése volt, melyet 1903-ban szenteltek föl. Az I. világháború, majd az ezt követő elcsatolások rázták meg mélyebben a bátaszéki társadalmat, 1921-ben ugyanis a helybeli szerb kisebbség egy-két család kivételével papostól-tanítóstól Jugoszláviába költözött. A két világháború közti konszolidált állapotokat újabb megpróbáltatások követték a II. világháború végén, melynek eredményeként Bátaszék lakossága nagyobb részben kicserélődött. Közel négyezer svábot telepítettek ki Németországba. Helyükre bukovinai székelyeket (főleg józseffelviakat) és felvidékieket (Udvard, Nagysalló, és Szenc környékéről) telepítettek, de elszórta délvidékiek is jöttek, s akadt egy-egy egyéni betelepülő is az ország különböző részeiről.

Így él együtt ma is ez a három gyökerű népesség, s építi Bátaszéket, mely 1995-ben visszakapta régi városi rangját.

több ízben is követtek el kihágásokat, több alkalommal bántalmaztak másokat. Ezért is állíthatjuk bizonyossággal, hogy az egyesületek az ifjúság nevelésének színterei voltak, az azok munkájában résztvevők magasabb erkölcsűek voltak, mint garázdaságra hajló, egyleten kívüli társaik. Ezek a szervezetek gondoskodtak a szabadidő szervezett eltöltéséről, így fontos szerepet tölthettek be a település életében.

A Bátaszéki Lövésztestület

A bátaszéki németység legrégebben alapított egyesülete a *Bátaszéki Lövésztestület (Jäger Milizkorps Verein)*, amelynek tagjait a köznyelv csak burgerekként említett. Az egyesület alapításának éve 1736, a németység betelepülésének első évtizedei. Kétszáz évvel később megjelent, az egyesület tevékenységéről szóló tudósítások is 1736-ot említik az alapítás éveként.

A lövészegyletek hagyománya német területeken, illetve németek által lakott vidékeken az őrségállítás kötelezettségétől megszabadultak a németek, de a Bátaszéki Lövésztestület megalapítása valószínű ezzel hozható összefüggésbe. *Hermann Egyed* szerint nem volt ritkaság az ilyen egyesület. A Bátaszékre települt németek az egyesület alapításával valószínű otthoni hagyományt akartak feleleveníteni. Német területeken már a XV. században voltak olyan egyesületek, amelyekben a kézi lőfegyver használatával a célba lövést gyakorolták. *Nürnbergben*, majd később *Augsburgban* is működött ilyen.

A lövészet századokon keresztül a legnépszerűbb és legelső sportok közé tartozott. Ennél a tevékenységnél természetesen védelmi szempontok is szerepet játszottak. A német telepések először a felső-magyarországi városokban alapítottak ilyen egyesületeket, a XVI. században például *Késmárkon*, *Selmecbányán*, *Szepesváralján*. 1523-ban *Sopronban*, 1696-ban *Budán* alakult lövészegylet. A németeknek a XVIII. században Magyarországra történő betelepülése után már nem jöttek létre ilyen egyesületek. A Bátaszéki Lövésztestület megalakulása egyedi eset volt az új hazában. Az egyesületnek közvetlenül a betelepülést követő gyors megalapításában nagy szerepet játszhattak az otthonról hozott hagyományok. 1721-ben, amikor az első betelepítő, *Jány Jakab Ferdinánd* apát maga is ellátogatott Bátaszékre, az itt élő első telepések már fél éve teljesítettek fegyveres szolgálatot. Jány apát ugyanis úgy szerződött a betelepülőkkel, hogy háromévi teljes adómentesség után évi fél forintot fizetnek fejenként és felváltva fegyveres őrséget adnak, mivel a vidéket gyakran veszélyeztették különféle rablóbandák. De jött a hideg, a tél, és a szolgálat számukra egyre terhesebbé vált. Ezért azt kérték Jánytól, hogy kössön velük új szerződést. Készek voltak több pénzt fizetni, csak engedje el az őrszolgálatot. Ebbe Jány beleegyezett, és három forintot kért tőlük évente. Hajlandó volt arra is, hogy bármikor visszatérjenek az első szerződésre, erre azonban nem került sor. Az egyesület 1736-os alapítása idején a németység betelepítése Bátaszékre még nem fejeződött be, de ők és utódaik az akkor elfogadott alapelvek szerint több mint százharminc évig háborítatlanul működtehettek a szervezetet.

A XIX. század utolsó harmadában megszaporodó egyesületek tevékenységét a belügyminiszter rendeletekkel kívánta szabályozni, felügyelni. A Lövésztestület alapszabályai nem feleltek meg az egyesületi törvények követelményeinek, ezért az 1867-es kiegyezés után nem nyertek felsőbb hatósági jóváhagyást. A magyar királyi belügyminisztérium rendelkezése folytán a szekszárdi szolgabíróóság 1874. augusztus 21-i 3115. számú végzésével feloszlatta az ősrégi Bátaszéki Lövésztestületet, ugyanakkor engedélyezte, hogy új alapszabályai bemutatása után szabályos egyesületként folytathassa tevékenységét. Így alakult újjá 1874. szeptember 18-án Bátaszék egyik legrégebben alapított egyesülete. Működése 1736 óta tehát gyakorlatilag folyamatosnak mondható.

Az egyesület céljai

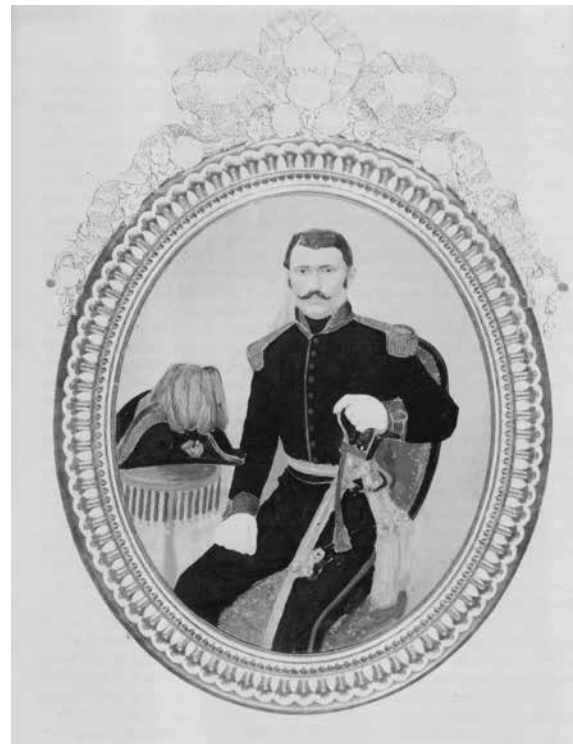
Az egyesület 1874-es alapszabályzatában a következő célokat rögzítették: „A bátaszéki római katolikus hitvallású istentiszteletek és körmenetek alkalmával testületileg egyenruhában és fegyveresen az egyesület zenekarának kíséretével kiállni és ezáltal az ünnepélyességet emelni”. A következő ünnepnapokat határozták meg, amelyeken megjelennek: nagyhéten a Szentsír őrzését vállalják, valamint húsvét, pünkösd, szentháromság vasárnapján, a templomban búcsú napján, Úrnapján, Mária mennybemenetele napján, ő császári királyi felségének születésnapján és augusztus 20-án, Szent István király napján. Az alapszabályban meghatározott napokon az egyesület tagjai egyenruhába öltözve a templom előtt sorakoztak és a nagymise fontosabb részeit, például az átváltoztatást díszsörtűzzel kísérték (*Hohmann Anna* közlése). Ha az egyesület bármely tagja, illetve volt tagja meghalt, annak temetésére egyenruhában és zenekarral vonultak ki a burgerek.

Másik célként azt jelölték meg az alapszabályban, hogy lögyakorlatok tartásával, versenyek rendezésével fegyverkezésben, illetve céllovészásban gyakorolják magukat. Hogy kitűzött céljaikat megvalósíthassák, előírták: minden egyesületi tag az egyesületi ruhát és fegyverzetet a saját költségére köteles beszerezni. Ezen felül a céllovések gyakorlására szükséges lőszerrekről is mindenkinek magának kellett gondoskodnia. Az éves tagdíjat, amely negyven forint volt, minden évben az egyesületi zászló szentelésének évfordulóján (Szentháromság vasárnap) kellett az egyesületi pénztárba befizetni. Az ünnepélyesség emelése céljából az egyesület saját zenekart tartott fenn, a karmester és a zenekar kiképzéséről is maga gondoskodott. Hogy a zenekari próbákat megtarthassák, külön termet béreltek, a céllovések gyakorlására pedig lövölde helyiségről is gondoskodtak.

Az egyesület tagjai, köteleességeik és büntetésük

Az egyesület tagja lehetett az alapszabály szerint „minden bátaszéki római katolikus hitvallású polgár, ha nagykorú, önálló, nős” és aláveti magát az egyesület alapszabályzatának. Az aktív, szolgálatban levő tagok az egyesületbe való belépés után tizenhárom évig voltak kötelesek szolgálni. Csak ezután léphettek a kiszolgált, illetve a tiszteletbeli tagok sorába. Tiszteletbeli tagok nemcsak ők, hanem tekintélyes és idősebb polgárok is lehettek, akik szolgálatra már koruknál fogva alkalmatlanként voltak. Az egyesületi pénztárba húsz forintot tartoztak évente fizetni. Az egyesület a tagjaitól feltétlen fegyelmet és az alapszabályok betartását követelte meg. A legkisebb vétséget szigorúan büntették: kizárták a tagok sorából azt, akinél „a felvétel alapjául szolgáló tulajdonságok” továbbra már nem álltak fenn. Azt a tagot, aki tolvajlás vétségét követte el, azonnal kizárták az egyesületből. Egyenruháját és fegyverzetét az egyesület javára elvették, hiszen ezzel a magatartásával annak jó hírnevét veszélyeztette. Nagyon szigorúan jártak el azokkal szemben is, akik az előírt kivonulásokon nem jelentek meg. Pénzbírsággal büntettek a következő esetekben is: ha valaki fegyelmezetlenül viselkedett, vagy a kitűzött órától megkésett, ha valaki valamely ülésen nem jelent meg, vagy kivonulás alkalmával tisztátalan ruhában és fegyverzetben, rendetlenül állt ki. Sokat adtak a rendezett külsőre.

Mint már említettük, minden tag maga szerezte be egyenruháját és fegyverét. A tizenhárom szolgálati év letelte után lehetőség nyílt, hogy ezeket az új tagok átvegyék. Aki azonban elhanyagolta egyenruháját és fegyverzetét, az a bekerülési költségének csak egy részét kaphatta vissza. A tagok az egyesületben feletteseiknek feltétlen engedelmességgel tartoztak és utasításukat be kellett tartaniuk. Feljebbvalóiknak akkor sem szólhattak ellen, ha azok hibáikat esetleg felrótták nekik. Az ilyen vétségeket is pénzbírsággal büntették.

Karl Mayer, Neez Karlnak is nevezték, 1820-ban született Bátaszéken. A képen az ügynevezett régi díszegyenruhában, mint főhadnagy. Később kapitány, majd községi bíró lett.

Az egyleti tagoknak egymással és az egyleten kívüli személyekkel szemben is példamutatónak kellett viselkedniük. Egymást sértő kifejezések használata, gorombáskodás és illetlen viselkedés pénzbüntetéssel, súlyos esetben az egyletből való kizárással járt. Az alapszabály tagokkal szembeni szigorú elvárásai alapján is megállapítható, hogy az egyletnek csak becsületes, erkölcsileg kifogástalan személyek lehettek tagjai, olyanok, akik a település lakossága előtt köztiszteletnek örvendtek.

Az egyleti tagság elég súlyos anyagi terheket rótt a belépni kívánózkodókra (egyenruha, fegyver, lőszer, tagdíj). Ezt nem mindenki tudta vállalni. Ezért valójában csak a település jómódú német származású parasztjai lettek az egylet tagjai. Ezt bizonyítja az 1874-ben íródott alapszabályt aláíró tagok és a '20-as években készült csoportkép hátoldalán szereplők névsora is. A felvételt nyert személyek vagyona és elismertsége már önmagában kellő biztosítékot jelentett arra, hogy a szigorú egyleti előírásokat betartsák. A bátaszéki idős emberek visszaemlékezései is ezt támasztják alá. A Bátaszéki Lövésztestület a helyi németek egyesülete volt. 1736-os alapításától 1945-ig kisebb megszakításokkal folyamatosan működött. Az 1874-es alapszabálya magyar nyelven íródott. Régebbi egyleti iratok sajnos nem állnak rendelkezésünkre.

Az egylet vezényleti nyelve a német nyelv volt (pl. a Kompanie marsch! [Csapat indulj!], a Kompanie halt! [Csapat állj!], a Habt acht! [Vigyázz!], a Schultert! [Igazodj!], a Laden! [Fegyvert tölts!] és a Feuer! [Tűz!] voltak az alapvezényszavak).

A híres, kőművesekből álló bátaszéki vonózenekar Ankarában, 1929-ben

Az egyesület egyenruhája és fegyverzete

A burgerek díszes egyenruhájára, szép selyemzászlójára még sokan emlékeznek. Szerencsére a megmaradt csoportképeken ma is megcsodálhatjuk az egyenruhát és a zászlót.

Az egyenruha és a fegyverzet pontos leírását az 1989-es újjáalakulási alapszabályzat tartalmazza. A fejfedő: fekete nemezkalap, bal oldalon aláhajtható kék tollbokkrétával, lakk szegéllyel, a kalapok bal oldalán kék szalagon, mint alapon a testület nevének BLT kezdőbetűiből (Bátaszéki Lövésztestület) alakított, cserlombokkal körített, sárgarézből való monogram, a kalapot 1 cm széles kék szalag köríti.

A parancsnoknál a tollbokréta középen volt, a kalapot fehér szalag körítette. A monogram bal oldalán volt arany alapon. A szegély két oldalt fel volt hajtva, felül le volt kerekítve és ezüstszegély zárta.

A burgerek sötétkék antillát és nadrágot viseltek. Az antillát két sor, a testület monogramjával (BLT) ellátott sárgaréz gomb díszítette. A nyakánál és az ujjánál, valamint a nadrág oldalán levő díszítés világoskék volt. Díszkivonulásokon a parancsnokok ezüst vállbojtot, a mellüknel ezüst sípzsínort viseltek, a kardjukon is ezüst bojt volt. A zászlótarató vállbojtja sárga volt. A parancsnokok és a zászlótarató kivételével az összes tag sárga bőrvet és ugyanolyan töltenytáskát hordott, amelyre a testület sárgarézből vert, cserlombokkal díszített monogramja volt erősítve.

A tiszteknek különböző rangjelzéseik voltak. A parancsnok jelzése a galléron és a ruhaujj szélén körülfutó 13 mm széles ezüstpaszomány. A parancsnok rangjelzése három ezüstszegély, az osztályparancsnoké kettő, a szakaszparancsnoké egy. Az őrmester jelzése a galléron és a ruhaujj szélén körbefutó 13 mm széles fehér gyapjúból készített paszomány, 3 fémgomb. A tizedes két fémgombot viselt, paszományja nem volt. Az egylet már a XVIII. században rendelkezett fegyverzettel. A burgerekről eddig ismert legrégebb írásos emlék 1824-ből származik. Ez a feljegyzés azokat a veszekedéseket említi, amelyek a magyarok és németek között a vasárnapi mise rendje miatt törtek ki. Ez a dokumentum egyenruhába öltözött „lúdözöket” említi, szám szerint huszonnégyet. Ünnepi istentiszteletek alkalmával a „lúdözök” a templom ajtóban álltak. Lövéseik után a lőpor füstjétől és erős szagától alig lehetett

a templomban megmaradni. A püspök 1825. május 13-án kelt rendelete szerint a „lúdözőknek” (tizenkét magyar és tizenkét német, az előbbiekkal karddal) a templom előtt kellett felsorakozniuk. A németek csak a Szentháromság-szobor előtt lőhettek. Aki ezt a rendeletet megszegte, az tizenkét botütést kapott büntetésként.

A lövésztestület működésének hatása a magyarokra

A püspöki rendelet magyarokat említett, akik karddal rendelkeztek és németeket, akik lőttek. Erre a magyarázat a következő: A német lövésztestület működése hatással volt a magyarokra. Megalakították saját lövészegyletüket. Az alapítás pontos éve ismeretlen. Az azonban biztos, hogy az egylet 1824-ben már létezett. Erről tanúskodnak a már említett feljegyzések és a püspök rendelete. A magyar lövészegylet tagjai is tartottak lógyakorlatokat. Istentiszteleteken is részt vettek. Az egylet működése a XIX. század végéig nyomon követhető. Ebből az egyletből alakult akkor a tűzoltók egyesülete. A burgereknek 1824/25-ben tehát voltak fegyvereik. A hagyomány szerint fegyvereiket az 1848/49-es magyar szabadságharc vagy az abszolútizmus évei alatt vették el tőlük. Az 1870-es években (egy másik változat szerint 1852-ben), amikor *Ferenc József* császár magyarországi körúton járt, a bátaszéki burgerek is megjelentek a császár előtt *Dunaszekcsőn* (egy másik változat szerint Szekszárdon). Pompás öltözetükben vonultak ki a fogadásra a burgerek, de nem voltak fegyvereik, kezükben egy botot tartottak. Ekkor őfelsége lecsatolta kardját és átadta a vezetőjüknek. A mindenkori parancsnok valóban egy egyenes tiszti kardot viselt, míg a többi tiszt és a csapat többi tagjainak kardja hajlított volt. Kivonuláskor a tisztek csak kardot, az altisztek és lövészek puskát vittek. A '20-as évek végén *Wendl*-fegyvereket szereztek be. A fegyverzet és az egyenruha leírása is bizonyítja, hogy annak beszerzése milyen költséges volt. Csak az engedhette meg magának, aki megfelelő anyagi háttérrel rendelkezett, jómódú családból származott. Még a szabályzatban is elismerték, hogy az egyenruha és fegyverzet beszerzése és azok folyamatos karbantartása nagy anyagi terheket ró a tagságra. Ezért a szabályzat gondoskodott arról, hogy a tagok a testületi kivonulásokra a pénztárból a közgyűlés által megállapított kivonulási illetményben részesüljenek.

Szentháromság vasárnapján tartották az éves közgyűlést. A mindenkori parancsnok házában felállított sátorban közös étkezésre gyűltek össze a tagok. A tagság étellel és itallal történő megvendégelése nem kis anyagi áldozatot jelentett a parancsnok számára. (Hohmann Anna közlése).

Az egylet felépítése

Az egylet 1874-es újjáalakulása az akkor hatályos jogszabályok alapján történt. A szervezet vezető testületei a közgyűlés, az egyleti választmány voltak. A legfőbb szerv az évente, Szentháromság vasárnapján megtartott közgyűlés volt, amelyen minden tagnak részt kellett vennie.

Ervényes határozathoz a tagok szavazati többségére volt szükség. A szavazatok egyenlősége esetén az elnök szavazata volt a döntő. A szavazás titkosan vagy felkiáltással történt. A titkos szavazást az elnök rendelhette el, illetve a tagok kérhették (legalább tíz tag írásban). Az alapszabály pontosan rögzítette, melyek azok a kérdések, amelyről a közgyűlés hivatott határozni (pl. az egylet megszűnése, az alapszabály megváltoztatása, tagok kizárása). Az egylet tisztviselőit és tiszteiket háromévenként választották. Az egylet vezetőségéhez tartoztak az elnök, alelnök, jegyző, pénztárnok és a szolgálatban levők tisztjei. A tisztségek betöltéséért fizetés nem járt, és csak az egylet tagjait lehetett megválasztani. Az úgynevezett szolgálatban lévő egyleti tagok

Michael Micheli kapitány 1885-ben született Bátaszéken. A lövészegylet kapitányát 1931-ben községi bíróvá választották és ebben a tisztségében 1934-ben és 1937-ben is megerősítették. 2023 áprilisában avatták fel emléktábláját a helyi Polgármesteri Hivatal falán.

közvetlen felettese a kapitány volt. Ő vezényelte az egyleti tagokat a testületi megjelenések alkalmával, ügyelt a szolgálati utasítások megtartására, a tisztkarral egyetértve kisebb pénzbírságokat is kiszabhatott. A kapitány alárendeltje két főhadnagy, azoké négy őrmester és négy tizedes volt. Az egylet egy századból állt, amelyet négy szakaszra osztottak.

Az egyleti zászló

A szervezet jelvényei az egyleti zászló és pecsét voltak. A Lövésztestület zászlaját 1857-ben szentelték fel. Zöld selyemből készült, arannyal hímezték, a Szentháromság képe volt rajta és a következő felirat: „*Éljen a bátaszéki Lövésztestület!*”

A múlt század végén a honvédelmi miniszter rendeletének megfelelően megváltoztatták az egyenruhákon a rangjelzéseket: minden arany és sárga díszítést ezüstre, illetve fehérre kellett cserélniük. Ekkor időszzerűnek látták új zászló készítését is. Ezzel Kleiszner György helyi szabómestert bízta meg, aki kilencszáz koronáért vállalta el a feladatot. Az egylet számára már két ízben is készített egyenruhákat, amelyekkel a tagok nagyon meg voltak elégedve. 1886-ban ötszáz, 1900-ban 3600 koronáért szállított egyenruhákat.

Az új zászlót 1903. június 7-én szentelték fel. Az eseményen a település összes egylete jelen volt. Az ünnepség a Szentháromság téren zajlott, ahol erre az alkalomra emelvényt állítottak fel. Reggel fél kilenckor a Lövésztestület az ünnepélyen résztvevő többi egylettel az új zászlóért vonult, amit koszorúslányok kíséretében vittek az ünnepség színhelyére. A zászlót Holndonner Ferenc plébános szép beszéd kíséretében szentelte fel. A beszentelés után szegeket vertek az új zászló rúdjába. Elsőként a zászlóanya, majd a plébános úr, őt követően pedig Mittweg Henrik uradalmi főtiszt és más községi, valamint egyházi előjárók vertek szöveget a zászlórúdba. Az egylet részszegeket készíttetett és árusított. Megvásárlásával a vevő hozzájárult az új zászló költségeihez. Nevét a szeg fejére gravírozták, és ezt a szeg az ünnepélyre érkezett közönség előtt verhetette a zászlórúdba, nyilvánossá téve, hogy anyagiilag támogatta az eseményt. (A zászlórudat ma a katolikus templomban őrzik.) Ezután szentmise következett, amely után hazakísérték a zászlóanyát. A testület délben százhatvan személyes ebédet adott. Ezen többen is beszédet mondtak és méltatták az egylet tevékenységét. Mások mellett Holndonner Ferenc plébános és Szám József tanító emelkedett szólásra. A jeles nap táncmulatsággal fejeződött be. Az eseményről szóló cikkből megtudhatjuk még, hogy az ünnepség megszervezésében nagy szerepe volt Schuller József tanítónak. Az új zászló is zöld selyemből készült: az egyik oldalán a Szentháromság, a másikon Magyarország védasszonyának, a boldogságos Szűznek a képe volt látható. A szentelés alkalmával a zászlóanya szalagot kötött a zászlóra, amelyen az „*Istennel a királyért és hazáért. Janovits Károlyné 1903*” felirat volt olvasható.

Az utolsó kaptány Stefan Müller, díszegyenruhában

Fóris Zsolt felvételei

Tudósítások az egyletről a helyi sajtóban

1903. október 4-én szentelték fel az új templomot. Troll Ferenc címzetes püspök, a pécsi püspök képviselőjében vonattal érkezett erre az alkalomra Bátaszékre. Fogadásán megjelentek a burgerek is zenekarukkal. Másnap az új templom szentelésén is jelen voltak, a szentmise után jókívánságaikat fejezték ki a díszvendégeknek.

1904-ben az egyesület azzal a kéréssel fordult a plébánoshoz, hogy továbbra is engedélyezze, hogy zenekaruk játszhasson a templomban, mivel egy püspöki rendeletre hivatkozva korábban megtiltotta azt. Az egylet ezzel a kérésével a püspököt is megkereste, aki számukra kedvezőtlen választ adott. X. Pius egyik rendelkezése szerint ugyanis

a templomokban zenekarok és más zajos hangszerek (dob, cintányér, csengő, zongora) használata tilos volt. Így a burgerek zenekara is végleg száműzetett a templomból.

A jegyző 1925-ből származó feljegyzése megőrizte az egylet akkori vezetőségének nevét. Az elnök *Wolf Vince*, az alelnök *Reinauer István*, a jegyző *Kammermann Máttyás*, a pénztárnok *Schwartz György*, a kapitány *Michéli Mihály* volt.

1930. február 1-jén *Michéli Mihály* kapitánnyal való beszélgetést közlő cikk jelent meg a Tolna Megyei Újságban. Ez is hangsúlyozta, hogy az egylet majd kétszáz éves. Az akkori tagság létszáma negyvennyolc fő volt. Az olvasók részletes tájékoztatót kaptak az egyesület felépítéséről, szigorú szabályairól, egyenruhájáról, fegyvereiről, az egylet céljairól és tevékenységéről. A kapitány elmesélte, hogy az egylet a település szerb megszállása idején nem működhetett (Bátaszék szerb megszállása 1918. december 8-tól 1921. augusztus 20-ig tartott). Ez idő alatt elrejtették az egylet egyenruháit és fegyvereit. A szerbek elvonulása után a kapitány minden tagot felkeresett, neki volt köszönhető, hogy a burgerek a következő nap a bevonuló magyar hadsereget teljes pompában fogadhatták.

Az egylet feloszlása

Az egyletről szóló utolsó feljegyzés 1945-ből származik. Az 1945-ben a belügyminiszter minden egyesületre kiterjedő ellenőrzést rendelt el. A Magyar Közlöny az évi 78. számában megjelent 20/165/1945. BM rendelete alapján minden egyesületnek jelentést kellett tennie az alispánnak arról, hogy

- milyen tevékenységet fejtett ki az egyesület 1939. január 1. óta,
- érvényesül-e politikai szempont az egylet működésében,
- 1939. január 1. óta kik és milyen tisztséget viseltek az egyletben,
- a vezetők milyen szolgáltatást tanúsítottak 1939. január 1. óta,
- az egylet milyen intézkedéseket tett, hogy az egylet működését az új demokrácia szellemével összhangba hozza?

Tulajdonképpen ez a rendelet tette lehetetlenné a burgerek és más egyesületek további munkáját.

1945. augusztus 13-án kelt a bátaszéki jegyző jelentése: *„A Bátaszéki Lövésztestület, amelynek célja az istentiszteletek és az ünnepélyek fényének emelése volt, feloszlottnak tekinthető, mert felszereléseiket – egyenruha, fegyverek – az oroszok magukkal vitték, a testület tagjai pedig elszéledtek.”*

Ez az egylet – amely a lakosság soraiból történt önkéntes jelentkezéssel jött létre és több mint kétszáz évig működött – a bátaszéki németek első egyesülete volt. Több mint kétszáz éven át igen eredményes és szép munkát végzett. Nemcsak azzal, hogy a vallási és állami ünnepeken díszes megjelenésével az ünnep fényét emelte, hanem azzal is, hogy a lakosság egy részének – jelentős anyagi áldozatot is vállaló tagjainak – rendszeres sportolási lehetőségét biztosította.

A 2016-ban Európa Év Fája díjat nyert Molyhos tölgy az Orbán kápolnával

Források jegyzéke:

- A bátaszéki bürgerek (Tolna megyei Újság) 1930. febr.1
Ajándék az új templomnak 1902. nov. 30.; 1903. júl. 12.
Alapszabálygyűjtemény – Tolna Megyei Levéltár (TML)
Alispáni iratok (1925) TML
A lövésztestület kérvénye 1904. ápr. 3.
Az új templom megáldása 1903. okt. 11.
Bátaszék I-II. Heimatbuch der Großgemeinde Bátaszék / Badeseck im Komitat Tolna (Ungarn) – redigiert von Johannes Göbelt, Minerva Pécs, 1990.
Bátaszéki Katolikus Ifjúsági Önképző-kör alapszabálya 1898. ápr. 18. TML
Bátaszék község iratai 46/1946. TML
Bátaszéki Lövésztestület alapszabálya 1874. szept.18.; 1898. jún. 12. TML
Bátaszéki világjárók (Tolna megyei Népújság) 1978. jan. 13.
Bátaszék – Sárköz hetilap (Bátaszéki Városi Könyvtár)
Gimesi József (1946-47): Szülőföldismereti jegyzetek II. füzet (Csanádi gyűjtemény, Bátaszék)
Hermann Egyed: A bátaszéki németek és népdalaik, Budapest, 1929.
Hermann Egyed: Bátaszék műemlékei (A kézirat a bátaszéki római katolikus plébánia levéltárában. Leltári szám: III.)
Joó Károly: Emléklapok a bátaszéki új templom felszentelése alkalmából, Szekszárd, 1903.
Kaczián János: Öngazgatás és társadalmi rétegződés az egyesületekben, (Szerk. Nemes István) Dunántúl településtörténete VIII / 95-101. Pécs, 1990.
Községi képviselőtestületi választások 1902. nov. 30.
Magyar Statisztikai Közlöny – Népszámlálás 1900; 1910 Bátaszék TML
Márfi Attila: Baranya vármegye egyesületei (1867-1914) Baranyai helytörténetírás, Pécs, 1985-86; 193-214.
Mariazeller – Bruderschaft /Mariazell-i Társulat alapszabálya 1901. Egyháztörténeti kiállítás – Bátaszék
Micheli Mihály 1908. 8./5. Bátaszék „Weganzeiger zu dem Graden Orte nach Groß – Mária – Zell” (Im Besitz von Maszler Józsefné Bátaszék Szabadság u. 6.)
Novák István: Bátaszék sporttörténete, Bátaszék, 1965.
Új zászló 1903. ápr. 19.
Útonállók 1902. dec. 7.
Zászlószentelés 1903. jún. 14.

Forró napok – hűsítő levesek

Akroshka (grúz joghurtos leves)

Hozzávalók:

1 csésze görög joghurt,
2 közepes méretű burgonya,
2 tojás,
4 retek, 1 uborka, 1 citrom,
1 csokor kapor,
só, bors.

A burgonyát és tojásokat megfőzzük, s hagyjuk teljesen kihűlni. Ezután héjuktól megtisztítva apró kockákra vágjuk. A retkeket előbb vékony szeletekre, majd csíkokra metéljük, az uborkát is felkockázzuk. A joghurtot egy levesestálban fél csésze vízzel és a citrom levével, valamint a felaprított kaporral, frissen őrölt borssal és pár csepp olívaolajjal alaposan összekeverjük. Ha már egynemű, közé keverjük a többi, már előkészített hozzávalót. Ízlés szerint sózzuk. Hidegen tálaljuk. Ha túl sűrűnek tűnik, kevés víz hozzáadásával hígítsuk.

Körtés édesburgonya-leves (szlovén recept)

Hozzávalók:

4 körte, 2 édesburgonya,
4 csésze húsleves,
1 nagy fej vöröshagyma,
1 evőkanál vaj,
1 gerezd fokhagyma,
só, bors.

Egy nagy fazékban olvasszuk fel a vaját. Miután megolvadt, adjuk hozzá a hagymát, s pároljuk kb. öt percen át, amíg üveges nem lesz. Ezután adjuk hozzá az apróra vágott fokhagymát, és pirítsuk néhány másodpercig. Ezután adjuk hozzá a húsleveset, a feldarabolt édesburgonyákat és körtéket, a sót és a frissen őrölt borsot (esetleg cayenne borsot). Fedjük le, forraljuk fel, és főzzük még kb. fél órán át, amíg minden megpuhul. Pürésítsük turmixgépben vagy botmixerrel. Ha kicsit édesebbre szeretnénk, adjunk hozzá egy teáskanálnyi cukrot. Langyosan és hidegen is felszolgálható.

Citromos örmény leves

Hozzávalók:

80 dkg konzerv csicseriborsó,
15 dkg sűrített paradicsom,
2,5 dl víz, 1 közepes fej vöröshagyma,
3 gerezd fokhagyma, 0,5 dl citromlé,
3 ek. extra szűz olívaolaj,
1 ek. csemege paprikakrém,
2 tk. menta, 0,5 tk. chilipaprika,
10 dkg aprótészta, só és bors.

Egy nagy fazékba közepesen magas lángon felhevítjük az olívaolajat. Hozzáadjuk a felaprított hagymát, és kb. 5-6 percig pároljuk. Ezután közé keverjük az apróra vágott fokhagymát is, majd még egy percig kevergetjük vele. Összekeverjük a paprikakrémmel, a sűrített paradicsommal, a lecsepegtetett csicseriborsóval. Sózzuk, borsozzuk és a chilit s a vizet is hozzáadjuk. Belekeverjük az apróra vágott (vagy szárított) mentát és a citromlevet. Adjuk hozzá az enyhén sós vízben megfőzött és lecsepegtetett tészta. Szükség esetén pótoljuk a sót és/vagy citromot, és máris kész a leves.

Litván céklaleves

Hozzávalók:

4 közepes méretű cékla (levelekkel),
5-6 közepes méretű burgonya,
3 közepes méretű uborka, 5 vajretek,
5 dl kefir, 3 dl 20%-os tejföl,
4 közepes méretű tojás,
2 gerezd fokhagyma,
3 ek. friss metélőhagyma,
3 ek. friss kapor, 1 tk. cukor,
valamint só és bors ízlés szerint,
extra szűz olívaolaj.

A leveleket és szárazakat leválasztjuk a céklafejekről, megmossuk, megszáritjuk, durvára vágjuk. A céklát miután meghámoztuk vágjuk kb. 6 mm-es kockákra. Egy nagy fazékban forraljunk fel egy liter vizet cukorral és fél teáskanál sóval. Adjuk hozzá a felkockázott céklát és közepes lángon főzzük kb. húsz percig, vagy amíg megpuhul. Negyedóra elteltével adjuk hozzá a leveleket és a szárazakat, hogy kissé megpuhuljanak, majd szűrjük le. Negyed liter főzővizet tegyünk félre! Egy nagy tálban óvatosan keverjük össze a főtt céklát, a leveleket és szárazakat az előzőleg meghámozott, lereszelt uborkák s a nagyobb kockákra vágott retekkel felével, a kefirrel, tejföllel, 2-2 evőkanálnyi apróra vágott kaporral és metélőhagymával, a zúzott fokhagymával és a félretett főzővízzel. Sóval és bőséges borssal ízesítjük. A levest legalább két órán át hűtsük! A tálkákba adagolt leves tetejére szórjuk rá a maradék uborkát, retket, metélőhagymát és kaporot, majd félbe vágott főtt

tojással, feldarabolt főtt burgonyával díszítjük, és egy kevés olívaolajjal meglocsolva adjuk az asztalra.

Hideg lengyel uborkaleves

Aprítsuk finomra a fokhagymát, a kaprot, az újhagymát és a metélőhagymát. A paprikákat magozzuk ki, és vágjuk apróra. A retket szeljük vékonyra (a díszítéshez kell majd). Az uborkát, a cukkinit és a tököt durvára reszeljük. Keverjük össze az összes apróra vágott fűszernövényeket, a fokhagymát és paprikát egy nagy tálban. (A kaporból és metélőhagymából tegyünk félre egy keveset a díszítéshez). Adjuk hozzá a reszelt uborkát, cukkinit és tököt. Öntsük rá a joghurtot és a kefirt. Keverjük az egészet alaposan össze, s közben sózzuk, borsozzuk. Felszolgálás előtt piritott kenyérkockákat teszünk a tányérokba, s ezekre merjük rá a levest. A tetejére retekkarikákat helyezünk, s a félretett zöldfűszerrel megszórjuk. Hidegen tálaljuk.

Salátaleves (román recept)

Héjazzuk le és kockázzuk fel a hagymát, reszeljük le a meghámozott sárgarépát. Tegyük egy lábasba, adjuk hozzá az olívaolajat, és pároljuk néhány percig mindkettőt. Mossuk meg a salátát és vágjuk nagy csíkokra, majd tegyük a lábasba, és adjunk hozzá 1,5 liter vizet. Főzzük lassú tűzön kb. tizenkét percig. Adjuk hozzá a zöldségleves-kocká(ka)t a csomagolásán feltüntetett módon. Kóstoljuk meg és aszerint sózzuk, borsozzuk. A két tojásból készítsünk omlettet. Hagyjuk kihűlni, majd vágjuk darabokra. Adjuk a leveshez a tejszínt és óvatosan az omlett-darabokat is. Főzzük további három-négy percig. Miután levettük a tűzről, adjuk hozzá az apróra vágott kaprot. Tálaláskor egy kis citromlevet is adhatunk hozzá a frissesség fokozása érdekében.

Andalúz ajoblanco

A héjától megfosztott kenyeret 1,5 dl vízbe áztatjuk egy percre, majd kinyomkodjuk. A fokhagymát a sóval mozsárban péppé zúzzuk, majd a mandulával együtt robotgéppel addig turmixoljuk, amíg sima péppé nem válik. Ezután hozzáadjuk a beáztatott kenyeret, egy evőkanál sherryecetet (vagy más gyümölcsacetet), majd a gépet járattva lassú sugárban hozzáadjuk az olajat. Végül hozzáadjuk a hideg vizet, és azzal is jól összeturmixoljuk. Finoman átszűrjük egy tálba. Lefedjük és kb. három órán át hűtjük. Olajjal, piritott mandulával és a kimagozott szőlővel díszítjük, ízlés szerint sóval, olajjal és ecettel utánízesítjük, dinnyével vagy más idénygyümölcscsel tálaljuk.

Francia sóskaleves

Három-négy percig, vagy amíg megpuhul egy közepes lábasban pirítsuk meg a vajon az apróra vágott póréhagymát. Keverjük hozzá az ugyancsak apróra vágott fokhagymát, majd adjuk hozzá a meghámozott és felkockázott burgonyát, valamint a vizet. Ízesítsük sóval és borsal. Fedjük le és főzzük lassú tűzön húsz-huszonöt percig, vagy amíg a burgonyadarabok nagyon megpuhulnak. Közben készítsük el a sóskakrémet: a sóskaleveleket aprító gépben aprítsuk finomra. Adjuk hozzá az olívaolajat, és turmixoljuk vele simára. A levest botmixerrel egyneműsítjük, s amikor már sima, hozzákeverjük a sóskakrémet. Ízesítsük újra, és tálaljuk melegen vagy hidegen.

Hozzávalók:

1 kisebb (kb. 20 cm hosszú) sárga tök,
1 cukkini, 1 nagy kígyóuborka,
3 retek, 2 gerezd fokhagyma,
1 kisebb, nem erős zöldpaprika,
2 szál újhagyma,
egy kisebb chilipaprika fele,
1 csokor friss kapor,
8-10 szál metélőhagyma, 0,5 l kefir,
0,25 l görög joghurt,
újhagyma, só, bors ízlés szerint.

Hozzávalók:

2 fej saláta, 2,5 dl főzõtejszín,
2 tojás, 1 kisebb fej vöröshagyma,
1 sárgarépa,
1 kisebb csokor friss kapor,
1 ek. olívaolaj, zöldségleves-kocka,
só és bors ízlés szerint.

Hozzávalók:

15 dkg egy-kétnapos kenyér, 15 dkg
hámozott mandula,
30 szem kimagozott szőlő,
3 gerezd fokhagyma,
1,5 dl olívaolaj,
1 ek. sherryecet,
0,5 tk. só, 6 dl hideg víz.

Hozzávalók:

9 dkg leszárazott sóskalevél,
1 póréhagyma fehér része,
3 dkg olívaolaj, 1 ek. vaj,
1 kis gerezd fokhagyma,
1 közepes sütőburgonya,
3 csésze víz vagy húisleves,
só ízlés szerint.

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 32. Heft 3.

In der Juniausgabe liegt der Schwerpunkt auf das Unterrichtswesen, da das Schuljahr 2024/25 zu Ende ging. Die SchülerInnen nahmen Abschied von ihrer Schule, von ihren LehrerInnen und voneinander. Dieses traditionelle Fest ist zugleich der Abschluss eines Lebensabschnittes der 18-Jährigen, sie lernen weiter, wählen einen Beruf, ihre Wege trennen sich. Die slowakische Nationalität feierte in diesem Schuljahr das 75. Jubiläum der Gründung der slowakischen Schulen in Szarvas, Békéscsaba, Budapest und Sátoraljaújhely. Aus unserem Artikel stellt sich heraus, welchen Weg diese Schulen beschritten haben und wo sie sich gegenwärtig hinsichtlich der Entwicklung des Nationalitätenunterrichtes befinden. Im Oberhausaal des Parlaments berieten sich die Nationalitätenselbstverwaltungen als Träger von Unterrichtseinrichtungen. Bei den Ungarndeutschen gibt es schon 72 Kindergärten und Schulen, die in dieser Form tätig sind. Es fand ein Erfahrungsaustausch statt und zur Verwirklichung der Pläne wurde auch eine finanzielle Unterstützung gewährt. Im Valeria Koch Schulzentrum in Pécs stehen der Umweltschutz und die Nachhaltigkeit im Mittelpunkt. In Kooperation mit dem Baranya-Verein lernen die Kinder über das Pflanzen von Bäumen und über die Gartenpflege. Im Mai feierte die von der Landesselbstverwaltung der Kroaten gegründete Croatica Nonprofit GmbH. das 25. Jubiläum ihres Bestehens. Wir berichten über die Ereignisse der vergangenen 25 Jahre und wünschen der Croatica Kft, die auch die Zeitschrift BARÁTSÁG verlegt, einen freundlichen Feiertag und eine weitere erfolgreiche Arbeit. Schließlich teilen wir die Rezepte von leichten Sommersuppen mit. Die nächste Ausgabe von BARÁTSÁG erscheint am 15. September.

In our June issue, we are focusing on public education, as the 2024/25 school year is coming to an end. Students have left, said goodbye to their schools, their teachers and each other. This traditional holiday is also the closing of a stage in life, 18-year-old students continue their studies, choose a profession, a vocation, and go their separate ways. The Slovak community in Hungary celebrated the 75th anniversary of the founding of the Slovak schools in Szarvas, Békéscsaba, Budapest and Sátoraljaújhely one after another this school year. Our compilation reveals how far these schools have come and where they are currently in the progress of minority education. The minority self-government maintainers who took over the educational institutions held a meeting in the Upper House of the Parliament. There are already 72 kindergartens and schools in the German community in Hungary that are operated by local self-governments. They shared their experiences and received financial support for the implementation of their plans and their work. Environmental protection and sustainability are considered important at the Koch Valéria School Center in Pécs. In cooperation with the Baranya Association, both young and old learned how to plant trees and care for gardens. In May, Croatica Nonprofit Ltd., which was established by the National Croatian Self-Government, celebrated its 25th anniversary. We are presenting the events of the past 25 years, wish Croatica, which also publishes the Barátság periodical, a happy holiday and further successful work. We are closing this issue with recipes for light summer soups. The next edition of the BARÁTSÁG will be published on September 15.

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 32. No. 3

Lapzárta: 2025. május 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2025. szeptember 15-én jelenik meg.